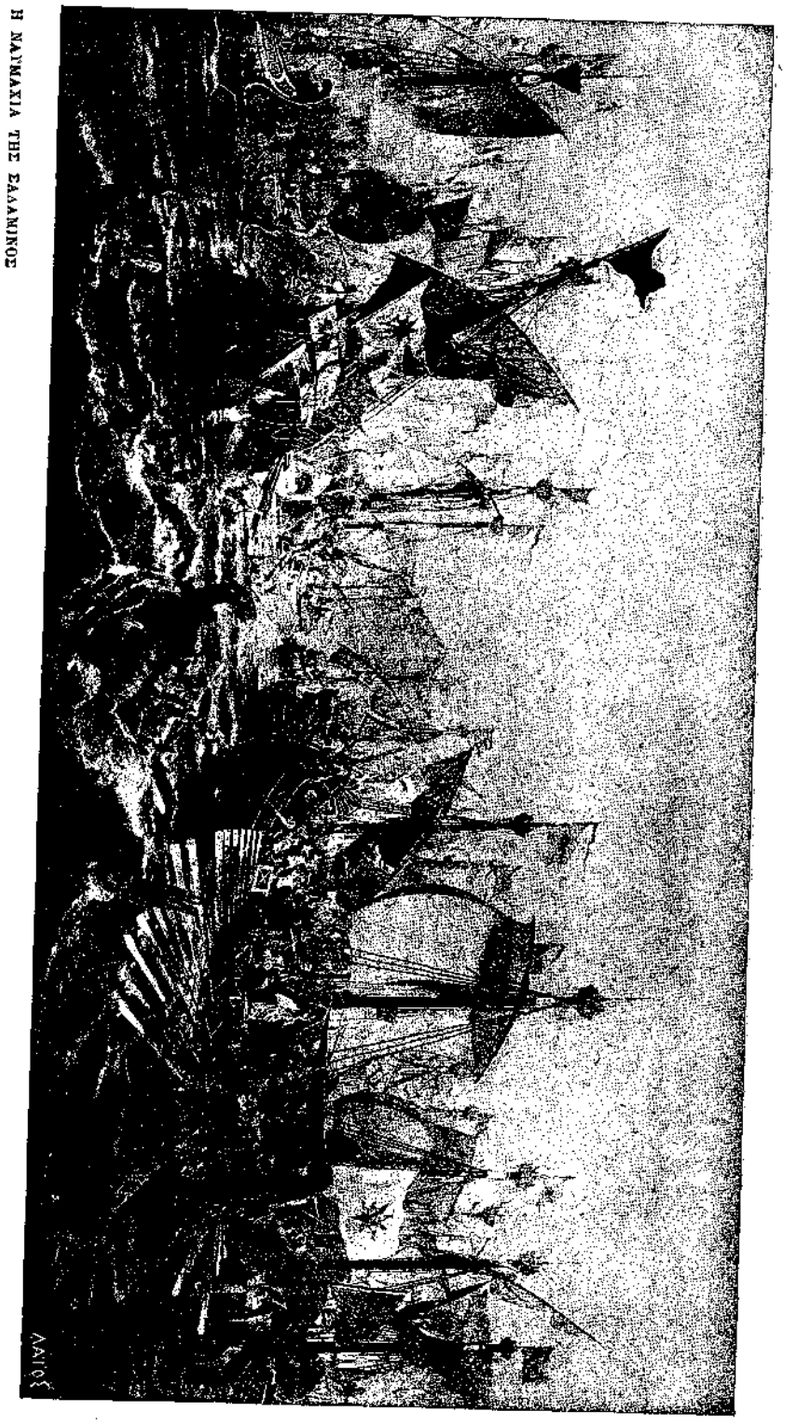

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

Κ. ΒΟΛΑΝΑΚΗ

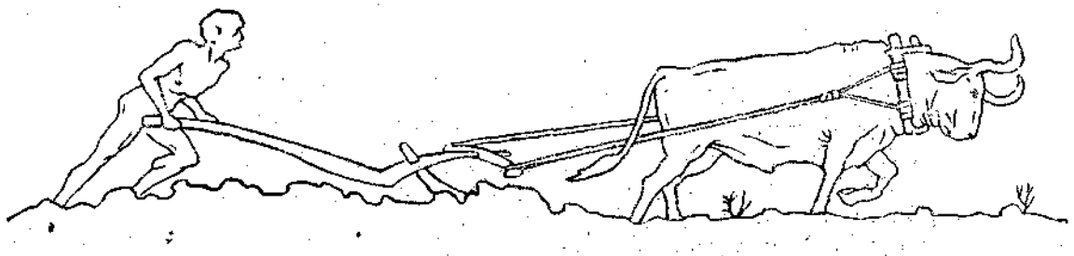

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ' 15-31
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1907

ΤΟ ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Αἱ ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας βαρβαρικαὶ κατ' αὐτῆς ἐκ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ ἀκολούθως ἐγκατάστασις τινῶν ἐκ τῶν ἐπιδρομικῶν τούτων ἐθνῶν ἐπί τινων τῶν χωρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἡ ρύθμισις τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν λαῶν τούτων ἀπετέλεσε τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τέρμα τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, κατὰ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν αὐτοῦ.

Ἐν τῷ κυκλῶνι τῶν περιπετειῶν τοῦ ζητήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσε τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀνατολὴν ἐπὶ σειρὰν αἰώνων καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ν' ἀποτελῇ τὸ ἀκανθωδέστερον καὶ δυσλυτότερον τῶν ἀπασχολούντων τὴν Εὐρώπην καὶ τοὺς ἐν τῇ Αἰμικῇ Χερσονήσῳ λαοὺς ζητημάτων, ἡ Θράκη ὑπῆρξε ἡ κυριωτέρα τῶν χωρῶν, ἐν αἷς διεξήχθησαν τὰ μεγαλείτερα ἱστορικὰ γεγονότα τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης ἀναστατώσεως.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἡ Θράκη ἐδέχθη, ὡς οὐδεμία ἄλλη τῶν χωρῶν, τὰς πλειοτέρας, ἀλλὰ καὶ φοβερωτέρας τῶν ἐπιδρομῶν τῶν διαφόρων ἐκ βορρᾶ φυλῶν, μάλιστα δὲ τῶν Βουλγάρων, πολλὰς ὑποστᾶσα ἐκ τούτων καταστροφάς.

Ἀλλ' ὡς περικλείουσα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας τὴν καὶ πρωτεύουσαν σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ κέντρον πάσης πνευματικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως, ἐξεδήλωσε πραγματικῶς ὑπέροχον ἐθνικὴν ἀντοχήν, δυνηθεῖσα ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν βαρβαρικὴν σκωρίαν ἐπαπειλοῦσαν νὰ ἐπικαθήσῃ ἐπ' αὐτῆς, οὕτως ὥστε μέχρι σήμερον νὰ διατηρῇ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὴν τὴν φυλετικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν.

Πρὸς δὲ ἡ Θράκη, ἀφ' ὅτου ἡ Κωνσταντινούπολις κατέστη πρωτεύουσα τῆς νέας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πολιτικῆς καὶ ἱστορικῆς σταδιοδρομίας, κατέστη, οὕτως εἰπεῖν, ὁ θώραξ ταύτης, συνδέσασα ἔκτοτε τὴν τύχην της πρὸς ἐκείνην τῆς πρωτευούσης. Ἡ ἱστορία ἐκείνης σχεδὸν ὑπῆρξε καὶ ἱστορία ταύτης.

Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα σχεδὸν ὕπνωττε ὑπὸ τὴν σπάθην τοῦ κατακτητοῦ, μόλις δὲ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἤρχισε καὶ αὖθις ἀναφαινόμενον τοῦτο ὑπὸ ζωηροτέραν ὄψιν, ἓν μέρος δὲ αὐτοῦ τὸ μακεδονικὸν καὶ θρακικὸν ζήτημα ἤρξαντο ὑπὸ νέαν ὅλως μορφὴν νὰ τίθενται ἐπὶ τοῦ τάπητος ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος ἰδίᾳ, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμή, ἐξ ἧς ἀνέκυψαν ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐπικινδυνωδεστέραν αὐτῶν μορφήν, ἔκτοτε δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἤρξατο ἡ Εὐρώπη ἐνδιαφερομένη περὶ τῶν χωρῶν τούτων.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν ρωσσικῶν λογχῶν ἐπιβληθεῖσα ἔξωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ Τουρκίᾳ περιλάλητος συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐπειράθη πρὸς στιγμὴν τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων διὰ τῆς δημιουργίας τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ἐν ᾗ θὰ περιελαμβάνοντο σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ Μακεδονία καὶ ὁλόκληρος ἡ Θράκη, τῆς ὁποίας μόλις ἐφείδετο αὕτη τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς περιφερείας Γκιουμουλτσίνης, Διδυμοτείχου καὶ Αἴνου καὶ

τῆς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου χώρας, τῆς μεταξὺ τῶν παραλίων καὶ τοῦ Ἐργίνου ποταμοῦ. Διὰ τοῦ σχεδίου τούτου, δι' οὗ οὐ μόνον ἀδίκως ἐπεδικάζοντο εἰς τοὺς Βουλγάρους χῶραι ἑλληνικώταται, ἀλλὰ καὶ λιμένας ἀπέκτων οὗτοι ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀπειλεῖτο ἡ τύχη πάντων τῶν λοιπῶν τῆς Χερσονήσου ἐθνοτήτων, μάλιστα δὲ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὃν εἰρωνευόμενος τὴν ἐπαύριον τῆς συνθήκης ἐκείνης, ὁ κύριος αὐτῆς πρωτουργός, ὁ πανσλαυϊστὴς στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἔλεγε πλήρης θριάμβου: τώρα ἂς φθάσωσιν οἱ Ἕλληνες κολυμβῶντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν!

Ἡ Θρᾴκη ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διέτρεχε πραγματικὸν καὶ τελειωτικὸν κίνδυνον, ἂν μὴ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου κατεξέσχιζε τὸ τερατούργημα ἐκεῖνο τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐπελαμβάνετο τῆς λύσεως, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τοῦ θρακικοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον πρώτην ταύτην φορὰν ἀπησχόλησε τὴν ἐπίσημον Εὐρώπην καὶ πρώτην ταύτην φορὰν ἐχωρίζετο τῆς τύχης τῆς μεγάλης πρωτευούσης.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἑπομένης τοῦ βερολινείου Συνεδρίου τὸ θρακικὸν ζήτημα ἐπαρουσιάσθη διχοτομημένον διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς βορείου Θρᾴκης εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν. Ἐὰν μὴ τὸ Βατὰκ καὶ ἡ Περουστίτσα, ἐν αἷς τόσον ἀσκόπως καὶ ἀνοήτως οἱ Τοῦρκοι διέπραξαν τὰς γνωστὰς καταστροφὰς καὶ σφαγάς, ἔκειντο ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Θρᾴκης, πιθανώτατα ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ ἠσχολεῖτο ὡς ἠσχολήθη περὶ Θρᾴκης, οὐδὲ θὰ ἐδημιουργεῖτο ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἐξ ἧς δημιουργίας προέκυψαν ἔκτοτε τόσοι κίνδυνοι, οὐ μόνον διὰ τὸν ἑλληνισμόν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἡσυχίαν τῆς Αἱμικῆς Χερσονήσου.

Ἔκτοτε τὸ θρακικὸν ζήτημα δέον διττῶς νὰ ἐρευνᾶται διὰ τὸν ἑλληνισμόν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ βορείῳ Θρᾴκῃ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς τύχης τοῦ ὑπολειπομένου αὐτῆς τμήματος.

* * *

Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔνθα ὑπῆρχον 150 περίπου χιλιάδες ἀκραιφνοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἔναντι διπλασίου βουλγαρικοῦ, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, τῇ ἐπιβολῇ τοῦ κατέχοντος ἔτι τὴν χῶραν ρωσσικοῦ στρατοῦ, πᾶσαι αἱ δημόσιαι, δημοτικαὶ καὶ δικαστικαὶ θέσεις περιῆλθον μονονουχὶ εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, ὥστε δύο μόνον ἀστυνομικαὶ τοιαῦται νὰ ἐπιφυλαχθῶσι διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ πάσας δὲ τὰς ἄλλας, πλὴν εὐαριθμοτάτων ἐξαιρέσεων, ν' ἀποκλεισθῶσι οὗτοι παντελῶς. Ὁ σκοπὸς ἦτο πρόδηλος. Ἔπρεπε ἡ αὐτονομουμένη ἐπαρχία ν' ἀποδειχθῇ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ὡς ἔχουσα βουλγαρικὸν καθολοκληρίαν χαρακτῆρα καὶ ἑπομένως οὕτω νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἄμεσος καὶ ταχεῖα διακανόνισις τῆς τύχης αὐτῆς.

Οἱ Πανσλαυισταὶ θαυμασίως ἀληθῶς ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταετίαν διαπαιδαγωγήσαντες τοὺς προστατευομένους αὐτῶν Βουλγάρους, κατώρθωσαν νὰ ὑποβάλωσι καταλλήλως αὐτοῖς τὴν ἰδέαν, τὴν ὑπηρετοῦσαν τόσον καλῶς τὰ σχέδια καὶ τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξαν οἱ δύο ἐχθροὶ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, οἱ ἐκμυζήσαντες πᾶσαν τῆς φυλῆς ταύτης ζωτικότητα, οἱ τυραννήσαντες αὐτὴν καὶ ἐπιδιώξαντες τὴν ἀπορρόφησίν της, οἱ καταστρέψαντες τὴν φιλολογίαν των, ὅπως παραστήσωσι πρὸ τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου τοὺς Βουλγάρους, ὡς μηδεμίαν σχόντας πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἑπομένως στερουμένους τῶν πνευματικῶν ἐκείνων στοιχείων, δι' ὧν ἓν ἔθνος ἀποκτᾷ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν καὶ ἐξελίσσει τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ βίον.

Ἰδοὺ ὁ ἐχθρός, ἐπανελάμβανον αὐτοῖς· ἐκδικηθῆτε, πολεμήσατέ τον τώρα ὅπου σᾶς ἐδώσαμεν τὴν ἐλευθερίαν.

Αἱ ὑποθῆκαι καὶ παρορμήσεις αὗται τῶν Πανσλαυιστῶν δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἡ χώρα αὕτη, μὲ κέντρον τὴν Φιλιππούπολιν, ὑπῆρξε τὸ ἔδαφος ἔνθα πρωτοφανὴς διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὸ μῖσος ἀγὼν διεξήχθη καὶ διεξάγεται κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν γένει.

Παριστάνοντες οἱ Βούλγαροι ἑαυτοὺς ὡς διαμαρτυρομένους κατὰ τοῦ σκότους καὶ τῆς τυραννίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ὡς ἄλλοτε διεμαρτυρήθησαν οἱ περὶ τὸν Λούθηρον κατὰ τοῦ σκότους καὶ τῆς τυραννίας τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀπέσπασαν τὰς συμπαθείας πολλῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἄγγλων, ὧν καὶ ἕτερα συμφέροντα συνεκεντροῦντο ἐν τῷ σκοπῷ τῆς ἰσχυροποιήσεως τῆς νεαρᾶς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας ὡς ἀντιρρόπου κατὰ τοῦ ρωσσικοῦ χειμάρρου.

Οὕτω δὲ ἠδυνήθησαν ἐλευθέρως καὶ ὑπὸ τὴν ἐντελῆ ἀδιαφορίαν τῆς Εὐρώπης νὰ διεξαγάγωσι τὸν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς

Ἐκκλησίας δεινὸν διωγμόν. Τὰ ἱστορικὰ καὶ πραγματικὰ γεγονότα διεστράφησαν συμφώνως πρὸς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ἔκτοτε ἐτέθη ἐν ὑστάτῃ μοίρᾳ ἐν τῇ αὐτονόμῳ ἐπαρχίᾳ, παρ' ὅλην τὴν ἐπίσημον ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἐξασφάλισιν τῆς ἰσονομίας καὶ ἰσοπολιτείας εἰς πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Διότι ἐκτός, ὡς εἴπομεν, τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς χώρας, πλεῖσται Ἐκκλησίαι καὶ Μοναὶ μετὰ τῆς ἐγγείου καὶ κινητῆς αὐτῶν περιουσίας διηρπάγησαν ἢ ἐδημεύθησαν, αἱ ἑλληνικαὶ σχολαὶ ἀπεκλείσθησαν ὁλοτελῶς πάσης χρηματικῆς συνδρομῆς, παρ' ὅλας τὰς φαινομενικὰς ἐπιψηφίσεις σχετικῶν πιστώσεων παρὰ τῆς Τοπαρχιακῆς Συνελεύσεως τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐν γένει δὲ ἐπενοήθη πᾶν μέσον διωγμοῦ καὶ καταστροφῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῆς Εὐρώπης ἐπικροτούσης ἢ κωφευούσης εἰς τὰς διαμαρτυρίας, ἃς τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ἐπέδιδον εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦ Βερολίνου οἱ ἀδικούμενοι κάτοικοι τῆς προνομιούχου Ἐπαρχίας. Τοὺς δὲ Ἄγγλους οὐδαμῶς συνεκίνησε οὐδ' αὐτὴ ἡ ἔκθεσις τοῦ Συνταγματάρχου Οὐίλσωνος, ἀντιπροσώπου τῆς Μ. Βρεττανίας, ἥν, κατόπιν περιοδείας ἀνὰ τὴν χώραν καὶ μελέτης τῶν διαφόρων ζητημάτων αὐτῆς, ὑπέβαλε τῇ ἀγγλικῇ κυβερνήσει, καὶ ἐν ᾗ ἐπιστοποίει, ἀναγράφων ἐν ἐκτάσει καὶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων παριστάνων, τὴν ὑστάτην θέσιν, εἰς ἣν ἐτέθη ἡ ἑλληνικὴ μειοψηφία καὶ τοὺς διωγμούς, οὓς συστηματικῶς ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων:

«Οἱ Βούλγαροι, ἔγραφεν, μεταχειρίζονται τὴν ἑλληνικὴν μειοψηφίαν μετὰ τοσαύτης τραχύτητος καὶ ἐλλείψεως γενναιοφροσύνης, ὥστε δὲν δύναμαι ἢ νὰ ἐκφράσω ἐπὶ τούτῳ τὴν λύπην μου.... Τὸ σοβαρώτερον παράπονον εἶναι ἡ δημοσίευσις ἐγκυκλίου τινὸς ἐντύπου ἀπαγορευούσης εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων οἱανδήποτε συναλλαγήν.... Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας περιῆλθε πραγματικῶς εἰς χεῖρας μόνον τῶν Βουλγάρων».

Τοιαῦτα περίπου ἔγραφε ὁ εὐσυνείδητος ἐκεῖνος ἄγγλος ἀξιωματικός. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια δὲν συνέφερε εἰς τὴν κυβέρνησιν του. Ἡ Ἀγγλία τοῦ 1880 καὶ τοῦ 1885 ἐλησμόνησε τὴν Ἀγγλίαν τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε, ἐναντίον τῶν πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὑπογραφεισῶν συνθηκῶν, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1885, ἡ βόρειος Θρᾴκη μετήλλασε πολιτικὴν τύχην, ὑπὸ δὲ τὰς ἐπευφημίας τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν Ἄγγλων κατελαμβάνετο αὕτη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Βάττεμβεργ καὶ ἐπεδιώκετο ἡ ἄμεσος αὐτῆς πρὸς τὴν Ἡγεμονίαν πολιτικὴ ἀφομοίωσις.

Ἡ ἕνωσις αὕτη τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας μετὰ τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας μεγίστην κέκτηται ἱστορικὴν σημασίαν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἣν ὅμως δυστυχῶς δὲν κατενοήσαμεν ἐγκαίρως καὶ ὡς ἔπρεπε. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιδρομῶν των κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπὶ τῆς Θρᾴκης οἱ Βούλγαροι οὐδέποτε ἐκυριάρχησαν μονίμως τῆς χώρας ταύτης, οὐδ' ἐπεξετάθη ποτὲ τὸ κράτος αὐτῶν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου, εἰμὴ ὅλως παροδικῶς διὰ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον ἑκάστοτε χρόνον· οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου δικαίωμά τι ἐπὶ τῆς χώρας, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιδράμοντες ἐξεδιώκοντο αὐτῆς καὶ περιορίζοντο ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου. Πρὸς δὲ οἱ Βούλγαροι οὐδέποτε ἐγκατεστάθησαν ἐν Θρᾴκῃ, ὡς συνέβη εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Χερσονήσου, διότι θὰ ἦτο ὅλως παράλογον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἦσαν τοσοῦτον ἀπόνοες καὶ τυφλοί, ὥστε νὰ ἐπιτρέψωσι ὡς ἄκακα ἀρνία τὴν ἐγκατάστασιν τῆς τοσαύτας καὶ τοσαύτας καταστροφάς, δηώσεις καὶ αἱματοχυσίας προξενησάσης εἰς τὸ κράτος αὐτῶν φυλῆς, ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις ἀπετέλει τὸν θώρακα καὶ τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δὲν εἶνε εἰμὴ αὐτοὶ οἱ Θρᾷκες Ἕλληνες, οἵτινες ἀγόμενοι κατὰ χιλιάδας αἰχμάλωτοι ἐν καιρῷ τῶν ἐπιδρομῶν εἰς Βουλγαρίαν, παρέμενον πολλάκις ἐπὶ 10 καὶ 15 ἔτη καὶ ἐξεμάνθανον τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἣν ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐξηκολούθουν νὰ μεταχειρίζωνται ὡς εὐχειριστοτέραν, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, ἐνῷ ἐν ταῖς πόλεσι ταχέως ἀπέρριπτον τὸν βουλγαρικὸν γλωσσικὸν ῥῦπον καὶ ἐπανεμάνθανον τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς Θρᾴκης μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων οὐδαμῶς ἐλαλεῖτο ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα, οἱ δὲ σημερινοὶ Βούλγαροι τῆς Φιλιππουπόλεως, τοῦ Πύργου καὶ ἄλλων πόλεων τῆς βορείου Θρᾴκης, ὡς καὶ αἱ ὀλίγαι ἑκατοντάδες τῆς Ἀδριανουπόλεως, Κωνσταντινουπόλεως, 40 Ἐκκλησιῶν κ.τ.λ. μετοικίσθησαν εἰς ταύτας ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν ἐκ βουλγαροφώνων χωρίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὡς ἐμαρτύρουν καὶ οἱ

πρό τινων δεκαετηρίδων γεροντότεροι τῶν κατοίκων. Ἄνευ Βουλγάρων εἰς τὰς πόλεις οἱ Πανσλαυϊσταὶ θ' ἀπετύγχανον εἰς πᾶσαν αὐτῶν ἐνέργειαν. Τοῦτο κατενόησαν καλῶς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς.

Εἰς τοὺς βουλγαροφώνους τούτους πληθυσμούς, τοὺς ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς γλώσσης πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς δουλείας ἐλθόντας εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν κυρίως Βουλγάρων τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου, οἱ ρῶσσοι πράκτορες ὑπέβαλον τεχνηέντως βουλγαρικὴν συνείδησιν, ἣν οὐδέποτε ἔσχον οὗτοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θεωροῦντες μεγάλην τιμὴν αὐτῶν τὸ ἑλληνιστὶ λαλεῖν, καὶ τὸ ἑλληνιστὶ ζῆν καὶ φέρεσθαι. Τοῦτο καλῶς ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ γεροντότεροι τῶν κατοίκων.

Ὁ ταξειδεύων ἀπὸ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας εἰς Βουλγαρίαν τάχιστα ἀντιλαμβάνεται τὴν φυλετικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν Βουλγάρων τῆς κυρίως Βουλγαρίας καὶ τῶν Βουλγάρων τῆς βορείου Θρᾴκης. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἔχουσι καθολοκληρίαν τὸν ἑλληνικὸν τύπον τῆς μορφῆς, ἐν ᾧ οἱ πρῶτοι εἶναι μεγαλοσωμότεροι καὶ τύπου μογγολικῆς φυλῆς, ἔχοντες τὸ βλέμμα ἀπλανές, βριδὺν τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀντίληψιν, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας οἱ τῆς βορείου Θρᾴκης Βούλγαροι κέκτηνται τὴν ἀγχίνοιαν, τὸ ἀεικίνητον καὶ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ Ἕλληνος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ κατέστησαν τὰ κυριώτερα ὄργανα τῶν Πανσλαυϊστῶν, διότι, ὡς γνωστόν, ἐν Φιλιππουπόλει κυρίως καὶ τοῖς πέριξ ἔλαβε χώραν ἡ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀνταρσία τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ ψευδεπανάστασις τοῦ 1876.

Διὰ τῆς καταλήψεως ὅθεν τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας καὶ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας, πρώτην ταύτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των ἐν Εὐρώπῃ οἱ Βούλγαροι ἐπεκτείνουσι μονίμως τὸ κράτος αὐτῶν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου.

Τοῦτο κέκτηται μεγίστην σημασίαν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀποτελεῖ τὸ τρίτον διασειστικὸν τῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γεγονὸς μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Διότι ὁ Αἵμος ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλιστικὸν πρόχωμα τοῦ Βοσπόρου, πᾶς δὲ ὁ κατέχων τὸν Αἵμον κατὰ στρατηγικὸν λόγον ἀπειλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πᾶς δὲ ὁ κατέχων τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα εἶναι ἀσφαλής, δέον νὰ κατέχῃ καὶ τὸν Αἵμον.

Ἡ κατοχὴ ὅθεν τοῦ προπυργίου τούτου καὶ τῆς βορείου Θρᾴκης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν κόλαφον κατὰ τῆς Μεγάλης ἡμῶν Ἰδέας, ἥτις, ὁσονδήποτε καὶ ἂν μυκτηρίζεται ὑπὸ τῶν ξένων καὶ δυστυχῶς καὶ ὑπὸ πλείστων ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀποτελεῖ καὶ θ' ἀποτελῇ πάντοτε τὸ ἐθνικὸν ὄνειρον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Μὴ τάχα δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὑπόστασις κράτους ἢ ἔθνους ἄνευ Μεγάλης Ἰδέας; Μὴ ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἢ Γερμανία καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη δὲν ἔχουσι τοιαύτην ἢ τοιαύτην Μεγάλην Ἰδέαν;

Διὰ τῆς προσαρτήσεως λοιπὸν τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καθίστατο προβληματική.

Ὁ διωγμὸς καθίστατο ἔτι ἐμφανής, διεξαγόμενος ἔκτοτε ὑπὸ τὴν κυβερνητικὴν σκέπην καὶ ἐπίνευσιν. Πάντα τὰ θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα ἐτεχνάσθησαν μέχρις αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῆς Σοβράνιας ἐπὶ Σταμπούλωφ ἐπιψηφίσεως τοῦ περιβοήτου ἐκείνου ἐκπαιδευτικοῦ νόμου, δι' οὗ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις πάντων τῶν κατοίκων ἔδει νὰ γίνεται μέχρι τοῦ 12ου ἔτους εἰς τὰς βουλγαρικὰς σχολὰς καὶ ὅστις, ἀποβλέπων ἀποκλειστικῶς τοὺς Ἕλληνας, δι' αὐτοὺς καὶ μόνον ἔμελλε νὰ ἐφαρμοσθῇ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ τελευταῖα μετὰ τὰς καταστροφὰς τῆς 16ης Ἰουλίου 1906 γεγονότα.

Ὁ Σταμπούλωφ, ὁ ἓν εἶδος συνταγματικοῦ δικτάτορος τῆς Βουλγαρίας, ὁ μεθ' ὅλον τὸν αὐταρχικόν του χαρακτῆρα καὶ τὰς αὐθαιρέτους πράξεις του πολλὰ πράξας ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ἀνήγαγε εἰς ἐθνικὴν πολιτικὴν τὸν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διωγμόν.

Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον ἐκπαιδευτικὸν νόμον, τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἐδημιούργησε τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἣν καὶ αἱ μετέπειτα κυβερνήσεις συστηματικώτερον ἐρρύθμισαν, ὥστε ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς τε Ἡγεμονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διότι ἡ διάκρισις αὕτη συμφώνως πρὸς τὰς διεθνεῖς πράξεις κατὰ τύπους ἐξακολουθεῖ ἔτι ὑπάρχουσα παρ' ὅλην τὴν οὐσιαστικὴν ἕνωσιν αὐτῶν, κατέστη παντελῶς ἀφόρητος. Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ γλῶσσα, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει πᾶσα πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ κίνησις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἐπὶ τοσοῦτον συνεσφίχθη, ὥστε ἐτίθετο ἐπισήμως πλέον αὐτοῖς τὸ δίλημμα ἢ νὰ ἐκβουλγαρισθῶσι ἢ νὰ ἐκπατρισθῶσι. Ἐλάχιστοι ὑπέκυψαν εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἀνάγκην, οὐχὶ ὀλίγοι ἔφυγον μακρὰν

τῆς πατρίδος των, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑφίστανται τὰς πιέσεις, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἀληθεῖς γίγαντες, πραγματικοὶ ἐθνικοὶ τιτᾶνες, διεξήγαγον μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν μετὰ τοσούτου φανατισμοῦ καὶ καρτεροψυχίας τὴν κατὰ τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ ἀντίδρασιν, ὥστε νὰ προκαλῶσι τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων, πολλάκις δημοσίᾳ ὁμολογησάντων τὴν ὑπέροχον ἠθικὴν καὶ φυλετικὴν ἰσχὺν καὶ ὑπεροχὴν τοῦ διωκομένου Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ Κοινότητες τῆς Φιλιππουπόλεως, Στενημάχου, Καβακλῆ, Πύργου, Ἀγχιάλου, Μεσημβρίας, Σωζουπόλεως, Βάρνης καὶ λοιπῶν πόλεων ἐξεδήλωσαν, παρ' ὅλην τὴν βουλγαρικὴν ἀντίδρασιν, θαυμαστὴν ζωτικότητα, διατηροῦσαι ἀρίστας σχολάς, ἃς συνετήρουν δι' ἰδίων ἐξόδων, τῶν βουλγαρικῶν Κυβερνήσεων πάντοτε ἀρνηθεισῶν οἱανδήποτε διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν χρηματικὴν ἀρωγήν, ἐνῷ ἔδιδον καὶ δίδουσι τοιαύτας διὰ τὰς τουρκικὰς καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων σχολὰς καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν Δημοτικῶν Συμβουλίων τῶν ἑλληνικῶν Δήμων ψηφιζόμενα ἑκάστοτε ποσὰ ὑπὲρ τῶν σχολείων των οὐδέποτε ἐνέκρινον.

Ἡ ὑπέροχος αὕτη ζωτικότης τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξεδηλοῦτο καὶ διὰ τῆς συστάσεως πανταχοῦ τῶν κυριωτέρων πόλεων γυμναστικῶν, μουσικῶν, ἐμπορικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν Συλλόγων, διὰ τῆς ἱδρύσεως συσσιτίων, διὰ τῆς διοργανώσεως χορῶν, εἰς οὓς μετέβαινον καὶ οἱ ἐπίσημοι Βούλγαροι, διαλέξεων καὶ παντὸς ἐν γένει τρόπου ὑποδηλοῦντος τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν ἐκπέμπουσαν τὰς εὐγενεῖς τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τάσεις.

Οἱ Βούλγαροι ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐμαίνοντο, θαυμάζοντες ὅμως πάντοτε κατὰ βάθος τὰς ἀρετὰς καὶ τὸ σθένος τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς! Βλέποντες οὐχ ἧττον τὸ ἀκαταγώνιστον τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν ἀποτυχίαν πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ καταθλιπτικῶν μέσων καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ διὰ τῆς ἐπιμιξίας ἐκβουλγαρισμοῦ, διότι αἱ Ἑλληνίδες αἱ διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον ὑπανδρευόμεναι Βουλγάρους ἠπείλουν τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν οἰκογενειῶν των, ὤμοσαν τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐξαφάνισιν.

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικοὶ θρίαμβοι, ἡ συντριβὴ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ἡ ἀνάκτησις ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ προτέρου αὐτοῦ ἐθνικοῦ σθένους, ὑπῆρξαν σοβαραὶ δι' αὐτοὺς ἀφορμαί, ὅπως καταστρέφοντες τοὺς ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἕλληνας ἐκδικηθῶσι διὰ τὴν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἀποτυχίαν τοῦ μακεδονικοῦ αὐτῶν ἔργου. Δὲν ἀπητεῖτο εἰμὴ ἡ κυβερνητικὴ συναίνεσις, διότι ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἐν Βουλγαρίᾳ οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη τῶν κινήσεων, οἱασδήποτε μορφῆς, δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἂν μὴ θέλῃ καὶ συγκατανεύῃ καὶ ἡ Κυβέρνησις. Τοῦτο οὐδαμῶς δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ· τὸ γνωρίζουσι πάντες ὅσοι ζῶσιν ἐν Βουλγαρίᾳ ἢ ἐπεσκέφθησαν αὐτήν.

Οὕτω, καθ' ἃ εἶνε γνωστόν, διὰ τῶν συλλαλητηρίων τῆς 16 Ἰουλίου παρελθόντος ἔτους καὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων ἐπήρχοντο τὰ θλιβερὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα σχεδὸν κατέστρεψαν καὶ ἐφυγάδευσαν τὸν αὐτόθι Ἑλληνισμόν.

Ἡ Εὐρώπη δὲν συνεκινεῖτο, αἱ διαμαρτυρίαι τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ διωκομένου Ἑλληνισμοῦ οὐδαμῶς εἰσηκούοντο, παρὰ δὲ τὰς συνθήκας καὶ τὰς ἐπισήμους πράξεις, ὁ Ἑλληνισμός, τοῦ ὁποίου τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ ἰσοτιμίαν ἐξησφάλισαν ἐν τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων καταστάσει οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας, κατεστρέφετο ἐντὸς ὀλιγίστων ἡμερῶν, οὐδενὸς ταραττομένου ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κόπτονται καὶ φωνασκοῦσι, ὅταν ἐν Τουρκίᾳ λάβῃ χώραν ὁ ἐλάχιστος διωγμὸς ἢ πίεσις.

Πόσον δίκαιον εἶχε ἐκεῖνος, ὅστις εἶπε ποτέ, ὅτι τῆς δικαιοσύνης τὸ ἄγαλμα κατασκευασμένον ἐκ κηροῦ μεταπλάσσεται κατὰ τὰς ὀρέξεις τῶν ἑκάστοτε ἰσχυρῶν!!

* * *

Κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου τὸ νότιον ἥμισυ τῆς Θρᾴκης ἀπέμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἀσύγκριτος ἐνταῦθα ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξησφάλιζεν αὐτῷ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Οἱ διωγμοὶ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας ἐπέτεινον ἔτι μᾶλλον τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὁ δὲ βουλγαρικὸς κίνδυνος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξήγειρε τὴν ψυχὴν τῶν κατοίκων.

Καὶ πρότερον, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας ὁ θρᾳκικὸς Ἑλληνισμὸς ἔλαβε τοιαύτην ἐπίδοσιν, ὥστε νὰ ναυαγήσῃ πᾶσα ἔξωθεν βουλγαρικὴ ἐπιβουλή.

Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Θρᾴκης, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως, περιλαμβάνοντος σχεδὸν πᾶσαν τὴν Θρᾴκην μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Σαντζάκιον Τσατάλτσας καὶ μέρος τοῦ βιλαετίου Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς πρωτευούσης, περιλαμβάνει

900 χιλιάδας Ἑλλήνων, ἰσαρίθμους σχεδὸν Τούρκους ἔναντι 90-100 χιλιάδων Βουλγάρων!

Ἀλλὰ τὸ γλυκὺ ὅραμα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τοσοῦτον ἐτύφλωσε τοὺς Βουλγάρους, ὥστε παρ' ὅλην τὴν καταφανεστάτην ταύτην μειοψηφίαν αὐτῶν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι ἡμερῶν τῆς συστάσεως τῆς Ἡγεμονίας των καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἤρξαντο ἐργαζόμενοι καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν μεθόδων τῶν σχολείων καὶ τοῦ χρήματος, εὐχερεστάτην νομίσαντες τὴν ἐθνολογικὴν τῆς χώρας μετατροπήν.

Οὕτω ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας, βούλγαροι διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς, πράκτορες μυστικοὶ τῶν Κομιτάτων, διέτρεχον τὴν Θρᾴκην, ἀποπειρώμενοι διὰ τῶν ὑποσχέσεων τῆς βουλγαρικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Πατριαρχείου μίσους τὸν δελεασμὸν τῶν κατοίκων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀδριανουπόλει, τῷ σπουδαιοτέρῳ κέντρῳ τῆς Θρᾴκης, συνέστησαν ἱεροσπουδαστήριον, ἐξ οὗ ἔμελλον νὰ ἐκπεμφθῶσι οἱ μέλλοντες ἀπόστολοι τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας, παραλλήλως δὲ καὶ ἡμιγυμνάσιον, τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταί, πρὸς τιμὴν τῶν Θρᾳκῶν, *πάντες* ἀπὸ τῆς συστάσεως του μέχρι σήμερον ἐκομίσθησαν ἐκ Βουλγαρίας, διότι *οὐδεὶς οὐδέποτε* Ἀδριανουπολίτης ἢ ἐκ τῆς λοιπῆς Θρᾴκης ἐφοίτησαν ἐν αὐτῷ. Ὡσαύτως ἵδρυσαν σχολὰς ἐν 40 Ἐκκλησίαις, ἐν Βουνὰρ Χισσὰρ καὶ εἴς τινα ἄλλα βουλγαρικὰ χωρία τῆς περιφερείας ταύτης.

Δὲν παρήρχετο ὅμως μία δεκαετηρὶς καὶ ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα σχεδὸν ἐξέπνεε. Αἱ σχολαὶ καὶ οἱ ἱερεῖς οὐδένα ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσι ὀπαδόν, οἱ πολυμήχανοι πράκτορες μάτην ἐδαπάνων τὸ χρῆμα αὐτῶν, χωρὶς οὐδὲ μίαν σπιθαμὴν τῆς χώρας νὰ δύνανται νὰ ἐκβουλγαρίσωσι. Κατησχυμένοι λοιπὸν καὶ ἄπρακτοι ἐπέστρεφον οἱ ἐθναπόστολοι εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἡ ἱερατικὴ σχολὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως διελύετο. Τὸ Μακεδονοαδριανουπολιτικὸν Κομιτᾶτον τῆς Σόφιας δὲν ἠδυνήθη νὰ δικαιολογήσῃ ἐν τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ἀποτελέσμασι τὸ δεύτερον συνδετικὸν τοῦ τίτλου του.

Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, περιωρίσθησαν εἰς τὴν σχολικὴν καὶ μόνον προπαγάνδαν, στρέψαντες πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, ἐπιδιώκοντες τὴν διὰ ταύτης κάθοδον των εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὁπόταν κατ' ἀνάγκην, διακοπτομένης τῆς ἐδαφικῆς συνεχείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ προετοιμασθῇ εὐχερέστερον ὁ θρᾳκικὸς καρπὸς διὰ τὸ βουλγαρικὸν στόμα!

Τὸ κίνημα τῆς κατὰ τὸ 1903 βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐπὶ τῆς Θρᾴκης, τὸ χαρακτηρισθὲν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς θρᾳκικὴ ἐπανάστασις, οὐδένα οὐσιαστικὸν σκοπὸν εἶχε, εἰμὴ τὸν θόρυβον καὶ μόνον, ἵνα παρουσιασθῇ μετὰ τῆς Μακεδονίας ὡς ἐπαναστατοῦσα καὶ ἡ Θρᾴκη ὡς χώρα βουλγαρική! Μετὰ τὴν γνωστὴν ὅμως ἀποτυχίαν τοῦ ψευδοκινήματος ἐκείνου, οἱ Βούλγαροι ἤρξαντο καὶ αὖθις ἐν Θρᾴκῃ τοῦ διὰ τῶν μυστικῶν πρακτόρων ἔργου αὐτῶν. Πλεῖστα ἔκτοτε ἐξεδηλώθησαν κρούσματα ἀπειλῶν, ἐκβιασμῶν, ληστειῶν καὶ δολοφονιῶν καθ' Ἑλλήνων.

Ἀλλ' ἡ ἐθνολογική, ἡ ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐν γένει τοῦ θρᾳκικοῦ ἑλληνισμοῦ δύναμις εἶνε τοιαύτη, ὥστε αἱ βουλγαρικαὶ ἀπόπειραι θὰ ὁμοιάζωσι τὸ ἔργον τοῦ Σισύφου καὶ τὸν πίθον τῶν Δαναΐδων καὶ θὰ προσκρούωσι πάντοτε πρὸ τοῦ ἀμετακινήτου βράχου τοῦ συμπαγοῦς ἑλληνικοῦ ὄγκου.

Ἡ Θρᾴκη εἶναι μία ἐκ τῶν ἀκραιφνεστέρων ἑλληνικῶν χωρῶν. Δὲν ὑπάρχει πόλις, κωμόπολις καὶ χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ λειτουργῇ ἑλληνικὴ σχολὴ καὶ πλησίον τοῦ ἱερέως ὁ καλὸς διδάσκαλος νὰ μὴ μυῇ τοὺς Θρᾷκας μαθητὰς εἰς τὰ ὑπέροχα νοήματα τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως. Ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως διατελεῖ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, πανταχοῦ δὲ τῆς χώρας πλησίον τοῦ κρότου τοῦ ἀρότρου καὶ τοῦ ἐκκωφαντικοῦ θορύβου τῆς ἀγορᾶς ἀντηχεῖ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποῦ μὲν γλυκεῖα καὶ ῥέουσα ὡς τὰ διαυγῆ ὕδατα τῶν ποταμῶν της, ὡς εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἕβρου τμῆμα καὶ τὰ παράλια, ποῦ δὲ ὀλίγον τραχεῖα, ὡς τὰ ἀπότομα ὄρη της, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ δυτικὰ καὶ τὰ περὶ τὴν Ροδόπην μέρη.

Οὕτω σήμερον ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ Θρᾴκῃ τελεῖται σπουδαία καὶ ὑπέροχος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐργασία, αὕτη ὅμως δυστυχῶς δὲν ἐπέσυρε, ὡς ἔδει, τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους, ἡ δὲ χώρα αὕτη ἀπέμεινεν, ὡς μὴ ὤφειλε, ἡ πλέον ἄγνωστος καὶ ὑπὲρ ἧς ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε ἐνδιαφέρθη καὶ ἐμερίμνησε τὸ ἔθνος. Διότι μεθ' ὅλην τὴν ζωτικότητα ταύτην τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ δὲν πρέπει νὰ παρορῶνται αἱ βουλγαρικαὶ ἐνέργειαι, οὐδὲ νὰ μειοῦται ἡ πραγματικὴ σημασία αὐτῶν. Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, ὡς ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ ἐν Θρᾴκῃ ὑπολειπόμεθα τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ ἐθνικὸν μῖσος. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης δὲν σκοπεῖ μόνον τὴν ἀπελευθέρωσιν δῆθεν τῶν δυναστευομένων Βουλγάρων, ὅσον τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν τοῦτο καλῶς. Ὁ Βούλγαρος φέρεται λυσσαλέος καὶ φανατισμένος κατὰ τῶν δύο τούτων ἐχθρῶν του καὶ τὰ πάντα ἐπιχειρεῖ, τὰ πάντα μηχανεύεται, ὅπως θριαμβεύσῃ κατ' αὐτῶν. Ἡ ἀναίμακτος καὶ τόσον εὐχερῶς ἐπιτευχθεῖσα πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία ἐξῆρε ἐπὶ τοσοῦτον τὴν κουφότητα καὶ ἔνοχον φιλοδοξίαν του, ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐπιζητῇ ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐποφθαλμιᾷ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ψάλλων:

Ἀγαπητοὶ στρατιῶται,
ἐμπρὸς προχωρεῖτε
μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τὸν Αἷμον διαβῆτε.
Ἐμπρός, Ἐμπρός, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε
[ἰδική μας!!

Τοὐναντίον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες κοσμοπολιτικώτεροι τῶν Βουλγάρων, ἐπιλαθόμενοι τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον μεγάλης ἐθνικῆς μας κληρονομίας, περιοριζόμεθα ἁπλῶς νὰ ὑμνῶμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τ' ἀποκτηθέντα ἐκ ταύτης ἀγαθά!

Τὴν νίκην, ὀφείλομεν νὰ τὸ κατανοήσωμεν, δὲν θὰ φέρωσι μόνον αἱ πλειονοψηφίαι καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν νίκην θὰ ἐξασφαλίσῃ ἡμῖν *μόνον* τὸ μῖσος κατὰ παντὸς βουλγαρικοῦ, τὸ μῖσος τὸ ἄγριον, τὸ μῖσος τὸ αἰώνιον, τὸ μῖσος τὸ ἐπαναστατοῦν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ γεννῶν τὰς πυρκαϊὰς τῶν μεγάλων θριάμβων.

***

Ἐκ τῆς συγκρούσεως καὶ τῶν διαφόρων φυλετικῶν ἀνταγωνισμῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀπὸ πολλοῦ ἡ τύχη τῆς χώρας ταύτης ἐπέσυρε τὴν μέριμναν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ δὲ ἀπόπειρα τῆς ἐφαρμογῆς μεταρρυθμίσεων ἐν αὐτῇ ἀποτελεῖ τρανότατον δεῖγμα τῆς φροντίδος των ταύτης. Ἡ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις πρὸ διετίας πρότασις τοῦ τότε ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Lansdowne περὶ εἰσαγωγῆς τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως, ὅπερ ἐχαρακτήριζεν ὡς περιέχον βουλγαρικοὺς πληθυσμούς, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἀπασχολήσεως τῆς Εὐρώπης καὶ περὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Χερσονήσου.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ μέγα ἐρώτημα διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τοὺς Θρᾷκας. Ποία ἔσται ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον τῆς χώρας ταύτης; Ἐὰν χαρακτηρίζεται καὶ μονονουχὶ διακηρύσσεται ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ὡς χίμαιρα καὶ ἀπραγματοποίητόν τι ἡ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἰδέα, εἰς ἣν ἀντιτίθενται τοσαῦτα συμφέροντα μικρῶν καὶ μεγάλων, ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἔθνος καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Θρᾷκας νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς τύχης αὐτῶν. Καὶ εἰς τοῦτο τὸν λόγον ἔχουσι τὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἡ Εὐρώπη δὲν δύναται νὰ παρίδῃ τὴν θέλησιν.

Διὰ τοὺς 100 χιλ. Βουλγάρους ἡ Εὐρώπη, ἐὰν θέλῃ νὰ εἶναι φιλοδίκαιος καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων, οὐδὲ πρὸς στιγμὴν δύναται νὰ σκεφθῇ περὶ προσαρτήσεως ἔστω καὶ τμήματος μόνον τῆς χώρας ταύτης εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διότι τοῦτο οὐ μόνον θ' ἀποτελέσῃ προφανὲς ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς τὸν σκοπόν της τοῦτον θὰ εὕρῃ ἀντιμετώπους τὰς 900 χιλιάδας τῶν Ἑλλήνων, τῶν καλῶς γνωριζόντων τί σημαίνει βουλγαρικὴ κυριαρχία, εἰς μίαν παρομοίαν δὲ ἀπόπειραν βεβαίως θ' ἀντιτάξωσιν οἱ κινδυνεύοντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τὴν ἐσχάτην ἀντίστασιν, διότι θὰ εἶναι προτιμοτέρα εἰς αὐτοὺς ἡ θυσία τῶν πάντων, ἢ ἡ ὡς ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καταστροφὴ καὶ ἀτίμωσις αὐτῶν. Ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμὸς δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς ὡς πρόβατα ν' ἀχθῶσι εἰς τὴν βουλγαρικὴν λαιμητόμον. Τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρησίας θὰ ἐξαναστῇ.

Ἀλλ' εἰς παρομοίαν λύσιν κατὰ φυσικὸν λόγον θ' ἀντιστῶσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀμυνόμενοι τοῦ καθεστῶτος καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῶν, οὕτω δὲ προκειμένου περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐχθροῦ, — ὃν ὑπεσήμανεν ἡ δήλωσις τοῦ Lansdowne, — θὰ εὕρῃ ἡ Εὐρώπη ἀντιτιθεμένην τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν τῆς χώρας, τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Οἱ Θρᾷκες Ἕλληνες, ὡς ἀποτελοῦντες ἀδιάσπαστον μέρος τῆς ὅλης ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ συνδεδεμένοι πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ἀδελφούς των διὰ τῶν ἀρρήκτων δεσμῶν τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῶν κοινῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, βεβαίως ἀποβλέπουσι, ὡς τελικὸν σκοπὸν πρὸς ὃν ἀεὶ θὰ τείνωσι, εἰς

τὴν διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας τελικὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐν ὅσῳ τὸ τοιοῦτον δὲν δύναται πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐπιτευχθῇ, οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅσον διὰ πάσης ἄλλης λύσεως, μὴ συμφερούσης αὐτοῖς, ἀπειλεῖται ἡ ἐθνικὴ των ὑπόστασις, θὰ προτιμήσωσι, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ λύσις τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος, τὸ τουρκικὸν καθεστώς.

Δὲν εἶνε κύριοι τῆς τύχης αὐτῶν; Ἐνόσῳ ὑπὸ τὸ νῦν καθεστὼς δὲν στεροῦνται τῶν σχολείων, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ὡς ἐν Βουλγαρίᾳ, δύνανται οἰκονομικῶς καὶ ἐμπορικῶς νὰ προάγωνται, καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει πεποίθησις, ὅτι τὸ καθεστὼς τοῦτο θὰ καλλιτερεύσῃ, κατανοούντων τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, οὐδένα λόγον ἔχουσιν νὰ μεταλλάξωσι κυρίαρχον.

Ἀλλ' ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστὼς καὶ οἱ Βούλγαροι οὐδένα θὰ διατρέξωσι κίνδυνον, ἀπέχοντες πάσης συμμετοχῆς εἰς τὰ κομιτάτα καὶ τὰς προπαγάνδας.

Οἱ Θρᾷκες Ἕλληνες δύνανται νὰ εἴπωσι καὶ θὰ εἴπωσι εἰς τὴν Εὐρώπην: Ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις ἡμῶν διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐὰν εἰς ταύτην ἀνθίστασαι, τότε μὴ μᾶς ταράττῃς τὴν ἡσυχίαν. Τὸ νῦν καθεστὼς μᾶς εἶναι προτιμότερον παντὸς ἄλλου. Συνεζήσαμεν καλῶς ἢ κακῶς ἐπὶ πέντε αἰῶνας μετὰ τῶν Τούρκων, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον μετ' αὐτῶν. Αὐτὴ εἶνε ἡ θέλησίς μας. Εἶσαι ἰσχυρὰ καὶ εἴμεθα ἀσθενεῖς. Ἐάν, ἐνῷ ἐπαγγέλλεσαι τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ὁρμᾶσαι δῆθεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων, θελήσῃς νὰ μᾶς ἐπιβάλῃς λύσιν ἀντιτιθεμένην εἰς τοὺς ἐθνικούς μας πόθους, καὶ ἀπειλοῦσαν τὴν καταστροφὴν ἡμῶν, τότε καλλίτερον κατάκτησέ μας διὰ τῶν στρατῶν σου. Γενοῦ σὺ καιακτήτρια. Τοῦτο εἶναι τιμιώτερον τῆς τυχὸν ἀπεμπολήσεώς μας εἰς τοὺς Βουλγάρους.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΞΙΩΤΙΔΗΣ

ΝΑΥΑΓΙΟΝ

Κ. ΒΟΛΑΝΑΚΗ

ΒΑΡΥΘΥΜΙΕΣ

Τοῦ Νόντα Δεληγιώργη.

Κάποιοι χαμοὶ καὶ θάνατοι τί ἔγνοια ποῦνε, ἀλήθεια·
Ω, στὴ χειμερινὴ νυχτιὰ σὰν ὄνειρα τὰ παραμύθια!
Ρηγάδες, θρῦλλοι, ρήγισσες, μῦθοι κι' ἀνιστορίσματα,
Τοῦ κάτου κόσμου κάποια χαιρετίσματα...

* * *

Ὡς πότε, ἀλήθεια, θὰ γυρνᾷς στὸν οὐρανό, φεγγάρι,
Πρὸς τὴν αἰώνια σιωπή, στοχαστικό, βαθύ,
Τῆς πεθαμένης μου φορεῖς τὴ θλίψη καὶ τὴ χάρη,
Ποὺ μέσ' στὸ μνῆμα, ἀλίμονο! δὲν πάει νὰ κοιμηθῇ..

* * *

Σέρνεστε ὀνείρατα πικρά, σὰ φύλλα μαραμένα,
Στὴν ἔγνοια τῶν ἀβέβαιων μελλοντικῶν καιρῶν,
Σὰ νὰ μὴ ζήσατε ποτέ, ποτέ σας, σὲ κανένα,
Τὴν ὡραιότατη ζωὴ τῶν μυστικῶν ὡρῶν.

* * *

Ἀλήθεια, ὦ πόθοι, ἀνθίζετε χίλιων εἰδῶν ἀνθοί,
Στὸ δέντρο τὸλοπράσινο μὲ τὰ αἰώνια κλώνια,
Ἕνας γιὰ μένα, ἀλίμονο! κιαὐτὸς νὰ μαραθῇ,
Νὰ πέσῃ καὶ νὰ σκορπιστῇ στὰ νεανικά μου χρόνια..

* * *

Κάποιοι χαμοὶ καὶ θάνατοι τί ἔγνοια ποῦνε, ἀλήθεια·
Ὦ, στὴ χειμερινὴ νυχτιὰ σὰν ὄνειρα τὰ παραμύθια!
Βασιλοπούλες, ρήγισσες, κιἀνάμεσα παρθένες
Φτωχοῦλες, ἀνιστόρητες, λησμονημένες...

* * *

Κόμπο καρδιὰ τὴ θλίψη σου καιρὸς νὰ τήνε δέσῃς,
Καὶ νὰ ξεχάσῃς — μοναχὰ πῶς θὰ τὸ κάνῃς,
Καρδιά μου, ἐσὺ ποὺ πλάσιηκες νὰ μὴν ξεχάνῃς —
Τὸ δαχτυλίδι, ἀλίμονο! τῆς μέσης, ὤ, τῆς μέσης!

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΑΡΘΑΣ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΦΩΤΕΙΝΗ ΕΝΣΑΡΚΩΣΙ ΤΗΣ ΜΙΝΑΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΠΑΥΛΟΣ ΜΑΡΘΑΣ, Ἀρχιτέκτων. Ἀνάστημα μέτριο, ξανθὸς μὲ γενάκια.
ΜΙΝΑ, κόρη τοῦ Βάρδα, ὕστερα κυρία Μάρθα.
Ο ΘΕΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ, θεῖος ἀπὸ μητέρα τῆς Μίνας. Φαβορίτες ψαρές, γυαλιά.
ΜΑΡΚΟΣ ΖΟΛΑΣ, ποιητής, φίλος τοῦ Μάρθα.
Δις ΙΟΥΛΙΑ, ἐξαδέλφη τῆς Μίνας, ἀδύνατη, χλωμή.
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΒΑΡΔΑΣ, ἀπόστρατος συνταγματάρχης, πατέρας τῆς Μίνας. Ξερακιανός, λευκός, ὑπογένειο στρατιωτικό.
ΑΝΝΑ, καμαριέρα.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, περιβολάρης.
ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ.
ΧΩΡΙΚΟΙ.

Ἡ Σκηνὴ στὸ Νέο Φάληρο, ὕστερα σ' ἕνα νησὶ τῶν Σποράδων.

[Παραστάθηκε στὸ Θέατρο τοῦ Συντάγματος γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸ αὐγουστιάτικο φεγγάρι πνιγμένο σὲ σύννεφα καταιγίδας. (6 Αὐγούστου 1907). Μίνα ἡ Δις Μ. Κοτσοπούλη, Παῦλος ὁ κ. Εὐτύχιος Βονασέρας].

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Μικρὸ σαλονάκι, βαλμένο μὲ γοῦστο. Λουλούδια πολλὰ σὲ βάζα. Στὸ βάθος μπαλκόνι ποὺ βλέπει πρὸς τὴ θάλασσα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πόρτες πρὸς ἄλλα δωμάτια φωτισμένα. Πιάνο. Μιὰ ἐταζέρα μὲ βιβλία. Στοὺς τοίχους οἱ προσωπογραφίες τοῦ Κου καὶ τῆς Κας Βάρδα. Ἕνα κλουβὶ κρεμασμένο στὸ παράθυρο. Μπαίνει μέσα τὸ φεγγάρι.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Ὁ κ. Βάρδας - Μάρκος Ζόλας.

Κοντὰ σ' ἕνα τραπεζάκι. Ὁ κ. Βάρδας ξαπλωμένος σὲ μιὰ κουνιστὴ πολυθρόνα, ὁ Μάρκος ἀπέναντί του καθισμένος φυλλομετράει ἕνα βιβλίο.

Ο Κος ΒΑΡΔΑΣ [Καπνίζει] — Δὲν εἶνε πιὰ γιὰ μέσα. Ἡ βραδειὰ ὄξω εἶνε τρέλλα μὲ τὴν πανσέληνο! [γυρίζει πρὸς τὸ μπαλκόνι]. Ἕνα σιγαρέττο, κύριε Μάρκο; [Τοῦ προσφέρει]. Βοηθεῖ στὴ χώνευσι.

ΜΑΡΚΟΣ — Εὐχαριστῶ [παίρνει τὸ σιγαρέττο]. Ὕστερ' ἀπ' τὰ γεύματά σας δὲν μπορεῖ ἀλήθεια κανένας νἀποκρούσῃ ἕνα χωνευτικό...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Τί νὰ κάμῃς φίλε μου; Εἶνε τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ μᾶς ἔμεινε σ' ἐμᾶς τοὺς γέρους. Καλὸ φαγί... Ἐσεῖς οἱ νέοι ἔχετε τόσα ἄλλα πράγματα. Γράφετε στίχους ἀκόμα, κύριε Μάρκο;

ΜΑΡΚΟΣ [ντροπαλός]. — Καμμιὰ φορά. Εἶνε μιὰ ἀρρώστεια χρονία, βλέπετε. [Προσπαθεῖ νἀλλάξῃ θέμα] Σήμερα ἔχομε πανσέληνο; Νομίζω αὔριο.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ὄχι, σήμερα. Ποὺ λέτε, ἔγραφα κ' ἐγὼ στίχους στὰ νειᾶτα μου. Ὅταν εἶνε κανεὶς νέος... Ἂν καὶ στρατιώτης δὲν μπορῶ νὰ πῶ, πὼς δὲν μ' ἀρέσει ἀκόμα ἡ ποίησις. Ξέρω ἀπόξω ὅλη τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα» τοῦ Σούτσου. [Ἀπαγγέλλει]:

Ἀηδονόστομος καθὼς πάλαι
Τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα ψάλλε
Ἥτις εἰς δάφνας τοῦ Παρθενῶνος...

Σᾶς ἀρέσει ὁ Σοῦτσος; Ἐγὼ τρελλαίνομαι.

ΜΑΡΚΟΣ [Σὲ ἀμηχανία]. — Χμ! Εἶχε κἄποιο αἴσθημα... Δὲν σᾶς λέω...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ἀγκαλὰ ἐσεῖς οἱ νέοι ἔχετε ἄλλα γοῦστα. Τὸ ἴδιο κ' ἡ κόρη μου. Διαβάζει Ἴψεν, Μάτερλιγκ, οὔτε ξέρω πῶς τοὺς λένε. Συχνὰ μαλλώνομε μὲ τὴ Μίνα ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα. Ἐγώ, νὰ σᾶς πῶ τὴν ἁμαρτία μου, δὲν σᾶς πολυκαταλαβαίνω ἐσᾶς τοὺς νέους...

Ἡ καμαριέρα φέρνει καφέ.

Ἂς πάρωμε ὥστόσο τὸν καφέ μας. [Προσφέρει στὸν Μάρκο]. Δὲν ἀνάψατε τὸ σιγαρέττο σας.

ΜΑΡΚΟΣ — Εὐχαριστῶ, κύριε Βάρδα. Θἀνάψω [ἀνάβει]. Σᾶς φαίνεται πραγματικῶς πὼς βοηθεῖ τὴ χώνευσι.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Πιστέψετε ἕναν γέρο συνταγματάρχη ποὺ ἔφαγε, ἔφαγε κυριολεκτικῶς ὅλη του τὴν περιουσία. Ναί! Τὴν ἔφαγε μὲ τὰ δόντια του τἀληθινὰ καὶ μὲ τὰ δόντια του τὰ ψεύτικα. [Κἄποια πικρὴ εὐθυμία στὸν τόνο τῆς φωνῆς του]. Καὶ τὴ χώνεψε μὲ ὡραῖα σιγάρα τῆς Ἀβάνας. Τώρα χωνεύομε τἀπομεινάρια μὲ καπνὸ τοῦ Ἀγρινίου. Δόξα σοι, ὁ Θεός. Πάλι καλά. [Παίρνει ἕνα ἄλλο σιγαρέττο]. Ἕνας στρατιώτης ποτὲ δὲν πρέπει νὰ δειλιάζῃ. Διάβολε!

ΜΑΡΚΟΣ — Λένε ὥστόσο, πὼς ὁ καπνὸς ἐξασθενίζει τὴ μνήμη.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [Σηκώνεται ἐπάνω, νευρικός]. — Τί μνήμη, φίλε μου, τί μνήμη! [Βαδίζει πρὸς τὸ παράθυρο]. Τί νὰ τὴν κάμετε παρακαλῶ τὴ μνήμη! Τί ἔχει νὰ θυμηθῇ κανείς; Τί ἀξίζει τὸν κόπο νὰ θυμηθῇ; [Ἀναστενάζει καὶ ἔπειτα γελᾷ]. Τὴν ἱστορία ἢ τὴ ζωή του; Καλύτερα νὰ λείπῃ, κύριε Μάρκο, καλύτερα. Ἡ μνήμη εἶνε καλὴ γιὰ λίγο. Ἔπειτα... [Ὁ Μάρκος σηκώνεται καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ μπαλκόνι. Ὁ κ. Βάρδας τὸν χαϊδεύει στὸν ὦμο]. Ὅταν φθάσῃς στὰ χρόνια μου θὰ ἰδῇς πόσο περιττὸ καὶ πόσο ἐνοχλητικὸ πρᾶγμα εἶνε αὐτὴ ἡ μνήμη.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἕνας ποιητὴς δὲν μπορεῖ νἄχῃ ἐναντία ἰδέα ἀπὸ τὴ δική σας, κύριε Βάρδα. Ἕνας ζωγράφος μοῦ ἔλεγε, πὼς ὅταν ἔχῃ κανένας ἐξασθενημένη τὴν ὅρασι βλέπει καλλιτεχνικώτερα τὴ φύσι. Σᾶς βεβαιόνω πῶς μὲ μιὰ ἐξασθενημένη μνήμη βλέπει κανεὶς ὠμορφότερη τὴ ζωή. Τὴ βλέπει μέσα σ' ἕνα σύννεφο. [Ἀκουμπᾷ τὸ χέρι του στὸν τοῖχο καὶ κυττάζει ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο]. Τὸ ἀόριστο μᾶς φέρνει πρὸς τὸ ἄπειρο...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Αὐτὰ εἶνε πολὺ βαθειὰ πράγματα γιὰ μένα. Ἕνα πρᾶγμα ξέρω μονᾶχα. Πὼς ἂν τὰ σιγαρέττα μου μοῦ σκοτώνουν τὴ μνήμη, εἶνε ἕνας λόγος νὰ τἀγαπῶ περισσότερο. [Σὲ λίγο]. Τί ὡραῖο φεγγάρι!

ΣΚΗΝΗ ΙΙ

Οἱ ἴδιοι, ὁ θεῖος Λουκᾶς.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [Μπαίνει ἀπὸ τὴ δεξιὰ θύρα. Νευρικός. Τὰ χέρια δεμένα ἀποπίσω]. — Ρεμβάζετε;

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ἀπάνω - κάτω.

ΜΑΡΚΟΣ — Μιλοῦμε γιὰ τὸ φεγγάρι.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Ὤχ, ἀδελφέ μου. Τὸ φεγγάρι εἶνε γιὰ τοὺς χασομέρηδες. Πρέπει νὰ εἴμεθα θετικοὶ ἄνθρωποι. Εἴδατε τὶς ἐφημερίδες;...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Τί τρέχει πάλι;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Ἡ σύμβασις τῶν νερῶν ἐναυάγησε. Καὶ θὰ ναυαγήσουν καὶ ἄλλες καὶ ἄλλες ἀκόμα. Ἔτσι εἶνε ὅταν δὲν θέλουν νἀκούσουν «Οὐδεὶς προφήτης ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι». Τόσα χρόνια τοὺς τὰ φωνάζω. Ἑκατὸ ὀκάδες νερὸ τοὺς δίνω. Αὐτοὶ σηκώνουν τοὺς ὤμους. Περιμένουν ἀπ' τοὺς Ἐγγλέζους.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Καϋμένε Λουκᾶ! Ψύχωσις σοῦ κατάντησε...

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [Θυμωμένος]. — Ψύχωσις! Ἐγὼ εἶμαι θετικὸς ἄνθρωπος, Βάρδα. Τὸ ξέρεις καλά. Ὅταν ὅμως ἐργάζεται κανένας εἴκοσι χρόνια γιὰ μιὰ ἰδέα... Ἔφαγα τὰ πόδια μου στὰ βουνά... Ψύχωσις βέβαια. Ἔχει κανένας τὴν ἀντίπραξι καὶ μέσα στὸ σπίτι του· Σᾶς ἐτύφλωσε ὁ Θεός. Ἀγκαλὰ «μωραίνει Κύριος ὃν βούλεται ἀπωλέσαι».

ΜΑΡΚΟΣ — Καὶ πῶς πᾶνε οἱ μελέτες σας, κύριε Λουκᾶ;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [χωρὶς νὰ προσέξῃ τὸν Μάρκο]. — Θέλει κανένας νὰ σᾶς ξελασπώσῃ καὶ σεῖς καμαρώνετε. Ὁ κ. Μάρκος εἶνε δικός μας, τί νὰ κρυβώμεθα; Σὰν νὰ ἐργάζωμαι γιὰ τὸν ἑαυτό μου, βλέπεις. Ἐγὼ αὔριο θὰ ψοφήσω. Ἐσᾶς συλλογίζομαι, ἐκεῖνο τὸ κορίτσι τὸ καϋμένο ποὺ θὰ μείνῃ αὔριο στοὺς πέντε δρόμους... [Βηματίζει νευρικὰ ἀπάνω - κάτω. Ὁ Μάρκος ἀποσύρεται πρὸς τὴν ἐταζέρα, προσποιούμενος ὅτι ζητεῖ κἄποιο βιβλίο].

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [Μὲ νευρικὸ γέλιο συγκρατῶν τὸν θυμόν του, πρὸς τὸν Μάρκο]. — Μὴν ἐνοχλεῖσαι, φίλε μου. Κανένας φόβος δὲν εἶνε νὰ σὲ χρειασθοῦμε γιὰ μάρτυρα. Αὐτὰ εἶνε συνειθισμένα μὲ τὸν κ. Λουκᾶ.

Πρὸς τὸν θεῖο Λουκᾶ.

Ἀρκετά, Λουκᾶ, ἀρκετά. Κτύπησε, τώρα, νὰ σοῦ φέρουν τὸ καφεδάκι σου...

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Τί νὰ τὸν κάμω τὸν καφέ; Γιὰ καφέδες εἴμαστε τώρα;... [Κάθεται σὲ μιὰ πολυθρόνα, βγάζει μιὰ ἐφημερίδα ἀπὸ τὴν τσέπη του καὶ διαβάζει].

ΜΑΡΚΟΣ — Εἶνε τίποτε καινούριο, κύριε Λουκᾶ;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ — Τί νὰ τὰ κάμετε τὰ καινούρια; Τὰ παληὰ νὰ βλέπωμε. [Διαβάζει. Ὁ Μάρκος πλησιάζει τὸν κ. Βάρδαν καὶ κρυφομιλοῦν δυὸ λόγια. Ὁ κ. Βάρδας κουνεῖ τὸ κεφάλι του].

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ἔξαφνα]. — Τί ἔγινε ἡ Μίνα, Λουκᾶ; Ἀνέβηκε στὴν κάμαρά της;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [δύστροπα]. — Ὄχι, πῆγε ἔξω...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ἔξω. Ποῦ;

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [ἡμερώτερος]. — Ἐπῆγαν μὲ τὴν Ἰουλία νὰ κάμουν ἕνα γύρο στὴν ἐξέδρα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ὡς μονολογῶν]. — Στὴν ἐξέδρα! Στὸ φεγγάρι! Τί ρομαντισμός! Αὐτὸ τὸ κορίτσι ἔτσι ἤτανε ἀπὸ μικρό. Τρελλὸ γιὰ τὴ θάλασσα. Ὅλη τὴν ἡμέρα της τὴν περνοῦσε μὲ τὴν ντντά της στὴν ἀκρογιαλιά, νὰ μαζεύῃ κοχύλια, νὰ πιάνῃ καβούρια, νὰ χτίζῃ σπιτάκια στὸν ἄμμο. Νὰ χώνεται ὡς στὰ γόνατα στὸ νερό. Μιὰ ἡμέρα γύρισε ἡ ντντά της κἄτι νὰ ἰδῇ καὶ τὴ χάνει. Ποῦ ἤτανε, φίλε μου; Προχώρησε, ὅπως ἤτανε ντυμένη, μέσα στὸ νερό. Ἔφτασε ὡς στὸ λαιμό. Καὶ γελοῦσε κ' ἔπαιζε μὲ τὰ κύματα. Τί τρομάρα ποὺ πήραμε!

ΜΑΡΚΟΣ — Εἶνε τόσο μαγικὴ ἡ βραδειὰ κ. Βάρδα. Εἶχαν δίκαιο.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ὡς νἀκολουθῇ τὴ σκέψι του].— Μιὰ πεντάρα δὲν δίνει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Δός της ἐξοχή, φύσι, καθαρὸν ἀέρα, θάλασσα. Πρὸ πάντων θάλασσα. Ἡ μανία της εἶνε μὲ τὴ θάλασσα. Κρατεῖ ἀπομένα. Ὅλη μας ἡ οἰκογένεια εἴτανε οἰκογένεια θαλασσινῶν. Ἐγὼ μόνο ἔκαμα ἐξαίρεσι.

Ο Θ. ΛΟΥΚΑΣ [ἐνῷ διαβάζει].— Γι' αὐτὸ τἄκαμες θάλασσα στὴ στεριά. Δὲν πειράζει! Τώρα θὰ γίνετε στὰ σωστὰ χερσαῖοι! [Σηκώνεται ἀπότομα καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴ δεξιὰ θύρα νευρικός. Ὁ κ. Βάρδας τὸν ἀκολουθεῖ μὲ ἄγριο βλέμμα. Κτυπᾷ τὸ ποδάρι του στὸ πάτωμα].

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Θηρίο! Ἄκουσες ἐκεῖ τὸ θηρίο!

ΣΚΗΝΗ III

Ὁ κ. Βάρδας - Μάρκος.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ἀνυπόφορος ἄνθρωπος. Αἰωνίως μὲ συγχύζει. Μοῦ ἔφερε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι ὁ καταραμένος.

ΜΑΡΚΟΣ — Μὴν τὸν ξεσυνερίζεσθε, κύριε Βάρδα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Εἶνε νὰ μὴν τὸν ξεσυνερισθῇ κανένας! Τὸν ἔχω ἐδῶ καὶ τὸν τρέφω δέκα χρόνια, ἕναν τεμπέλη, ἕναν τιποτένιο. Ὅλη του ἡ ζωὴ πέρασε μ' ἐφευρέσεις. Καὶ σοῦ κάνει τὸν θετικὸ ἄνθρωπο. Τώρα ἔγινε καὶ ὑδραυλικός. Ἐφούσκωσαν τὰ μυαλά του. Θαρρεῖ πὼς κρατεῖ στὰ χέρια του τὶς πηγὲς τοῦ Νείλου καὶ τὰ ἑκατομμύρια δὲν ξέρω τίνος. Ἀπαιτεῖ νὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε ἀπὸ τώρα γιὰ τὰ ἑκατομμύρια ποὺ θὰ μᾶς ἀφίσῃ.

ΜΑΡΚΟΣ — Δὲν ὑποθέτω νὰ εἶπε τίποτε μὲ κακία.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Τί ἄλλο ἤθελες νὰ μοῦ πῇ; Δὲν κατάλαβες τὸ νόημα του. Μὲ ἄγγιξε στὴν πληγή μου ὁ ἄθλιος. Στὸ μέλλον αὐτουνοῦ τοῦ κοριτσιοῦ. Δὲν ἔνοιωσες τὸ φαρμάκι του; Θὰ γίνετε χερσαῖοι, λέει. Χερσαῖοι.

ΜΑΡΚΟΣ — Δὲν ἐννόησα. Γιατί τὸ εἶπε;

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Τοῦ μιλῶ γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ παιδιοῦ αὐτουνοῦ, τὴν ἀδυναμία ποὺ ἔχει γιὰ τὰ ἀκρογιάλια, γιὰ τὴ θάλασσα, τὴ θάλασσα ποὺ μεγάλωσε κοντά της, ποὺ πέρασε τἄ καλύτερά της χρόνια, ἐδῶ στὸ πατρικό της σπίτι, σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ἐδῶ μέσα... Λοιπὸν αὐτὸ τὸ σπίτι, ξέρεις, Μάρκο, θὰ πουληθῇ τὸν ἄλλο μῆνα, [σκουπίζει ἕνα δάκρυο] θὰ πουληθῇ μάλιστα. Ἔτσι ἤθελε ὁ Θεός. Καὶ μοῦ λέει: «Τώρα θὰ γίνετε χερσαῖοι». Δηλαδὴ θὰ ξεσπιτωθῆτε, θὰ ριμάξετε, θὰ τραβήξετε κατὰ τὸν ἄνεμο... Καὶ ἡ Μίνα δὲν ξέρει τίποτε ἀκόμα, δὲν ξέρει τίποτε. Πρέπει νὰ τὸ μάθῃ βέβαια. Εἶνε κόρη στρατιώτη. Πρέπει νἄχῃ καρδιά. Μὰ ἔχω τὴ δύναμι νὰ τῆς τὸ πῶ; Ἑκατὸ φορὲς ἄλλαξα τὰ λόγια μου.

ΜΑΡΚΟΣ [θλιβερά].— Αἰσθάνομαι τὴ θέσι σας, κύριε Βάρδα. Τὴν αἰσθάνομαι κατὰ βάθος.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Χερσαῖοι! ἄκουσες τί εἶπε αὐτὸς ὁ ἄθλιος. Μιὰ λέξι ἔ; Τίποτε! Δὲν ἀξίζει νἀ θυμώσῃ κανένας γιὰ μιὰ λέξι.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἕνας ξεμωραμένος ἐκεῖ! Μὴν τὸν συνερίζεσθε, κύριε Βάρδα. Δὲν ἤθελε νὰ σᾶς πειράξῃ...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [Ὡς νὰ παραληρῇ]. — Νὰ μὲ πειράξῃ, ὄχι. Τὸ πιστεύω. Ναί, τὸ πιστεύω. Τί νὰ μὲ πειράξῃ μιὰ λέξι; Τί εἶνε μιὰ λέξι; Ἀέρας... Ἔ;... Ἐγὼ εἶμαι στρατιώτης. Ὑπόφερα κἄν καὶ κἄν.

Σὲ λίγο, παράφορος.

Μὰ ὄχι, φίλε μου, δὲν εἶνε μιὰ λέξι. Εἶνε προφητεία. Προφητεία μαύρη. Αὐτὸ μὲ σκοτώνει. Δὲν εἶνε κακὸς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ξέρω. Εἶνε κἄτι χειρότερο. Εἶνε προφήτης. Μαῦρος προφήτης.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἡ ἀτυχία σᾶς κάνει προληπτικό, κύριε Βάρδα. Μὴ σκέπτεσθε τὸ κακό... Εἶνε κακὴ συνήθεια.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Νὰ μὴ σκέπτωμαι λές! Βέβαια. Νὰ μὴ σκέπτεται κανένας εἶν' εὐτυχία. Μὰ πῶς; Μὰ πῶς;

ΜΑΡΚΟΣ [γλυκά]. — Κύριε Βάρδα...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ἀργὰ καὶ θλιβερὰ σὰν νἀντικρύζῃ ἕνα ὅραμα]. — Νὰ μὴ σκέπτωμαι; Τί νὰ μὴ σκέπτωμαι, ποὺ τὰ βλέπω. Τὰ βλέπω μὲ τὰ μάτια μου... Ἕνα στενοσόκακο, ἕνα δρομαλάκι βρώμικο, ὑγρό. Ποιὸς ξέρει σὲ ποιὰ γειτονιά, σὲ ποιὰν ἄκρη. Μιὰ σκάλα σκοτεινή, πληκτική. Δυὸ τρύπες, μὲ χαμηλὰ ταβάνια, μὲ τοίχους λερωμένους, μὲ πατώματα γυμνά, φαγωμένα. Καὶ μέσα πέντε ἔπιπλα, πέντε ἀπομεινάρια. Ἐγὼ ἔζησα στὸν στρατῶνα. Δὲν μοῦ κάνουν ἐντύπωσι τέτοια πράγματα. Ἡ Μίνα μου ὅμως. Ἡ Μίνα θἀνέβῃ τὴ σκοτεινὴ σκάλα, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, σὰν νἀνεβαίνῃ σὲ νεκρό. Ὄχι, ὄχι, τί λέω; Θἀνεβαίνῃ εὔθυμη, θὰ μοῦ χωρατεύῃ, θὰ γελᾷ. Νομίζω πὼς τὴ βλέπω. Θὰ θέλῃ νὰ μοῦ δώσῃ θάρρος. «Ὡραῖο σπιτάκι, πατέρα, συμμαζεμένο, νοικοκυρεμένο..» Ἔπειτα θἀνοίξῃ τὰ μάτια της, μέσα στοὺς λερωμένους τοίχους. Θὰ κυττάξῃ ἐπάνω, κάτω, ὁλόγυρα καὶ θἀρχίσῃ... ἕνα τρελλὸ τραγουδάκι.

...Ἔπειτα θὰ πάῃ στὴν κάμαρά της, θὰ κλεισθῇ μέσα καὶ... ποιὸς ξέρει; θὰ κλαίῃ ὅλη τὴ νύχτα μόνη της, κρυφὰ ἀπ' τὸν κόσμο. Ἄχ! Θεέ μου!...

Σιωπή.

Καὶ τὸ πρωῒ θἀνοίξῃ τὸ παράθυρό της. Νὰ κυττάξῃ τὸ πέλαγο, τὶς Φλέβες, τὰ καράβια. Ποῦ πέλαγο! Μιὰ χαμηλὴ στέγη, μὲ μαυρισμένα κεραμύδια, ἕνας τοῖχος ὄρθιος μπροστά της...

Κλαίει. Βήματα καὶ λόγια ἀκούονται ἀπόξω. Μπαίνει ἡ Ἰουλία καὶ ἡ Μίνα.

ΣΚΗΝΗ IV

Οἱ ἴδιοι, Ἰουλία καὶ Μίνα.

Ἡ Μίνα προχωρεῖ σὰν κουρασμένη, σὰ λυπημένη, κρατῶντας ἕνα λεπτὸ ἐπανωφοράκι μὲ τὰ δάκτυλα. Πετᾷ τὸ ἐπανωφοράκι σὲ μιὰ καρέκλα. Πίσω της ἡ Ἰουλία τερετίζουσα κάποιο σκοπό.

ΜΙΝΑ — Κύριε Μάρκο, τί καλὸς νἄ κάνετε συντροφιὰ τοῦ παπάκη... [Ὁ Μάρκος σηκώνεται, κἄτι πάει νὰ πῇ. Ἡ Μίνα ἔξαφνα ἀντιλαμβάνεται τὸν πατέρα της ποὺ ζητεῖ νὰ σκουπίσῃ ἕνα δάκρυο. Προχωρεῖ καὶ κάθεται στὰ γόνατά του, ἀγκαλιάζει τὸ κεφάλι του. Ταυτοχρόνως ἡ Ἰουλία πλησιάζει τὸν Μάρκο, τοῦ κάνει ἕνα μορφασμὸν ἐρωτήσεως].

ΜΙΝΑ [Μὲ συγκίνησι]. — Τί ἔπαθες, παπάκη, κλαῖς; [Τὸν κυττάζει στὰ μάτια]. Κύριε Μάρκο, κλαίει ὁ παπάκης;... [Τὸν χαϊδεύει].

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Καλέ, τίποτε, τίποτε, παιδί μου. [Προσπαθεῖ νὰ γελάσῃ]. Αὐτὸς ἐδῶ ὁ ποιητὴς μὲ συγκίνησε, ὁ διάβολος. Μοῦ ἀπάγγειλε ἕνα ποίημά του. Ἤτανε τόσο συγκινητικό. [Γελᾷ προσποιημένα]. Ὁ διάβολος. Καὶ τὰ λέει μ' ἕνα πάθος! Ἔπειτα ξέρεις ἐμεῖς οἱ γέροι εἴμαστε σᾶν τὰ παιδιά, κλαῖμε μὲ τὸ τίποτε... Φοβοῦ τὸ γῆρας! Ἕνας συνταγματάρχης νὰ κλαίῃ μὲ ποιήματα... Μὴ χειρότερα.

ΜΙΝΑ — Ὁ καϋμένος ὁ παπάκης! [Ἡσυχάζει καὶ γελᾷ. Σηκώνεται ἀπὸ τὰ γόνατά του. Πρὸς τὸν Μάρκον αὐστηρά]. Ἀ! κύριε Μάρκο, ἄλλοτε νὰ μὴ διαβάζετε ποιήματα στὸν παπάκη.

ΜΑΡΚΟΣ — Δὲν θὰ τὸ ξανακάμω...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ἥμερα]. — Ποῦ εἴσαστε παιδί μου; Περίπατο;

ΙΟΥΛΙΑ [προλαμβάνουσα]. — Πήγαμε ὡς τὴν ἐξέδρα, θεῖε.

ΜΙΝΑ — Εἴμαστε στὴν ἐξέδρα. Τί πανόραμα. Ἡ θάλασσα σὰ λάδι, οὔτε μιὰ πνοή, οὔτε ἕνα κυματάκι. Καθὼς ἐπρόβαλε τὸ φεγγάρι ὁλοστρόγγυλο ἀπὸ τὸν Ὑμηττό, ἕνα καράβι μακρυά, μ' ἀνοικτὰ πανιά, καρφωμένο στὴ θέσι του, ἀκίνητο, φαινότανε σὰ φάντασμα. Ἔ! Ἰουλία; Τί ὡραῖο θέαμα. Ἐνόμιζε κανεὶς πῶς εἶνε τὸ στοιχειωμένο καράβι τοῦ Βάγνερ...

ΜΑΡΚΟΣ — Λοιπόν! Σᾶς προσκαλῶ, κυρίες μου, ἀπὸ τώρα γιὰ ἕνα ἄλλο βράδυ. Θὰ κάμωμε τὸ γύρο τῆς Καστέλλας ὡς τὴ Φρεατύδα.

ΜΙΝΑ — Εὐχαριστῶ, κύριε Μάρκο. Ἐγὼ εἶμαι πάντα πρόθυμη.

ΙΟΥΛΙΑ [ὑποκλινομένη]. — Κύριε Μάρκο... Δὲν ἔχομε λόγους. Νὰ πάρετε καὶ τὸν φίλο σας.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἀρκεῖ νὰ θέλῃ. Αὐτὸς εἶνε χαμένος τώρα μὲ τὶς μελέτες του, μὲ τὴν ἀρχιτεκτονική του. Τώρα κάνει μελέτες ἀπάνω στὸν Παρθενῶνα. Ὡς καὶ μὲ τὸ φεγγάρι ἀκόμα βρίσκεται ἐκεῖ ἀπάνω. Ὅταν δὲν εἶνε ἐκεῖ, θὰ τὸν βρῆτε μὲ τίποτε γέρους ψαράδες νὰ κάθεται καὶ νὰ τοὺς ἀκούῃ γιὰ ὧρες.

ΜΙΝΑ [διακόπτουσα]. — Ἀ! ἐγὼ τοῦ χρόνου, τὸ ἔχω πάρει ἀπόφασι. Ἂς λέῃ ὅ,τι θέλει ὁ παπάκης, τοῦ χρόνου θὰ μοῦ πάρῃ ἕνα κότερο. Εἶνε τὄνειρό μου, θὰ τὸ κυβερνῶ μονάχη μου.

Ὁ κ. Βάρδας σκύβει κάτω ταραγμένος, προσπαθεῖ νἀλλάξῃ θέμα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [πρὸς τὸν κ. Μάρκον]. — Διάβολε, διάβολε! Τί σοῦ χρωστοῦσα νὰ μοῦ πῆς ἐκεῖνο τὸ ποίημά σου...

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Μάρκον]. — Ἀλήθεια, κύριε Μάρκο, πότε θὰ μᾶς πῆτε καὶ μᾶς τὸ ποίημά σας;

ΜΑΡΚΟΣ [σοβαρά]. — Δὲν εἶνε ὥρα γιὰ συγκινήσεις.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Δὲν μᾶς ἦλθε κανένας ἀπόψε. Θὰ εἶχα ὄρεξι γιὰ μιὰ παρτίδα μπεζίκι.

ΜΑΡΚΟΣ — Ὁ Παῦλος μοῦ εἶπε πῶς θἄλθῃ. Ἔφαγε ἀπὸ νωρὶς στὸ Φάληρο. Δὲν εἶνε ἀργὰ ἀκόμη.

ΜΙΝΑ — Τί βαρὺς ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ Μάρθας. Βαρυέται ποῦ ζῇ.

ΙΟΥΛΙΑ — Ὄχι Εἶνε τὸ φυσικό του.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Δὲν τὸν κάνω πολὺ γοῦστο. Μοῦ ἀρέσει ὅμως ὅπως παίζει. Εἶνε γενναῖος!

ΙΟΥΛΙΑ — Γιατὶ τὸν κερδίζετε πάντα. Εἶνε αἰωνίως ἀφῃρημένος.

ΜΑΡΚΟΣ — Τί τὰ θέλετε. Ὄχι πὼς εἶνε φίλος μου, μὰ εἶνε μιὰ ἐκλεκτὴ ψυχὴ ὁ Μάρθας. Οἰκοδομεῖ τὴ ζωὴ σ' ἕνα σχέδιο ὡραιότητος καὶ καλοσύνης. Ἡ κυρία Μίνα εἶπε πὼς βαρυέται ποῦ ζῇ. Τί πλάνη.

ΜΙΝΑ — Ἴσως.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἂν ξέρατε τί ἐνέργεια κρύβει μέσα του. Αὐτὸς ἀνάστησε τὸ σπίτι του, ἀπὸ μικρὸ παιδί. Μὲ πόσες ἀτυχίες πολέμησε! Καὶ ὅμως πολέμησε μὲ τὴ Μοῖρα ἕνα πόλεμο ἀθόρυβο, σιωπηλό, εὐγενικὸ καὶ νικηφόρο στὸ τέλος.

ΜΙΝΑ — Ναί! Ἄκουσα νὰ λένε . . . Μὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἐπιτέλους.

ΜΑΡΚΟΣ — Τώρα εἶνε πεσμένος σὲ μιὰ ἐργασία καταπληκτική. Νύχτες ἁλάκερες ἐργάζεται τώρα, τρεῖς μῆνες, γιὰ ἕνα σχέδιο . . .

ΜΙΝΑ — Θέλετε νὰ πῆτε γιὰ τὸν διεθνῆ διαγωνισμὸ ποὺ ἐπροκήρυξεν ἐκεῖνος ὁ Ἀμερικανός; Εἶχα ἰδεῖ στὶς ἐφημερίδες.

ΜΑΡΚΟΣ — Ἀκριβῶς.

ΜΙΝΑ — Καὶ τὸ σκέπτεται σοβαρά; Ἀποφάσισε νὰ λάβῃ μέρος;

ΜΑΡΚΟΣ — Τώρα πιά. Αὐτὸ εἶνε παλιὰ ἱστορία. Τοῦ ἔγινε πάθος.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [διακόπτων]. — Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε Μάρκο, ποὺ σᾶς διακόβω. Μὰ [εἰρωνικά] δὲν σᾶς φαίνεται σὰ λίγο πολύ; Ἕνα παιδάριο ἐκεῖ. Διάβολε, διάβολε. Ἐμεῖς οἱ Ρωμιοὶ εἴμεθα . . . Τί σοῦ εἴμεθα ἐμεῖς οἱ Ρωμιοί!

ΜΙΝΑ — Πατέρα, μὴν κατηγορεῖτε τὸν φίλο τοῦ κ. Μάρκου.

ΙΟΥΛΙΑ — Θεῖε, ποῦ ξέρετε; Ὅλα γίνονται!

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Φουσκωμένα μυαλά! Δὲν θὰ μᾶς δώσουν τὸ τσάϊ μας ἐπιτέλους;

ΜΙΝΑ — Δὲν θέλετε νὰ περιμένωμε λιγάκι;

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ὡς ποὺ νὰ ἑτοιμασθῇ . . . Πές, Μίνα, παιδί μου, νὰ ἑτοιμάσουν.

ΜΙΝΑ — Καλά. [Κουδουνίζει. Ἔρχεται ἡ καμαριέρα]. Ἄννα, τὸ τσάϊ . . .

ΜΑΡΚΟΣ [στὴ Μίνα]. — Δὲν ἔχετε κέφι σήμερα, δεσποινίς. Καὶ εἴσθε κακιὰ μὲ ὅλο τὸν κόσμο. Μήπως εἴσαστε κακοδιάθετη; Τὰ μάτια σας εἶνε κομμένα . . .

Ἡ Ἰουλία περνᾷ κοντὰ στὸν Μάρκο καὶ τὸν σκουντᾶ, σὰν νὰ τὸν ἀποτρέπῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁμιλία του.

ΙΟΥΛΙΑ [διακόπτουσα]. — Ἀργεῖ ὁ φίλος σας ἀπόψε, κύριε Μάρκο.

ΜΙΝΑ [ἐνῷ διορθώνει ἕνα φυτό]. — Δὲν ἔχω διάθεσι, εἴπατε, κύριε Μάρκο. Ἂν ξέρατε Θεέ μου! Γιατί νὰ μοῦ τὸ θυμίσετε . . . Κ' ἐγὼ κάθομαι ἐδῶ καὶ γελῶ. Τὸ φτωχό μου τὸ πλάσμα...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [μὲ θυμό, ἀνασηκωνόμενος ἀπὸ τὴν πολυθρόνα, πρὸς τὴν Μίναν]. — Ἀνοησίες! ἀνοησίες! Ἀπὸ τὸ πρωῒ ἔχομε αὐτὴ τὴν ἱστορία γιὰ ἕνα καναρίνι ἐκεῖ . . . Παιδιακίσια πράγματα! Κουταμάρες. [Πρὸς τὸν Μάρκον]. — Τί θέλατε καὶ σεῖς, τί θέλατε νὰ φέρετε στὴ μέση αὐτὴ τὴν ἱστορία. [Ἐνῷ ἀνακατεύει τὰ χαρτιά, καθισμένος ἐμπρὸς στὸ τραπεζάκι]. — Ἐλᾶτε, κύριε Μάρκο. Ἀφῆτε τὰ καναρίνια. Time is money.

Φέρνουν τὸ τσάϊ. Ὁ Μάρκος δικαιολογεῖται μ' ἕνα σχῆμα πρὸς τὴν Μίναν, προχωρεῖ καὶ κάθεται ἀπέναντι τοῦ κ. Βάρδα, ἀρχίζουν νὰ παίζουν. Ἡ Μίνα στέκεται λίγην ὥρα ἀκίνητη καὶ τοὺς κυττάζει. Ἡ Ἰουλία σύρει ἕνα κάθισμα καὶ κάθεται κοντὰ στοὺς παίκτας. Φαίνεται νὰ συμβουλεύῃ τὸν Μάρκο. Ἡ Ἰουλία ὡς νὰ παίρνῃ μίαν ἐξαφνικὴν ἀπόφασι προχωρεῖ πρὸς τὴν δεξιὰ θύρα. Βγαίνει. Ἕνα κουδούνισμα ἀκούεται.

ΣΚΗΝΗ V

Οἱ ἴδιοι ἐκτὸς τῆς Μίνας.

ΜΑΡΚΟΣ — Ὁ Παῦλος.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Meglio tardi que mai.

ΙΟΥΛΙΑ — Λέτε νὰ εἶνε αὐτός;

ΜΑΡΚΟΣ — Βεβαιότατα. Κωδονομαντεία. Κουδούνισμα ἐλαφρό, μονότονο, παρατεταμένο = Παῦλος. Τὸ δάκτυλό του κοιμᾶται ἀπάνω στὸ κουδούνι. Θαρρεῖς πῶς μεταβιβάζει μὲ τὸ ρεῦμα μιὰ ἔμμονη ἰδέα, μιὰ idée fixe.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [γελῶν]. — Φοβερὸς ψυχολόγος! . . [σημαδεύει ἐπάνω στὸ ξυλάκι τοῦ μπεζικιοῦ].

ΣΚΗΝΗ VI

Οἱ ἴδιοι, Μίνα.

Μπαίνει ἡ Μίνα, κρατεῖ ἕνα κουτὶ στὰ χέρια της ἀπὸ ξύλο Σορρέντου, στὸ ἄλλο ἕνα μπουκέτο ἀπὸ μενεξέδες, προσπαθοῦσα νὰ μὴ φαίνεται. Πηγαίνει καὶ τάκουμπᾷ στὴν ἑταζέρα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [προσηλωμένος στὰ χαρτιά του]. Ποιὸς εἶνε Μίνα;

ΜΙΝΑ [ξηρά]. Ἐπῆγαν νἀνοίξουν. [Μόνη της]. Οὔφ! Ἂς μᾶς ἔλειπαν καλύτερα κ' οἱ συντροφιές. Βαρειοῦμαι σήμερα.

ΣΚΗΝΗ VII

Οἱ ἴδιοι, Παῦλος.

Ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ θύρα ἡ ὑπηρέτρια ἀνοίγει. Μπαίνει ὁ Παῦλος. Βῆμα σιγαλό. Κινήσεις σοβαρές· μέτριες, κομψές. Ἐλαφρὸ χαμόγελο. Ἡ Ἰουλία προχωρεῖ πρὸς τὴ θύρα νὰ τὸν ὑποδεχθῇ. Ἀπὸ τοὺς παίζοντας ἐπιφωνήματα ὑποδοχῆς. Ἡ Μίνα μπροστὰ στὴν ἑταζέρα κάτι διορθώνει στὸ κουτί της. Γυρίζει ἐλαφρὰ χωρὶς νὰ μετακινηθῇ.

ΙΟΥΛΙΑ [προχωροῦσα πρὸς τὸν Παῦλο, σταματημένον μία στιγμὴ στὴ φλιά. Χειραψία]. — Πάντοτε καθυστερημένος. Ἤθελα νὰ ἤξευρα . . .

ΠΑΥΛΟΣ [προχωρεῖ πρὸς τὸν κ. Βάρδαν, δίδουν τὰ χέρια]. — Ἀπιστίες, κύριε Βάρδα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Qui va à la chasse perd sa place. Μὴ κακοκαρδίζεσθε. Ἔχω ράμματα καὶ γιὰ τὴ γοῦνα σας.

ΠΑΥΛΟΣ [πρὸς τὸν Μάρκον]. — Μάρκο, ἐσὺ μπεζίκι; [Τὸν χαϊδεύει στὸν ὦμο. Ἔξαφνα τὸ μάτι του πέφτει στὴν Μίνα]. Δεσποινίς, μὲ συγχωρεῖτε, δὲν σᾶς κατάλαβα. [Προχωρεῖ πρὸς τὴν Μίνα. Χειραψία]. Τί κάνετε αὐτοῦ; Πάντα μὲ τὰ λουλοῦδια. Τί ὡραῖοι μενεξέδες!

ΙΟΥΛΙΑ [διακόπτουσα]. — Θὰ πάρετε τσάϊ, κύριε Παῦλο;

ΠΑΥΛΟΣ — Εὐχαριστῶ.

Ἡ Ἰουλία βγαίνει δεξιά.

ΜΑΡΚΟΣ [ἐνῷ παίζει, πρὸς τὸν Παῦλον]. — Σὲ συμβουλεύω νἀφίσῃς ἥσυχη τὴν δεσποινίδα. Ἔχει τὰ νεῦρα της.

ΠΑΥΛΟΣ [γελᾷ]. — Ἄ! δὲν μὲ φοβίζουν τὰ νεῦρα τῶν κυριῶν. Ὅλες οἱ τέλειες γυναῖκες ἔχουν νεῦρα.

ΜΑΡΚΟΣ — Περίεργη θεωρία.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλον]. — Ἀφῆτε τον. Λέει ἀνοησίες.

ΠΑΥΛΟΣ [πρὸς τὸν Μάρκον]. — Περίεργη καθόλου. Οἱ χορδὲς τῶν ὡραίων ψυχῶν πρέπει νὰ ἦνε πάντα κουρδισμένες. Εἶνε μία ἀνάγκη ἁρμονική . . .

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Καλέ, δὲν ἀφίνετε τὶς θεωρίες· [πρὸς τὸν Μάρκο]. Ρουμπικόν . . .

ΜΙΝΑ [ἱκανοποιημένη]. — Δὲν κάθεσθε, κύριε Παῦλο; [Καθίζει ἡ ἰδία στὸ ντιβάνι μὲ τὸ κουτὶ καὶ τὰ ἄνθη στὰ γόνατά της. Ὁ Παῦλος καθίζει στὴ διπλανὴ πολυθρόνα].

ΣΚΗΝΗ VIII

Οἱ ἴδιοι, Ἰουλία.

Ἡ Ἰουλία φέρνει μόνη της ἕνα φλυτζάνι τσάϊ.

ΙΟΥΛΙΑ — Τὸ τσάϊ σας, κύριε Παῦλο.

ΠΑΥΛΟΣ [ἀνασηκωνόμενος]. — Ὤ! πολὺ εὐγενική, κυρία μου. Γιατί νὰ ἐνοχληθῆτε ἡ ἰδία;

ΙΟΥΛΙΑ — Ξέρω τὰ γοῦστα σας. Δὲν μοῦ τὸ εἴπατε; Βαρύ, ἕνα κομμάτι ζάχαρι, χωρὶς γάλα, χωρὶς λεμόνι, χωρὶς κονιάκ, χωρὶς βούτημα, χωρὶς φασαρία, χωρίς . . . Ὅλα ἁπλᾶ.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὴν Ἰουλίαν]. — Φλυαρεῖς, καϋμένη.

ΠΑΥΛΟΣ — Δὲν ἔχω λόγους. [Παίρνει τὸ τσάϊ καὶ τὸ ἀκουμπᾷ στὸ τραπεζάκι. Πρὸς τὴν Μίναν]. Τί ἐλέγαμε;

ΙΟΥΛΙΑ [μὲ ταραχή]. — Σᾶς ἀφίνω νὰ ἐξακολουθήσετε.

ΠΑΥΛΟΣ [πρὸς τὴν Ἰουλίαν]. — Δὲν ἔχομε τίποτε ἰδιαίτερο, κυρία Ἰουλία.

ΙΟΥΛΙΑ — Βαρειοῦμαι, βαρειοῦμαι. Ὅλος ὁ κόσμος εἶνε ἀνόητος σήμερα. Προτιμῶ νὰ βλέπω ποὺ παίζουν. [Φεύγει βιαστικὰ πρὸς τὸ τραπέζι τοῦ μπεζικιοῦ].

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλο, σιγὰ μὲ γέλια]. — Εἴπατε πὼς σᾶς ἀρέσουν τὰ νεῦρα; . . .

ΠΑΥΛΟΣ [σοβαρά, σιγά]. — Κατὰ τὰ νεῦρα...

ΜΙΝΑ [σιγά]. — Εἴσθε κακὸς μαζί της. [Σὲ λίγο μὲ τόνον ὑποσημειωμένο]. Δὲν λυπᾶσθε τώρα;

ΠΑΥΛΟΣ [σκεπτικός]. — Ἐλυπήθηκα πολὺ στὴ ζωή μου. Δὲν ἔχω πιὰ δύναμι νὰ λυπηθῶ . . . Καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος, ἄλλως τε.

ΜΙΝΑ — Ὑποθέτω πὼς ὑπάρχει . . .

ΠΑΥΛΟΣ — Λέτε; Δὲν τὸ κατάλαβα. Ποτὲ δὲν καταλαβαίνω μερικὰ πράγματα. Ἔχω τὴν ἀντίληψι ἀργή.

ΜΙΝΑ — Πέστε μᾶλλον πὼς εἴσθε ἀπαθής. Δὲν συγκινεῖσθε ἀπὸ τίποτε. Ὁ φίλος σας σᾶς ὀνομάζει Ὀλύμπιον . . .

Ἡ Ἰουλία, ἡ ὁποία παρακολουθεῖ τὰ κρυφομιλήματα σηκώνεται καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν ἀριστερὰ θύρα.

ΜΑΡΚΟΣ [πρὸς τὴν Ἰουλία]. — Ἔ! κυρία Ἰουλία. Φεύγετε ἀλὰ γαλλικά.

ΙΟΥΛΙΑ — Ὄχι, θὰ γυρίσω. Ἔχω τὴν ἡμικρανία μου. Πάω νὰ πάρω λίγη ἀσπιρίνη. [φεύγει].

ΣΚΗΝΗ IX

Οἱ ἴδιοι, ἐκτὸς τῆς Ἰουλίας.

ΠΑΥΛΟΣ [ἐξακολουθεῖ]. — Ὀλύμπιος . . . Ἀστεῖο.

ΜΙΝΑ [κυττάζουσα πρὸς τὴ θύρα]. — Ἔφυγε ἡ Ἰουλία, γιὰ καλά, νομίζω.

ΠΑΥΛΟΣ — Θὰ γυρίσῃ ὑποθέτω.

ΜΙΝΑ — Δὲν ὑποθέτω.

ΠΑΥΛΟΣ [γελᾷ]. — Λοιπὸν Ὀλύμπιος! . .

ΜΙΝΑ — Τί εὐτυχὴς ποὺ εἴσθε. Σᾶς ζηλεύω.

ΠΑΥΛΟΣ — Γιατί;

ΜΙΝΑ — Νὰ μὴ συγκινῆται κανεὶς ἀπὸ τίποτε . . . Εἶνε τὸ ἰδανικό . . .

ΠΑΥΛΟΣ — Τοῦ κτήνους, θέλετε νὰ πῆτε.

ΜΙΝΑ — Ἐσεῖς τὸ λέτε αὐτό; Παράξενο.

ΠΑΥΛΟΣ [μελαγχολικά]. — Θεέ μου! Πρέπει λοιπὸν νἀπολογῆται κανένας, κυρία Μίνα; Πρέπει τάχα κάθε χορδὴ τῆς ψυχῆς νὰ τελειώνῃ σ' ἕνα ἠλεκτρικὸ κουδοῦνι; Πρέπει νὰ κουδου-

νίζη κανεὶς κάθε στιγμὴ τὴ θλίψι του καὶ τὴ χαρά του;

ΜΙΝΑ — Μοῦ φαίνεσθε ἀλλοιώτικος ἄνθρωπος σήμερα... Τὸ ξέρετε, κύριε Παῦλο;

ΠΑΥΛΟΣ [ἀκολουθῶν τὴ σκέψι του]. — Καὶ «νὰ ρίπτη τὰ ἅγια στοὺς σκύλους»...

ΜΙΝΑ — Ποιὰ «ἅγια»;

ΠΑΥΛΟΣ — Τὴν θλίψι. Ἡ θλίψις εἶνε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

ΜΙΝΑ [τὸν κυττάζει ξαφνισμένη]. — Δὲν εἴπατε ποτὲ τὴ θλίψι σας σὲ κανένα;

ΠΑΥΛΟΣ — Ἐγώ; Ποτέ. Σᾶς βεβαιόνω, κυρία Μίνα.

ΜΙΝΑ — Ἡ ἐξομολόγησις μολαταῦτα ἀνακουφίζει... Δὲν εἶν' ἔτσι;

ΠΑΥΛΟΣ — Ἴσως. Εἶνε ὅμως μιὰ ἐφεύρεσις τῶν ἀνοήτων καὶ τῶν σκληρῶν ἀνθρώπων.

ΜΙΝΑ [στενοχωρημένη]. — Λέτε παραδοξολογίες. Δὲν ἐννοῶ τίποτε.

ΠΑΥΛΟΣ — Ξέρετε, κυρία Μίνα; Ἡ ἀλήθεια τῆς περισσότερες φορὲς ἐμφανίζεται σὰν παραδοξολογία. Κάτω ἀπὸ μιὰ παραδοξολογία πάντα θὰ βρῆτε κάτι τι. Ἀρκεῖ νὰ ψάχνετε.

ΜΙΝΑ — Ἐξακολουθῶ νὰ μὴν ἐννοῶ τίποτε. Ὥστε δὲν ἐξομολογεῖσθε ποτέ σας ἐσεῖς; Στοὺς φίλους σας; Σὲ κανένα;

ΠΑΥΛΟΣ — Νὰ ἐξομολογηθῶ σὲ ποιούς; Στοὺς ἀδιαφόρους; Εἶνε σὰν νὰ ὑβρίζω τὴν ψυχή μου. Σ' ἐκείνους ποὺ μὲ ἀγαποῦν; Τοὺς μεταδίδω τὸν πόνο μου. Τοὺς κάνω δυστυχισμένους κι' αὐτούς. Εἶνε μιὰ κακὴ πρᾶξις, κυρία Μίνα... Ἡ χαρά μας ἀνήκει σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν. Ἡ ἀδιαφορία μας στοὺς ξένους. Ὁ πόνος μας σ' ἐμᾶς τοὺς ἰδίους.

ΜΙΝΑ — Αὐτὸ εἶνε μεγάλη δυστυχία.

ΠΑΥΛΟΣ — Εἶνε γενναιότης. Ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα γενναῖοι. Ἡ γενναιότης ἀνυψώνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν κάνει ὡραιότερη. Καὶ νὰ κάνωμε ὡραία τὴ ζωὴ εἶνε τὸ καθῆκον ὅλων μας.... Τί ἔχετε ἐκεῖ μέσα; [Δείχνει τὸ κουτί].

ΜΙΝΑ [διστάζουσα] — Τώρα δὲν θὰ σᾶς τὸ πῶ ποτέ. Ὕστερ' ἀπ' τὸ μάθημά σας...

ΠΑΥΛΟΣ — Τί σχέσι μπορεῖ νὰ ἔχῃ.

ΜΙΝΑ — Ἄχ! κύριε Παῦλο. Ἕναν πόνο, ἕναν μεγάλο πόνο.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἕναν πόνο μέσα σ' ἕνα κουτί; Περίεργο. [Γελᾷ].

ΜΙΝΑ — Μὴ γελᾶτε, κύριε Παῦλο. Ἂν ἠξέρατε... Καὶ συλλογίζομαι τώρα πόσο εἴχατε δίκαιο. Οἱ ἀδιάφοροι γέλασαν μὲ τὸν πόνο μου. Ἐσεῖς... ἐσᾶς, θέλω νὰ πῶ, ὅπως εἴπατε, θέλω νὰ πῶ πὼς πρέπει νὰ εἶμαι γενναία, πὼς δὲν πρέπει νὰ σᾶς μεταδώσω τὴ θλίψι μου. Ἀλλὰ τί λέω. Ἄλλο εἴπατε σεῖς. Ἐσεῖς δὲν θὰ λυπηθῆτε. Δὲν θὰ γελάσετε ὅμως. Δὲν εἶνε ἔτσι;

ΠΑΥΛΟΣ — Μὴ φοβεῖσθε, κυρία Μίνα. Εἶμαι ἀπαθής. Οὔτε θὰ κλάψω, οὔτε θὰ γελάσω.

ΜΙΝΑ — Εἶσθε ἀπαθής; Μὰ δὲν ἐλέγατε...

ΠΑΥΛΟΣ — Ναί. Ἔχω τὴν ἀπάθεια ποῦ δίνει ὁ σεβασμὸς τῆς θλίψεως. Ἡ θλῖψις εἶνε κάτι ἐπίσημον. Πρέπει νὰ παρουσιάζωμεν ὅπλα στὴν ἐμφάνισί της.

ΜΙΝΑ — Μὲ εἰρωνεύεσθε;

ΠΑΥΛΟΣ — Ἂν εἴδατε ποτὲ τὴν Εἰρωνεία νὰ περπατῇ χειροπιαστὰ μὲ τὸν Θαυμασμό, ἴσως...

ΜΙΝΑ [ταράσσεται]. — Εἶσθε σεῖς ποὺ μιλεῖτε ἔτσι, κύριε Παῦλο; Ἂν τὸ κάνετε γιὰ νὰ μοῦ δώσετε θάρρος...

ΠΑΥΛΟΣ [τρυφερά]. — Γιὰ νὰ δώσω στὸν ἑαυτό μου μᾶλλον.

ΜΙΝΑ — Ἔχετε ἀνάγκη;

ΠΑΥΛΟΣ — Εἶχα προπολλοῦ καὶ δὲν τὸ εὕρισκα...

ΜΙΝΑ — Κύριε Παῦλο, μὴ μιλεῖτε ἔτσι. Αἰσθάνομαι πῶς γίνομαι ἠλιθία. Θεέ μου. Κυττάξετε ἐδῶ.

Ἀνοίγει τὸ κουτί. Μέσα σ' ἕνα στρῶμα ἀπὸ μενεξέδες φαίνεται τὸ καναρίνι.

ΠΑΥΛΟΣ [μὲ συγκίνησι]. — Ἕνας μικρὸς νεκρός, κυρία Μίνα... Εἶνε τὸ καναρίνι σας; [Παίρνει τὸ κουτὶ στὰ χέρια του].

ΜΙΝΑ — Τὸ πτωχό μου τὸ πλάσμα. Τὸ γνωρίζατε, κύριε Παῦλο. Ποιὸς δὲν τὸ γνώριζε. Σήμερα τὸ πρωΐ... [κρατεῖ ἕνα λυγμόν].

ΠΑΥΛΟΣ — Ποτὲ δὲν εἶδα ὡραιότερον νεκρό. Ἡ ὡραιότης κάνει καὶ τὸν θάνατο νὰ μοιάζῃ μὲ τὴν καλύτερη ζωή. Κάποτε τὸν κάμνει ὡραιότερον ἀκόμη. Ἤτον ἄρρωστο;

ΜΙΝΑ — Ὄχι! κύριε Παῦλο. Χθὲς τραγούδησε τὰ ὡραιότερα τραγούδια του.

ΠΑΥΛΟΣ [κυττάζει τὸ καναρίνι]. — Καὶ τὸ ράμφος του ἔμεινε ἀνοικτό. Ἡ μικρή του ψυχούλα πέταξε μὲ τὸ τραγοῦδι του. Ποιὸς ξέρει! σ' ἕνα ὄνειρο ἴσως, κυρία Μίνα.

ΜΙΝΑ — Ὀνειρεύονται τὰ πουλιά, κύριε Παῦλο;

ΠΑΥΛΟΣ — Ὁ Buffon τὸ βεβαιώνει. Δὲν μπορεῖ νὰ ἦνε ἀλλοιῶς. Κάθε ὡραία ζωὴ ὀνειρεύεται.

ΜΙΝΑ [σκεπτική]. — Ποιὸς ξέρει τί ὄνειρο;

ΠΑΥΛΟΣ — Ἕνα παράδεισο.

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ — ΜΙΝΑ

ΜΙΝΑ — Καὶ πέταξε...

ΠΑΥΛΟΣ — Ἐλευθερώθηκε ἀπ' τὰ δεσμά του.

ΜΙΝΑ [παίρνει τὸ κουτὶ καὶ φιλεῖ τὸ καναρίνι]. — Σᾶς εὐχαριστῶ, κύριε Παῦλο. Εἶσθε ὁ μόνος ποὺ λυπηθήκατε αὐτὸ τὸ μικρὸ πραματάκι.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἡ θλῖψις εἶνε μιά. Γιὰ τὰ μικρὰ καὶ γιὰ τὰ μεγάλα.

ΜΙΝΑ — Ἐλᾶτε, κύριε Παῦλο, μόνο ἐσεῖς, ἐλᾶτε αὔριο. Θὰ κάμωμε τὴν κηδεία του. Στὸ ὡραιότερο μέρος τοῦ κήπου. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὶς τριανταφυλλιές. Ὁ ἥλιος φιλεῖ τὸ χῶμα ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἀγαποῦσε πολὺ τὸ φῶς τὸ πτωχὸ πλασματάκι. Μεθοῦσε μὲ φῶς.

ΠΑΥΛΟΣ — Καὶ θὰ σᾶς σχεδιάσω ἕνα μνῆμα. Θέλετε;

ΜΙΝΑ [μ' ἔκπληξιν]. — Ἕνα μνῆμα!

ΠΑΥΛΟΣ — Ναί. Θὰ γίνω ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Θανάτου. Εἶνε τὰ αἰώνια σπίτια.

ΜΙΝΑ — Κύριε Παῦλο. Μία παρηγορία χύνετε μέσα μου.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἕνα μνῆμα ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο. Ἐπάνω θὰ στέκεται ἕνα ὀρειχάλκινο κλουβί. Ἕνα κλουβὶ μὲ σπασμένες πόρτες... Σᾶς ὑπόσχομαι πὼς θὰ τὸ στήσωμε πρὶν φύγω.

ΜΙΝΑ — Θὰ φύγετε γιὰ ποῦ;

ΠΑΥΛΟΣ — Στὸ νησί μου πάντα, κυρία Μίνα. Ἔχω ἐκεῖ τὸ μικρό μου ἄσυλο, τὸ καλυβάκι μου. Πηγαίνω νὰ λούσω τὴν ψυχή μου στὸ φῶς, στὸν ἀέρα καὶ στὴν ἡσυχία.

ΜΙΝΑ — Πῶς σᾶς ζηλεύω, κύριε Παῦλο. Θὰ ἤτανε τόνειρό μου μιὰ τέτοια ζωή, σ' ἕνα μακρυνὸ ἀκρογιάλι. Καὶ πῶς περνᾶτε τὸν καιρό σας, κύριε Παῦλο;

ΠΑΥΛΟΣ — Μὲ τὸν ἔρωτά μου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κ. Βάρδας καὶ ὁ Μάρκος ἀνταλλάσσουν λόγια χαρτοπαικτικά, χωρὶς νὰ προσέχουν.

Μὲ τὸν ἔρωτά μου, κυρία Μίνα, τὴν Τέχνη μου. Μελετῶ τὴν ἀρχιτεκτονική μου στὶς γραμμὲς τῶν βουνῶν, στοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων, στὰ γκαλιάσματα τῶν κλάδων, ἄκόμα στὰ κύματα τῆς θάλασσας καὶ στὰ κύματα τῆς γῆς. Κάποτε κι' αὐτὰ τὰ σύννεφα ποὺ χτίζουν ναοὺς ἐπάνω στὸν οὐρανό, μοῦ δίνουν κι' αὐτὰ ἕνα μάθημα...

ΜΙΝΑ [ποὺ τὸν παρακολουθεῖ μὲ θαυμασμό]. — Κ' ἔπειτα, κύριε Παῦλο; Σᾶς ἐκούρασα μὲ τὶς ἐρωτήσεις μου; Κ' ἔπειτα;...

ΠΑΥΛΟΣ — Ἔπειτα ξαπλόνομαι στὸν ἴσκιο ἑνὸς πλατάνου, χτίζω ἕνα ναὸ μὲ τὴν φαντασία

μου, στήνω ἕνα ψηλὸ μαρμάρινο βάθρο καὶ ὑψόνω ἕνα ἄγαλμα. Καὶ τὸ λατρεύω...

ΜΙΝΑ — Μιλεῖτε σὰν ποιητής...

ΠΑΥΛΟΣ — Μὲ συγχωρεῖτε, κυρία Μίνα. Δὲν τὸ κατάλαβα.

ΜΙΝΑ — Ἕνα ἄγαλμα εἴπατε. Ποιὸ εἶνε αὐτό, κύριε Παῦλο;

ΠΑΥΛΟΣ — Ἐσεῖς, κυρία Μίνα.

ΜΙΝΑ [σηκώνεται ταραγμένη].—Ἄ! κύριε Παῦλο! Θὰ φύγω ἀπὸ κοντά σας. Εἶσθε εἴρων.

[Προχωρεῖ πρὸς τοὺς παίζοντας. Ὁ Παῦλος παίρνει ἕνα βιβλίο].

ΒΑΡΔΑΣ [πρὸς τὴν Μίνα]. — Ἐτελείωσε ἡ συζήτησις;

ΜΙΝΑ — Διεκόπη, παπάκη.

ΜΑΡΚΟΣ — Δόξα σοι, ὦ Θεός, κυρία Μίνα! Σᾶς βλέπω καλύτερα.

ΜΙΝΑ — Ἐχάσατε; Αὐτὸ νὰ μοῦ πῆτε.

ΒΑΡΔΑΣ — Ἐκεῖ βαδίζει. Ἀκολουθεῖ τὶς ἀποτυχίες τοῦ φίλου του.

ΠΑΥΛΟΣ [Ἐνῷ φυλλομετρεῖ τὸ βιβλίον]. — Ὁ κ. συνταγματάρχης δρέπει δάφνες. Εἶνε ἀνίκητος.

ΜΙΝΑ [γυρίζει πρὸς τὸν Παῦλον]. — Ἀλήθεια, δὲν παίρνετε τίποτε, κύριε Παῦλο; Ἐσεῖς κύριε Μάρκο; Μιὰ μπενεντικτίνα;

Ὁ Μάρκος ἀποποιεῖται μ' ἕνα σχῆμα.

ΠΑΥΛΟΣ — Εὐχαριστῶ. Εὑρῆκα ἐδῶ ἕνα Βωδελαίρ. Ἀρκετὸ ἀλκοόλ.

ΜΙΝΑ — Εἶνε τῆς Ἰουλίας Ἐγὼ δὲν τὸν ἀγαπῶ αὐτὸν τὸν ποιητή.

ΒΑΡΔΑΣ — Πάλι μὲ τοὺς ποιητάς. Διάβολε, διάβολε. [Ἐνῷ ἀνακατεύει τὰ χαρτιὰ ἀπαγγέλλει]:

Ἀηδονόστομος καθὼς πάλαι
Τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα ψάλλε...

Ἡ Μίνα γελᾷ νευρικά.

ΜΙΝΑ — Ὁ παπάκης μὲ τὴν αἰώνια ἐπωδό του.

ΒΑΡΔΑΣ — Καλύτερα νὰ γελᾷς παιδί μου, παρὰ νὰ κλαῖς.

ΜΙΝΑ — Ξέρετε γιατί εἶμαι εὐχαριστημένη πατέρα; [Μελαγχολικά]. — Ὁ κ. Παῦλος θὰ μοῦ κάμῃ ἕνα μαυσωλεῖο γιὰ τὸ καναρίνι μου, στὸν κῆπο μας, μέσα στὴς τριανταφυλλιές.

ΒΑΡΔΑΣ [ταραγμένος]. — Ἀνοησίες, ἀνοησίες. Μαυσωλεῖο σ' ἕνα πουλί. Ὁ κ. Παῦλος σὲ περιπαίζει. Δὲν πιστεύω νὰ τρελλάθηκε. [Πετᾷ τὰ χαρτιά. Πρὸς τὸν Μάρκο]: Καὶ σ' ἄλλα μὲ ὑγεία.

ΠΑΥΛΟΣ [πρὸς τὸν κ. Βάρδα]. — Δὲν ἀστειεύομαι, κύριε Βάρδα. Γιατί ὄχι;

ΒΑΡΔΑΣ — Κύριε Παῦλο, ὑπέθετα πὼς ἔχετε περισσότερα μυαλὰ ἀπὸ τὴν κόρη μου. Καὶ μὲ συγχωρεῖτε.

ΜΙΝΑ — Μὴν ἀκοῦτε, κύριε Παῦλο, ὁ παπάκης δὲν μοῦ ἀρνεῖται τίποτε.

ΜΑΡΚΟΣ [κυττάζει τὸ ὡρολόγι του]. — Δὲν νομίζετε πῶς εἶνε ἀργά, κυρίες καὶ κύριοι; Φρονῶ πὼς πρέπει νὰ λύσωμε τὴ συνεδρίασι...

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ—Πάντα βιαστικός. κύριε Μάρκο.

ΜΙΝΑ [αὐστηρὰ πρὸς τὸν Μάρκον]. — Κύριε Μάρκο, εἶσθε πάντα trouble-fête.

ΜΑΡΚΟΣ — Trouble fête; Μὲ συγχωρεῖτε. Δὲν ἀντελήφθηκα τὴν... ἑορτήν.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Μάρκον] — Λέτε ἀνοησίες. Βιάζετε τὸ πνεῦμα σας. Δὲν κάνετε καλά. Θὰ τὸ ἀδυνατίσετε.

ΜΑΡΚΟΣ—Κυρία μου, δικαιολογοῦμαι ἁπλῶς.

ΠΑΥΛΟΣ—Ὁ Μάρκος ἔχει δίκαιο, εἶνε ἀργά...

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλον]. — Ὑπακούετε βλέπω τυφλὰ στὸν φίλο σας.

ΠΑΥΛΟΣ [πρὸς τὴν Μίναν]. — Ὑπακούω στὸ ὡρολόγι του, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἔχω ποτὲ δικό μου. Οἱ σημερινοὶ ποιηταὶ κρατοῦν τὴν ἐλεεινὴν αὐτὴ μηχανή.

Κίνημα ἀπαρεσκείας τῆς Μίνας.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [ποὺ ἐτακτοποιοῦσε ἕως τώρα τὰ χαρτιά]. — Ἂν θέλετε ἀκόμη μιὰ παρτίδα...

ΜΑΡΚΟΣ — Ἐς αὔριον.

Ἀνασηκόνονται ὅλοι, κίνησις ἀναχωρήσεως.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Μάρκον]. — Καὶ πότε φεύγετε, κύριε Μάρκο;

ΜΑΡΚΟΣ — Μεθαύριο.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Θὰ μείνετε ὅλο τὸν καιρὸ στὴν Ἀγγλία;

ΜΑΡΚΟΣ — Ἕνα χρόνο περίπου.

Ο ΒΑΡΔΑΣ — Θὰ μᾶς γυρίσετε πρακτικώτερος. Ἡ ποίησις ἔ;

ΜΙΝΑ — Μὴ ξεχάσετε νὰ φέρετε ἕνα χρονόμετρο μαζί σας...

ΜΑΡΚΟΣ [πρὸς τὴν Μίναν]. — Εἶσθε πολὺ πολεμικὴ ἀπόψε, κυρία μου.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Εἶνε κόρη στρατιώτου. Δὲν τὸ ξέρετε;

ΠΑΥΛΟΣ — Ὑψόνω σημαίαν ἀνακωχῆς. Καληνύκτα σας.

Καληνυκτίζονται.

ΜΙΝΑ [ἐνῷ δίδει τὸ χέρι εἰς τὸν Παῦλον καὶ ἐνῷ οἱ ἄλλοι μιλοῦν μεταξύ τους]. — Τόση βία. Ἂν ἦτο κάποιος ἄλλος ἐδῶ δὲν θὰ ἐβιάζεσθε...

ΠΑΥΛΟΣ — Ἴσως περισσότερο... Ἔπειτα δὲν ὑπέθετα ὅτι σᾶς εἶμαι εὐχάριστος.

ΜΙΝΑ — Σήμερα εἶσθε ἀλλοιώτικος. Δὲν σᾶς τὸ εἶπα; Μεταμόρφωσις.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἡ μικρὴ ψυχούλα καθὼς πέταξε, μὲ ἄγγιξε μὲ τὸ φτερό της. Καὶ μὲ μεταμόρφωσε.

Ἡ Μίνα φαιδρὴ βγαίνει μιὰ στιγμὴ ἔξω.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [Τραβᾷ τὸν Παῦλο ἀπὸ τὸ χέρι. Μὲ τόνον ἐκπλήξεως]. — Τί εἶνε αὐτὰ ποὺ μοῦ κάνετε; Τί εἶν' αὐτά!

ΠΑΥΛΟΣ — Τί;

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Τὰ μαυσωλεῖα! Τὰ μαυσωλεῖα! Τὰ μαυσωλεῖα τῶν καναρινιῶν! Στὸν κῆπο μας. Στὸν κῆπο μας. Δὲν ξέρετε;...

ΠΑΥΛΟΣ — Δὲν ἐννοῶ, κύριε Βάρδα.

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ — Ἂς εἶνε. Τὸ λέμε αὔριο.

Μπαίνει ἡ Μίνα μ' ἕνα καπέλο στὸ χέρι.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλον]. — Τί σᾶς λέει ὁ παπάκης, κύριε Παῦλο; Σᾶς ἐμποδίζει νὰ μοῦ κάμετε τὸ μαυσωλεῖον;

ΠΑΥΛΟΣ — Τί ἰδέα!

ΒΑΡΔΑΣ — Τί ἰδέα! Τί ἔγινε ἀλήθεια ἡ Ἰουλία;

ΜΑΡΚΟΣ — Ἔφυγε ἀλὰ γαλλικά.

ΒΑΡΔΑΣ — Τὴν κατεργάρα!

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλο]. — Κύριε Παῦλο, σᾶς ἔφερα τὸ καπέλο σας.

ΠΑΥΛΟΣ [Ἔκπληκτος]. — Μά, Κυρία μου. Εἶνε δυνατόν;

ΜΙΝΑ — Ξέρετε γατί; Γιατὶ πάντα τὸ ἔχετε χαμένο.

ΠΑΥΛΟΣ — Ἄ! ναί! πάντα χάνω τὸ καπέλο μου. [Παίρνει τὸ καπέλο του ὑποκλινόμενος]. Καληνύκτα σας, κυρία μου.

Καληνυκτίζονται καὶ οἱ ἄλλοι ἐνῷ φεύγουν.

ΜΙΝΑ [πρὸς τὸν Παῦλο, ἐμπιστευτικά]. — Τὴν ὑπόψεσί σας, κύριε Παῦλο. Μοῦ τὴν ἐδώκατε ἐπάνω σ' ἕνα τάφο.

ΠΑΥΛΟΣ [σιγά]. — Σ' ἕναν ὡραῖο τάφο. Εἶνε ὑποχρέωσις ἱερά.

Φεύγουν. Ὁ κ. Βάρδας ξαπλώνεται σ' ἕνα κάθισμα.

ΣΚΗΝΗ X

Ὁ κ. Βάρδας, Μίνα.

Ἡ Μίνα ἀφοῦ προπέμπει τὸν κόσμον ὡς τὴ θύρα ἐπιστρέφει καὶ ἀγκαλιάζει τὸν πατέρα της.

ΜΙΝΑ — Καληνύκτα, παπάκη. [Τὸν φιλεῖ]. Τί εὐτυχισμένη ποὺ εἶμαι ἀπόψε. Δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῇς αὐτὸ ποὺ σοῦ ζήτησα. Ἔ;

Ο κ. ΒΑΡΔΑΣ [χαϊδευτικά]. — Θὰ ἰδοῦμε, θὰ ἰδοῦμε!

Τὴν φιλεῖ. Ἡ Μίνα φεύγει ζωηρή.

ΣΚΗΝΗ XI

Ὁ κ. Βάρδας μόνος.

Παρακολουθεῖ τὴν Μίναν μὲ τὸ βλέμμα.

Σὰν ἕνα πουλάκι χαρούμενο!... [Σὲ λίγο]. Ἀλλοίμονο! Καὶ νὰ συλλογίζωμαι πῶς αὐτὴ ἡ στέγη σαλεύεται νὰ πέσῃ. [Ἀναστενάζει. Ἐνῷ ἀνάβει ἕνα κερὶ γιὰ νὰ ποσυρθῇ στὸ δωμάτιό του]. Τοὐλάχιστον νὰ ἤμουν μονάχος ἐγὼ νὰ πέσῃ καὶ νὰ μὲ πλακώσῃ. Μονάχος, μονάχος... [Φεύγει μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο μὲ βῆμα κλονισμένο].

ΑΥΛΑΙΑ

[Ἕπεται συνέχεια] ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΠΟΛΙΟΥΧΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Τὴν εἰκοστὴν τετάρτην Αὐγούστου ἑκάστου ἔτους ἑορτάζεται μεγαλοπρεπῶς ἐν Ζακύνθῳ ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐκ τῶν νησιδίων Στροφάδων εἰς Ζάκυνθον μετακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τελεῖται ἡ ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπίσημος περιαγωγὴ τοῦ Ἁγίου τούτου λειψάνου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δημοσιεύομεν τὸ μικρὸν τοῦτο ἱστορικὸν σημείωμα.

Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου δὲν εἶνε ἀκόμη γνωστός, διότι ἡ ληξιαρχική του πρᾶξις δὲν σῴζεται ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ—ἢ μᾶλλον δὲν εὑρέθη. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ ζακυνθιακῷ περιοδικῷ *Κυψέλη* τῷ 1887, μανθάνομεν ὅτι, τῇ 10 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1622, οἱ Σύντιχοι Ζακύνθου Ἰωάννης Γαβριλόπουλος καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἁγίου Μᾶρκος Σιγοῦρος πληροφοροῦν τὴν ἐνετικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὁ βαρέως ἀσθενῶν τότε Ἅγιος ἦτο *περίπου ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε*. Ἐκ τούτου πιστοποιεῖται ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1547.

Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Νούκιος Σιγοῦρος, ἡ δὲ μήτηρ του Παυλίνα Βάλβη. Ἀμφότεροι κατήγοντο ἐξ ἀρχαίων οἴκων εὐπατριδῶν. Οἱ πρόγονοι τοῦ Σιγούρου ἦσαν Νορμανδοί, οἱ δὲ τῆς Βάλβη Βενετοί.

Ὁ Ἅγιος εἶχεν ἕνα μεγαλείτερον ἀδελφὸν τὸν Κωνσταντῖνον, ὅστις ἐφονεύθη, καὶ ὁ φονεὺς κατέφυγε παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀδελφῷ καὶ εὗρε μεγάλην προστασίαν· εἶχε καὶ μίαν μικροτέραν ἀδελφὴν τὴν Σιγούραν, τὴν συζευχθεῖσαν εἰς πρῶτον γάμον τὸν Ἰωάννην Γηρέγον καὶ εἰς δεύτερον τὸν Βασίλειον Μακρῆν. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἁγίου εἶχε τρεῖς ἀδελφούς, τὸν Μᾶρκον, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ μίαν ἀδελφήν.

Ὁ Ἅγιος κατὰ τὴν βάπτισιν ὠνομάσθη *Γραδενῖγος*, ἀλλὰ κοινῶς ἐλέγετο *Δραγανῖγος*. Τῷ 1568 *ἐκάρη ἐν τῇ μονῇ τῶν* Στροφάδων μοναχός, μετονομασθεὶς *Δανιήλ*. Τῷ 1573 προχειρισθεὶς ἱερεύς, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Διονύσιος*. Ὑπάρχει συμβόλαιον τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1574 δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Α. Μπισκίνη, εἰς τὸ ὁποῖον καλεῖται: «ὁσιώτατος καθηγούμενος τῆς Ἁγίας Μονῆς κυρ. *Δανιὴλ Σιγοῦρος*». Ἀλλ' ὁ Ἅγιος ὑπογράφει εἰς τὸ ἴδιον συμβόλαιον οὕτω: *Κἀγὼ Διονύσιος ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος* τῆς Ἀναφωνητρίας στέργομαι τὰ ἄνωθεν». Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι μετωνομάσθη *Διονύσιος* ὅτε προεχειρίσθη ἱερεὺς καὶ ὄχι τῷ 1576, ὅτε ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης καὶ Πόρου. Ἀλλ' ἐκ συνηθείας, φαίνεται, ἐλέγετο ἐνίοτε παρά τινων καὶ *Δανιήλ*.

* * *

Ὁ Ἅγιος ἔλαβεν ἀνατροφὴν οἰκογενειακὴν ἀρίστην καὶ μόρφωσιν ὡς ὅλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ εὐπατρίδαι. Ἄγνωστον ἂν μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς. Ἡ καλλιτέρα αὐτοῦ ἐνασχόλησις ἦτο ἡ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ 1592 κατεγίνετο ἀκόμη εἰς τὴν μελέτην τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπλούτιζε διὰ σχολίων, ὡς μαρτυρεῖ ἐπιστολὴ τοῦ λογίου ἱερομονάχου Διονυσίου Καταλιανοῦ πρὸς τὸν Ἅγιον, σταλεῖσαν ἐκ Βενετίας εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο [1].

Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐγγράφων περὶ τοῦ Ἁγίου εἴδομεν, μαρτυρεῖται ὅτι ὁ καθ' ὅλου βίος αὐτοῦ διεκρίνετο διὰ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς του. Ἡ ἁπλότης, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ὁ φόβος πρὸς τὸν Θεόν, ἦσαν παραδειγματικά. Ἡ ἁπλότης του ὅμως ἔφθανε μέχρι σχολαστικότητος καὶ αὕτη τὸν ἀνύψωνε περισσότερον. Πάντες προσέτρεχον πρὸς αὐτόν, εἰς αὐτὸν ἤλπιζον *τὴν σωτηρίαν* τῆς ψυχῆς οἱ πιστοί. Ἐφέρετο πρὸς ὅλους ὡς φιλόστοργος πατήρ, ὡς παρήγορος φίλος, ἐπεσκέπτετο τοὺς πτωχοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ὁποίους ἐπαρηγόρει καὶ ἐβοήθει, ἐνουθέτει τοὺς ἁμαρτολούς, *συνεπόνει* τοὺς πτωχούς Εἶχε συνήθειαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα κατ' ἔτος νὰ στέλλῃ μὲ τοὺς καλογήρους τῆς Ἀναφωνητρίας, εἰς τοὺς πτωχοὺς πάντα τὰ χρειαζόμενα πρὸς ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα καὶ νὰ τὰ στέλλῃ κρυφά. Ἐδίδασκε τὴν εὐαγγελικὴν ἀγάπην ὄχι μόνον μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα. Ἦτο καθ' ὅλα ἀληθὴς τύπος χριστιανοῦ, ἅγιος. Ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διεδίδοντο τὰ θαύματά του. Ορθόδοξοι, καθολικοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι προσέτρεχον εἰς αὐτὸν διότι, κατὰ σύγχρονον μαρτυρίαν «ἡ εὐλογία του ἐθεράπευε καὶ τὰς σοβαρωτέρας ἀσθενείας». La sua beneditione sana le più gravi malatie.

* * *

Φθάσας ὁ Ἅγιος εἰς τὸ εἰκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας του περιεφρόνησε τὴν ἀριστοκρατικὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὰ πλούτη, τὴν κοσμικὴν δόξαν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸν Θεόν. Ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν ῥάσον καὶ ἐπροτίμησε νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ τῶν ἀγρίων κυμάτων εἰς τὴν μονὴν τῶν ἐρήμων νησιδίων Στροφάδων, μακρὰν τοῦ θορύβου τοῦ κόσμου. Ἡ Βενετία ἐκτιμῶσα τὰς μεγάλας εὐαγγελικὰς ἀρετὰς τοῦ Ἁγίου, τῷ ἔδωκεν, ὡς jure patronato, *πατρονικῷ δικαιώματι*, τὴν ὀρεινὴν μονὴν τῆς Παναγίας Ἀναφωνητρίας κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, ἤτοι τῷ 1568, καθ' ὃν χρόνον δηλαδὴ ἐγίνετο καλόγηρος τῶν Στροφάδων. Ἡ Μονὴ Ἀναφωνητρίας ἱδρυθεῖσα ὑπό τινος ἡγεμονίδος Δὲ Τόκκου, ἀνῆκε τῇ ἐνετικῇ Κυβερνήσει, ἡ ὁποία τὴν παρεχώρει ἐπὶ ζωῆς, ὡς jure patronato, *εἰς διαπρέποντα ἱερωμένα πρόσωπα*. Εἰς τὰς Στροφάδας ὁ Ἅγιος κατεγίνετο εἰς προσευχὰς καὶ μελέτας, καὶ κατὰ καιροὺς μετέβαινεν εἰς τὴν Ζάκυνθον διὰ οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις καὶ διὰ τὰ τῆς Ἀναφωνητρίας συμφέροντα. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην διετήρει ὁ Ἅγιος ἱερέα διὰ τὰς ἱεροτελεστίας καί τινας μοναχοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῆς μονῆς, ἀλλ' ἦτο πάντοτε ἀναγκαία ἡ παρουσία του καὶ ἡ ἐποπτεία του. Τῷ 1573 ὁ ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ἱερέα ὄντα εἴκοσιν ἕξι ἐτῶν. Δὲν εἶνε παράδοξον ἂν τόσον νέος ὁ Ἅγιος ἐπροχειρίσθη ἱερεύς, ἀφοῦ τότε καὶ πολὺ νεώτεροι τοῦ Ἁγίου ἐπροχειρίζοντο ἱερεῖς. Διὸ καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γεράσιμος ἐξέδωκε τῷ 1796 γράμμα διατάττον ἵνα: «μηδεὶς τολμήσῃ χειροτονῆσαι, παρὰ »τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς νόμους καὶ κανόνας, πρε»σβύτερον μὲν πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν, διά»κονον δὲ πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε, μήτε ὑποδιά»κονον ἥττονα τῶν εἴκοσιν ἐτῶν. . .»

Μετὰ τρία ἔτη ὁ Ἅγιος ἐπεθύμησε νὰ μεταβῇ εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους. *Διαπλεύσας* τὸ Αἰγαῖον πρὸς εὕρεσιν πλοίου διευθυνομένου εἰς Παλεστίνην, ἐσκέφθη νὰ ἴδῃ καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκόμενος ἐπεσκέφθη τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν Νικάνωρα. ὅστις θαυμάσας τὴν ἁπλότητα καὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς τοῦ Ἁγίου, τὸν ἔπεισε νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἀρχιεπίσκοπον τῆς τότε χηρευούσης ἀρχιεπισκοπῆς Αἰγίνης. Ἀλλ' ὁ Ἅγιος ἐν τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Παρῃτήθη τοῦ θρόνου, καὶ τὸ 1579 βλέπομεν αὐτὸν μονάζοντα εἰς τὰ ἀγαπητὰ αὐτοῦ Στροφάδια.

* * *

Ὅταν ὁ Ἅγιος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ 1567 ἦτο ὁ κεφαλλὴν Φιλόθεος Λοβέρδος, καὶ πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ 1553 ὁ Εὐστάθιος Κοτρονᾶς ἐκ Μεθώνης.

Ὁ Ἅγιος εἶχε λάβῃ παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β΄ τὸ ἀξίωμα τοῦ *Προέδρου Ζακύνθου*. Οἱ Ζακύνθιοι βλέποντες τὴν ἁγιωσύνην τοῦ συμπολίτου ἀρχιεπισκόπου Αἰγίνης, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐθεώρουν αὐτὸν ποιμενάρχην των καὶ τὸν μόνον πνευματικὸν πατέρατων. Εἰς τὰς καρδίας πάντων ἦτο χαραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. Οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Λατῖνοι τὸν ἐθεώρουν ὡς ἅγιον. Καὶ οἱ μὴ χριστιανοὶ μεγάλως τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν ἐλάτρευον.

Ὁ Ἅγιος ἀφιλοκερδῶς ἐξετέλει κατ' ἀπαίτησιν τῶν συμπολιτῶν του, τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιερέως ἐνίοτε ἐν Ζακύνθῳ. Ἔπραττε τοῦτο καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς πιστοὺς καὶ διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν πλεονεξίαν τοῦ ἀρχιερέως Λοβέρδου. Διὸ ἡ Κοινότης Κεφαλληνίας ἀπέστειλε πρεσβείαν ἐκφράζουσαν τὰ παράπονά της πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας διότι ὁ Ἅγιος: «ὢν ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης, ἐπαρχίας »*τουρκικῆς*, προεχείριζεν ἱερεῖς, διακόνους καὶ »ὑποδιακόνους, ἀναμιγνυόμενος οὕτως εἰς τὰ »τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐπισκόπου τῶν νήσων »Λοβέρδου καὶ τιτλοφορούμενος *Πρόεδρος Ζα*»κύνθου καὶ ὅτι αὐτὰ δυνατὸν νὰ προὐκάλουν »σκάνδαλα». Ἡ Κυβέρνησις τῆς Βενετίας εἰσήκουσε τὰ παράπονα τῆς κεφαλληνιακῆς Κοινότητος καὶ διὰ ἐγγράφου τῆς 25 Αὐγούστου τοῦ 1581 πρὸς τὸν Προβλεπτὴν Ζακύνθου διατάττει τὸν Ἅγιον: «. . ἐπὶ ποινῇ νὰ χάσῃ »τὴν εὔνοιαν τῆς Βενετίας, νὰ παραιτηθῇ πά»σης πράξεως ὑπαγομένης τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ »ἐπισκόπου Λοβέρδου, καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν »τίτλον τοῦ *Προέδρου Ζακύνθου* . . .»

Ὁ Ἅγιος ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης καὶ Πόρου καὶ Πρόεδρος Ζακύνθου, δι' αὐτὰ ὁ Λοβέρδος δὲν τὸν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι προϊστάμενον ἱεραρχικῶς. Ἔπειτα ὁ Ἅγιος ἐχειροτόνει *δωρεάν*. Καὶ ὅλος ὁ θόρυβος ἦτο μᾶλλον διὰ τὰ *χρήματα*, τὰ ὁποῖα ὁ Λοβέρδος ἔχανε.

* * *

Πότε ἔγεινεν ὁ Ἅγιος *Πρόεδρος Ζακύνθου*; Ἰδοὺ ἄλυτον ζήτημα.

Οἱ συναξαριστὰ διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὸ 1589, χηρευούσης τῆς ἐπισκοπῆς Ζακύνθου, διωρίσθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου ὁ Ἅγιος διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν ἐπαρχίαν ἐπιτροπικῶς, ἕως οὗ νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου ἐπισκόπου.

Τὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου δὲν μᾶς εἶνε γνωστὸν διὰ νὰ ἴδωμεν τὸ ἔτος. Εἰς τὸ 1589 εἶνε ἀδύνατον, διότι κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀρχιερεὺς ἦτο ὁ Νεόφυτος Κολοκυθᾶς, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Ὁ Χιώτης ἱστορεῖ ὅτι: «διωρίσθη χωρεπίσκοπος τῆς χηρευούσης ἐπι»σκοπῆς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου. Ἦν »δὲ τότε χηρεύουσα αὕτη διὰ τὸν θάνατον τοῦ »ἐπισκόπου Φιλοθέου Λοβέρδου κεφαλλῆνος »*συμβάντα τῷ* 1575 καὶ διέμεινε οὕτω μέχρι »τοῦ 1581 ὅτε ἐκλέχθη Νεόφυτος Κολοκυθᾶς»: Ἄλλος ἱστορικός, ὁ Κατραμῆς, ἱστορεῖ ὅτι: «ὁ »Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β΄, μὴ ὑπάρχοντος »εἰς τὰς νήσους ταύτας ἐπισκόπου, καὶ ἵνα μὴ »μένῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ζακύνθου ἄνευ προϊ»σταμένου, ὥρισε χωρεπίσκοπον καὶ πρόεδρον »αὐτῆς τὸν πρῴην ἐπίσκοπον Αἰγίνης Διονύ»σιον, ὅστις ἔλαβεν ἐν εἴδει ἐφημερίου τὸν »σταυροπηγιακὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου »τοῦ Μόλου, διατελέσας χωρεπίσκοπος μέχρι τοῦ 1586».

[1] Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὴν τοῦ Lami συλλογήν: Deliciae eruditorum τόμος IX, σελ. 77 ἐν Φλωρεντίᾳ 1740.

Τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων Χιώτη καὶ Κατραμῆ εἶνε ἀβάσιμα καὶ φανταστικά, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Ἡ ἀπόφασις τοῦ 1581 τῆς Βενετίας, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν λέγει ὅτι *ἀπὸ τριῶν περίπου ἐτῶν* (tre anni in circa) ὁ Ἅγιος ἀνεμιγνύετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπισκόπου Λοβέρδου. Ἄρα ἀπὸ τοῦ 1578 περίπου. Ὁ Μιγκαρέλης δημοσιεύων κώδικα τοῦ Νάνη μαρτυρεῖ ἐπισήμως ἐπίσης ὅτι τῇ 29 Ἀπριλίου τοῦ 1586 ἐτελείωσεν ἡ γραφὴ τοῦ κώδικος *ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας τοῦ Θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Αἰγίνης καὶ Προέδρου Ζακύνθου κυρίου Διονυσίου Σεγούρου* [1].

Ὥστε ἀπὸ τοῦ 1578 ἕως τὸ 1586 εἰξεύρομεν, τῇ βάσει τῶν γνωστῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅτι ὁ Ἅγιος ἦτο *Πρόεδρος Ζακύνθου*. Ἡ γνώμη τοῦ Χιώτη ὅτι ὁ Ἅγιος, τῇ πατριαρχικῇ ἐντολῇ, διεύθυνε τὴν ἐκκλησίαν Ζακύνθου ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιερέως τῶν νήσων, εἶνε ἀπορριπτέα, ἀφοῦ τὸ 1586 ἦτο ἀκόμη *Πρόεδρος*. Τοῦ Κατραμῆ τὰ ἱστορούμενα εἶνε ἐπίσης ἀβάσιμα καὶ φαντασιώδη διὰ τὸν ἴδιον λόγον. Ἔπειτα ποῦ στηρίζεται ὅτι ὁ Ἅγιος ἔμεινε μέχρι τοῦ 1586; Καὶ ἐνῷ διωρίσθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιερέως, διατί ἐξηκολούθει μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου ἐπισκόπου; Τὸ ἐπίσημον τοῦ 1581 βενετικὸν ἔγγραφον δὲν κάμνει λόγον περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ διορισμοῦ. Λοιπὸν ἕως ὅτου δὲν εὑρεθῇ τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, πρέπει νὰ παραδεχώμεθα, νομίζομεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1578 ἔλαβεν ὁ Ἅγιος τὸν *τίτλον* παρὰ τοῦ Πατριάρχου, οὐχὶ διότι ἡ ἕδρα ἦτο *κενή, ἀλλὰ λόγῳ ἐκτιμήσεως*, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος κατεῖχε τὸν τίτλον καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς βενετικῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο νομίζομεν, διότι ἐνῷ ἡ ἀπόφασις τῆς ἀπαγορεύσεως ἐγένετο τῷ 1581, κατεῖχε εἰσέτι τὸν τίτλον τὸ 1586. Νέα ἔγγραφα θὰ λύσουν λοιπὸν τὸ ζήτημα τοῦτο.

***

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Λοβέρδου, πολλοὶ ἐπεθύμουν νὰ καταλάβῃ τὴν ἕδραν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ὁ Ἅγιος, ὁ ὁποῖος, ἕνεκα τῆς μεγίστης ταπεινοφροσύνης, ἠρνεῖτο. Τέλος ὑπέκυψεν. Ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τὸν κλῆρον Κεφαλληνίας.

Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον τῆς ἐμφανίσεως τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Ἁγίου, γενομένης διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου του Κατηλάνου.

«25 Ἰουλίου 1582

«Ἐνεφανίσθη ὁ αἰδεσιμώτατος Σωφρόνιος »Κατηλᾶνος πράττων καὶ μεσολαβῶν ἐξ ὀνό»ματος τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἀρχιεπισκόπου »Διονυσίου Σηγούρου καὶ παρέστησε τὴν κάτω »ἐγγραφομένην ὑπόσχεσιν, ἐὰν μείνῃ εἰς τὴν »ἀξίαν.

« Ἐπιφανέστατοι καὶ εὐσεβεῖς ἱερεῖς τοῦ κλή»ρου τῆς Κεφαλληνίας καὶ τιμιώτατοι σύνδι»κοι ταύτης τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος. »Παρίσταμαι ἐνώπιον ὑμῶν, Κύριοι, ἐγὼ ὁ »μοναχὸς Σωφρόνιος Κατηλᾶνος καὶ κοινοποιῶ »εἰς ὑμᾶς, Κύριοι, ὅτι, συνεπείᾳ τοῦ μέρους τῆς »ἐξοχωτάτης Γερουσίας τοῦ Φεβρουαρίου 1558 »καὶ προκειμένου νὰ γίνῃ μία ἐκλογὴ τοῦ ἐπι»σκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου εἰς τὴν »θέοιν τοῦ πρώην Κυρ. Φιλοθέου Λοβέρδου, »σᾶς ὑπομιμνήσκω καὶ προτείνω τὸν Κυρ. »Διονύσιον Σηγοῦρον, ὅστις προτίθεται νὰ »ψηφισθῇ καὶ ἐν περιπτώσει ὁποῦ ἤθελε ἐ»κλεχθῇ ἐπίσκοπος ὡς ἄνωθεν, ὑπόσχεται ὅτι, »ἐκ τῶν κανονικῶν ὁποῦ ἐσυνηθοῦσαν νὰ λαμ»βάνουν ἀρχαιόθεν ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς δὲν ἤθελε νὰ »λαμβάνῃ πρᾶγμα κανένα ὡς ὁμοίως καὶ ἀπὸ »τὰς χειροτονίας τῶν ἱερέων, ὅσαι θὰ γίνουν δὲν »θέλει λαμβάνει τίποτε. Ὁμοίως ὑπόσχεται νὰ »ἔρχηται νὰ κατοικῇ ἐδῶ εἰς Κεφαλληνίαν κάθε »χρόνον μῆνας ὀκτώ, καὶ τέσσαρας εἰς Ζάκυν»θον, ὑποχρεούμενος ἀκολούθως νὰ δώσῃ καὶ »νὰ πληρώσῃ ἀπὸ ἰδικόν του διὰ νὰ οἰκοδο»μηθῇ τὸ ἐπισκοπᾶτον δουκᾶτα τριακόσια ἄνευ »οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως καὶ ὑπόσχομαι διὰ ὅλα »ταῦτα καὶ ὑποχρεοῦμαι ἐγὼ ὁ ἄνω εἰρημένος »Σωφρόνιος».

Μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς λαμπρὰς προτάσεις οἱ κεφαλλῆνες ἱερεῖς κατεψήφισαν τὸν Ἅγιον καὶ ἐξέλεξαν ἐπίσκοπον ἕνα κοινὸν ἀγράμματον, τὸν κεφαλλῆνα Νεόφυτον Κολοκυθᾶν. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Κεφαλληνίας Λοβέρδος ἱστορεῖ ὅτι: «ἡ ἐκλογὴ αὕτη δυσαρεστήσασα τοὺς Ζακυν»θίους ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ πολλῶν διενέξεων »μεταξὺ τῶν δύο νήσων ἕνεκα τοῦ ἐπισκοπικοῦ »ἀξιώματος».

Ὁ Ἅγιος ἐξελέγη τῷ 1583 ἐφημέριος τοῦ σταυροπηγιακοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μόλου ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς σημείωμα τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸν κώδικα τῆς ἰδίας ἐκκλησίας: «1583 γεναρίου 5. Ἐπιάστη πάρτε [1] νὰ »ἐφημερεύῃ ὁ ἀρχιερεὺς ὁ Σιγοῦρος εἰς τὸν »ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου στὸ Μόλον διὰ χρό»νον ἕναν. Μὲ μπαλότες [2] δὲ σὶ [3] 52, δὲ νὸ [4] 4. »Καὶ σώνοντας ὁ χρόνος νὰ δίδῃ ὁ ἄνωθεν »ἀρχιερεὺς τὸ κλειδὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν γα»στάλδων [5] νὰ μπαλοτάρουν [6] κατὰ τὴν τάξιν, »μὲ τοῦτο ὅτι ὁ δεσπότης νὰ ἔχῃ τὸ σπίτι νὰ »στέκῃ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἔτζι ἐπρομε»τέρησε [7] ὁ ἄνωθεν ἀρχιερεὺς νὰ δώσῃ διὰ νὰ »χτίσῃ τὸ αὐτὸ σπίτι δουκάτα εἴκοσι κορέντε» [8].

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ διαφυλάττονται εἰσέτι εὐλαβῶς, ἐντὸς θήκης μεθ' ὑέλου, τὸ πετραχῆλι τοῦ Ἁγίου ὡς καὶ πολύτιμος χρυσοῦς σταυρὸς μετὰ εἰκοσιοκτὼ μαργαριταρίων, δι' οὗ ὁ Ἅγιος ἔκαμνε τὸν ἁγιασμόν.

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, ὁ Ἅγιος ἀφιέρωσεν ὅλως εἰς τὴν Μονὴν Ἀναφωνητρίας. Ἤρχετο δὲ εἰς τὴν πόλιν διὰ ὑποθέσεις ἢ διὰ ἀσθένειαν.

Ὁ Ἅγιος εἶχεν ἰδιαίτερον σεβασμὸν εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον τὸν Ἀρειοπαγίτην. Εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου τούτου, λέγεται, ὅτι ὁ Ἅγιος ἵδρυσε τὴν εἰς τὸ χωρίον Καταστάρι ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου καὶ ὅτι ὁ ἴδιος Ἅγιος ἐνίοτε συνεργάζετο μὲ τοὺς ἐργαζομένους τεχνίτας εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ.

***

Τῇ 17 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους *1622 ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον*, κατὰ τὸ ἐπίσημον, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ *Κυψέλῃ* τῷ 1887 [9].

Ὁ Ἅγιος ἀνεπαύθη ἐν τῇ πόλει ἢ τῇ Μονῇ Ἀναφωνητρίας; Δύο αἱ γνῶμαι. Ἡ μὲν ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ Μονῇ Ἀναφωνητρίας. Μάλιστα ἐν τῇ κώμῃ Πλεμοναρίῳ κειμένη παρὰ τῇ μονῇ ταύτῃ, διὸ καὶ *Προσμοναρίον* ἐκαλεῖτο· ὑπάρχει παράδοσις, καθ' ἣν, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος ἀπέθανεν ἐν τῇ Μονῇ, κατεβίβασαν τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον εἰς τὸν ὅρμον Βρώμην καὶ μετέφερον αὐτὸ διὰ πλοίου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐξέθεσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μόλου ἐπί τινας ἡμέρας. Ἐπὶ τῆς παραδόσεως ταύτης στηριζόμενος καὶ ὁ καλλιτέχνης Κουτούζης ἐζωγράφισεν ὡραίαν εἰκόνα παριστῶσαν τὸ λείψανον ἐντὸς πλοίου ἐν τῷ ὅρμῳ. Ἄλλη παράδοσις λέγει ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ οἰκίᾳ Μακρῆ ἔνθα ὁ Ἅγιος κατῴκει. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀνεπαύθη ἐν τῇ πόλει. Ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον. Κατὰ τὸ ρηθὲν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν, οἱ Σύντιχοι Ζακύνθου Ἰωάννης Γαβριλόπουλος, καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἁγίου Μᾶρκος Σιγοῦρος, πληροφοροῦσι τὴν Κυβέρνησιν ἐπισήμως, τῇ δεκάτῃ Ὀκτωβρίου 1622, ὅτι ὁ Ἅγιος ἦτο *ἀσθενὴς ἐκ σοβαρῶν καὶ ποικίλων ἀσθενειῶν* (gravi et diverse malatie) καὶ ὑπώπτευον τὴν τελευτὴν τοῦ βίου του.

Ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει. Ὁ ἱστοριοδίφης κ. Ζώης ἐδημοσίευσε συμβόλαιον, ὑπὸ ἡμερομηνίαν *δεκάτης τετάρτης* Δεκεμβρίου, ἤτοι *τρεῖς* ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἅγιος *εὑρίσκετο ἐν τῇ πόλει* καὶ ὁ συμβολαιογράφος Φραντζῆς μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα κατῴκει ὁ Ἅγιος καὶ ἔγραψε τὸ συμβόλαιον. Γέροντα, ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε, φορτωμένον ἀπὸ βαρείας καὶ ποικίλας ἀσθενείας, ἑτοιμοθάνατον, νομίζομεν ἀδύνατον νὰ τὸν μετέφερον εἰς μονὴν ἐπὶ ὄρους, ἀπέχουσαν τῆς πόλεως ἕξι καὶ ἡμισείας ὥρας, ἐν καιρῷ χειμῶνος μὲ δυσκολώτατα μέσα συγκοινωνίας.

Ὅτε ὁ Ἅγιος ἀνεπαύθη εἰς τὴν πόλιν, μετέφερον τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς τὰ Στροφάδια καὶ ἐνεταφίασαν αὐτὸ εἰς τὸν ναΐσκον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Μετά τινα ἔτη, κατὰ τὴν μοναστηριακὴν τάξιν, γενομένης ἀνακομιδῆς, εὑρέθη τὸ λείψανον ἀδιάφθορον καὶ εὐῶδες. Ὁ ἡγούμενος τότε διέταξε νὰ τὸ καταθέσουν εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τῆς Μεταμορφώσεως.

Κατὰ τὸ 1645 ἕνεκα τοῦ πολέμου, φοβούμενοι οἱ μοναχοὶ μήπως ὁ ἐχθρικὸς τουρκικὸς στόλος ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Στροφάδων, κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν Ἅγιον. Ἄγνωστον ὅμως κατὰ ποῖον χρόνον ἐπανέφερον αὐτὸ εἰς Στροφάδια. Ἡ μεγάλη ἐκκλησία κανονικῶς συμπεριέλαβε ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἁγίων τὸν Ἀρχιεπίσκοπον *Διονύσιον Σιγοῦρον* τῷ 1703, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ Γ΄.

Κατὰ τὸ ἔτος 1716, ὅτε ὁ τουρκικὸς στόλος διευθύνετο πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Κερκύρας, διῆλθε διὰ τῶν Στροφάδων. Φοβηθέντες οἱ μοναχοὶ ἔκρυψαν ὅ,τι πολύτιμον εἶχον, ἐν οἷς καὶ τὸ Λείψανον. Ἔμειναν ὅμως ἀνενόχλητοι. Διερχόμενος τῷ 1717 ὁ ἐνετὸς στόλαρχος Πιζάνης ἐπεβιβάσθη καὶ εἶδε τὸ ἅγιον λείψανον καθήμενον ἐπὶ θρόνου σῷον καὶ ἀκέραιον. Μόνον τῷ ἔλειπον δύο ὀδόντες καὶ ὀλίγον τῆς ρινός. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πιζάνη ἐπετέθησαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Οἱ πολέμιοι ἤρ-

[1] Τὸ ἀρχικὸν τοῦτο ἐπώνυμον ἦτο Ségur, ἀλλ' ὑπέστη κατὰ καιρὸν μεταβολὰς προφορᾶς καὶ ὀρθογραφίας. Ἰταλιστὶ μὲν Seguro, Securo, Siguro, Sicuro, Ἑλληνιστὶ δὲ Σηκοῦρος, Σεγοῦρος, Σηγοῦρος, Συγοῦρος καὶ Σιγοῦρος. Οἱ ἀπόγονοι δὲ τῆς ἀρχαίας ταύτης οἰκογενείας, ἐν οἷς καὶ ὁ συνεργάτης τῶν *Παναθηναίων* ἀγαπητὸς φίλος κ. Μαρῖνος Σιγοῦρος, προτιμοῦν τὴν διὰ τοῦ *ι* γραφήν.

[1] Ἐπροτάθη.
[2] Σφαιρίδια, [3] εἰς τὸ *ναί*, [4] εἰς τὸ *ὄχι*.
[5] Ἐπιτρόπων, [6] ψηφίσουν.
[7] Ὑπεσχέθη, [8] τρεχούμενα
[9] Πρῶτα ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἅγιος ἀπέθανε τῷ 1624.

πασαν πολλά, ἐν οἷς καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἠχμαλώτισαν ἀρκετοὺς μοναχούς. Σύγχρονος σημείωσις ἱστορεῖ, σὺν ἄλλοις, ὅτι: «...ἔ»κοψαν καὶ τὰ χέρια τοῦ Ἁγίου καὶ τὰ ἐπῆραν· »καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἅγιον λείψανον τὸ ἔβαλον »ἀπάνου ἑνοῦ βαρελιοῦ μπαρούτη καὶ ἔκαμε »θαῦμα ὁ Ἅγιος καὶ δὲν ἔπιασε φωτιὰ καὶ »ἐφυλάκτη καὶ τὸ ἔχομεν τὴν σήμερον εἰς τὴν »Ζάκυνθον...» Διηγοῦνται ὅτι αἱ χεῖρες ἀπὸ τοῦ βραχίονος ἐκόπησαν, εὐλαβείας ἕνεκα ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ τουρκικὸν πλήρωμα καὶ ἔλαβεν ἕκαστος ἓν τεμάχιον. Εὐτυχῶς ἐπωλήθησαν εἰς τὸν ἀρχιερέα Χίου καὶ εἰς ἕνα μοναχόν, οἵτινες τὰς ἀπέστειλαν εἰς Στροφάδια [1]. Καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐπωλήθη εἰς Πάτμον καὶ ἐστάλη ἐπίσης εἰς Στροφάδια. Οἱ διασωθέντες μοναχοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν κατόπιν ἀπὸ ἑνετικὴν κορβέταν, ἡ- ὁποία παρέλαβε τοὺς δυστυχεῖς σωθέντας μοναχοὺς καὶ τὸ ἅγιον λείψανον καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ζάκυνθον τῇ 24 Αὐγούστου. Ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη ἡμέρα ὡρίσθη ὡς ἡμέρα ἑορτῆς τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου.

Ἡ κοινότης Ζακύνθου τῷ 1724, ἀνεκήρυξε τὸν Ἅγιον προστάτην Ζακύνθου ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε προστάτου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

***

Ἀσματικὰς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου ἐποίησαν ὁ Ἄγγελος Συμμάχιος, ὁ Γεώργιος Σύπανδρος, ὁ Γεώργιος Ἰωαννούλης, κανόνας δὲ ὁ Στυλιανὸς Χαλκοματᾶς καὶ ἀνώνυμοι. Ὁ Ἄγγελος Κονιδάρας ἐσύνθεσε τοὺς *εἰκοσιτεσσάρους Οἴκους* εἰς τὸν Ἅγιον [2].

Καὶ ποιηταὶ ἐξύμνησαν τὸν Ἅγιον. Μεταξὺ τούτων καὶ ὁ Σολωμός, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ἰταλικὸν σονέτο [3] καὶ ὁ κ. Ἀνδρέας Μαρτζώκης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ἐκτενὲς ποίημα: *Ὁ Γούμενος τῆς Ἀναφωνήτρας*. Ὅτε ἔφεραν τὸ ἅγιον λείψανον τῷ 1717 τὸ κατέθεσαν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν ναόν. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἐπισήμως τὸ μετέφεραν εἰς τὸν ἐν Καλλητόρῳ ναὸν τῆς Παναγίας, μετόχιον τῶν Στροφάδων, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἐν τῇ πόλει ὁμωνύμου ναοῦ. Τὸν ναὸν τοῦτον ἔπειτα ἐστόλισαν μὲ ἀθάνατα καλλιτεχνικὰ ἔργα ὁ Ζακύνθιος ζωγράφος Κουτούζης καὶ ὁ ἐκ Καλαρρυτῶν χρυσοχόος Γεώργιος Μπάφας, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Διαμάντης.

Ὁ σεισμὸς τοῦ 1893 κατέρριψε τὸν ναὸν καὶ νῦν πρόκειται νὰ ἀνιδρυθῇ μεγαλοπρεπέστατα, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ μηχανικοῦ κ. Π. Καραναστασοπούλου διὰ ἐράνων.

***

Τὸ ἅγιον λείψανον μένει ἐκτεθειμένον εἰς προσκύνησιν τῶν πιστῶν δώδεκα ἡμέρας τὸ ἔτος, ἤτοι τέσσαρες τὸ Πάσχα, τρεῖς τῆς μνήμης του, τρεῖς τῆς ἀνακομιδῆς, μίαν τῶν Θεοφανείων καὶ μίαν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἀνὰ τὴν πόλιν περιαγωγὴ τοῦ Λειψάνου ἄλλοτε ἐγίνετο μόνον τῇ 17 Δεκεμβρίου, τῆς μνήμης, ἐπισήμως καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀνεπισήμως. Ἔπειτα ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν νὰ γίνῃ μόνον τῆς χειρὸς τοῦ Ἁγίου ἡ περιαγωγή. Πρὸ πολλοῦ ὅμως ἔπαυσε καὶ τῆς χειρὸς ἡ περιαγωγή.

Τώρα δὶς γίνεται ἡ περιαγωγὴ τοῦ ἁγίου λειψάνου ἐπισήμως, τῇ 17 Δεκεμβρίου καὶ τῇ 24 Αὐγούστου.

Ἄλλοτε κατὰ τὴν περιαγωγὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου, ἀπὸ τῶν παραθύρων ἔρριπτον πρὸς τὸν λαὸν ἄρτον. Ἐπίσης ὅταν τὸ ἱερὸν λείψανον διήρχετο ὑπὸ τὴν οἰκίαν Μακρῆ κειμένην ἐν τῇ *ὁδῷ Φωσκόλου*, ἐγίνετο δέησις [1]. Καὶ ἡ συνήθεια αὕτη πρὸ πολλοῦ ἔπαυσε.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

---

[1] Ἐκ τῶν κομμένων τούτων χειρῶν μέρος ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου ἐν Ζακύνθῳ ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης, ἡ ὁποία πολλάκις φέρεται ὑπὸ ἱερομονάχου, χάριν θεραπείας πρὸς τοὺς βαρέως ἀσθενοῦντας. Τὰ λοιπὰ τεμάχια σῴζονται εἰς Στροφάδια, Κεφαλληνίαν, Πύργον τῆς Ἠλίδος καὶ Ρωσίαν.

[2] Πλήρη συλλογὴν τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐδημοσίευσεν ὁ μακαρίτης Σ. Ραφτάνης τῷ 1876 ἐν Ζακύνθῳ, τῇ προσθήκῃ νέου βίου τοῦ Ἁγίου περιέχοντος καὶ τὰ νέα θαύματα τούτου τοῦ θαυματουργοῦ Ἁγίου. Ἔκτοτε ἀριθμοῦνται καὶ νέα θαύματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναφέρωμεν, ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἄρθρῳ μας.

[3] Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐκάμαμεν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1880 ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον τὸ *σονέτο* τοῦτο τοῦ Σολωμοῦ. Δυστυχῶς ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶνε γιομάτη, γιομάτη ἀπὸ λάθη τυπογραφικά, διότι δὲν τὴν ἐπιστατήσαμεν ἡμεῖς. Ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ λάθη εἶνε καὶ εἰς τὸν δεύτερον στίχον τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε οὕτω (σελ. 363)

Tieni di *Caritade* i primi seggi·

καὶ ὄχι di *Cantade*, ποὺ ἀλλάζει τὴν ἔννοιαν. Φυσικῷ τῷ λόγῳ τὸ ἴδιον λάθος εἶνε καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ μακαρίτου Μαρασλῆ (σελ. 288) μὲ τὸν ὡραιότατον πρόλογον τοῦ ἀγαπητοῦ ποιητοῦ κ. Παλαμᾶ.

[1] Ἡ οἰκία αὕτη, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Ἅγιος, δυστυχῶς ἀνεκαινίσθη. Λέγομεν δυστυχῶς, διότι, νομίζομεν ὅτι τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα πρέπει νὰ εἶνε σεβαστά. Ἐν τῷ δωματίῳ, ἐν ᾧ κατὰ παράδοσιν διέμενεν ὁ Ἅγιος, ἔπρεπε νὰ εἶνε κατατεθειμένα τὰ κειμήλια τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν Ἅγιον, τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα τὸν ἀναφέρουν, ὧν μέρος κατέχουν οἱ ἀξιότιμοι ἀδελφοὶ Μακρῆ.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ

Ὦ Ἅγιε Διονύσιε, ψυχὴ ἁγνὴ καὶ θεία,
Ποῦ σὲ κρατεῖ 'περήφανα τῆς Εὐσπλαγχνίας ὁ θρόνος·
Τοῦτο τὸ δύστυχο νησὶ προστάτεψέ το μόνος
Γιὰ νὰ μὴν τύχῃ πλειὸ σ' αὐτὸ παρόμοια δυστυχία.

Ἄκου 'ς τὰ σπίτια, ἄκουσε ἐδῶ κι' ἐκεῖ 'ς τὸ δρόμο,
Ποῦ κλαίγει ἀπαρηγόρητα ἡ φοβισμένη πλάσι·
Βάστα τὸ νοῦ μας μὴ συμβῇ μὴν τύχῃ κι' ἀφ' το τρόμο
Τὰ λογικά μας χάσουμε, μήπως ἡ γῆ χαλάσῃ.

Ὦ Σύ, 'ςτὸ θρόνο τ' Ἄπλαστου τρέξε σιμὰ κ' εἰπέ του
Νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ νησὶ ἔρμο 'ςτὴ δυστυχιά του·
Κι' ἀνίσως κι' ἡ παράκλησι δὲ φθάνει — θύμησέ του
Πῶς εἶχεν ἕναν ἀδελφὸ κ' ἔκρυψες τὸ φονηά του.

Μετάφρασις ΣΤ. ΜΑΡΤΖΩΚΗ

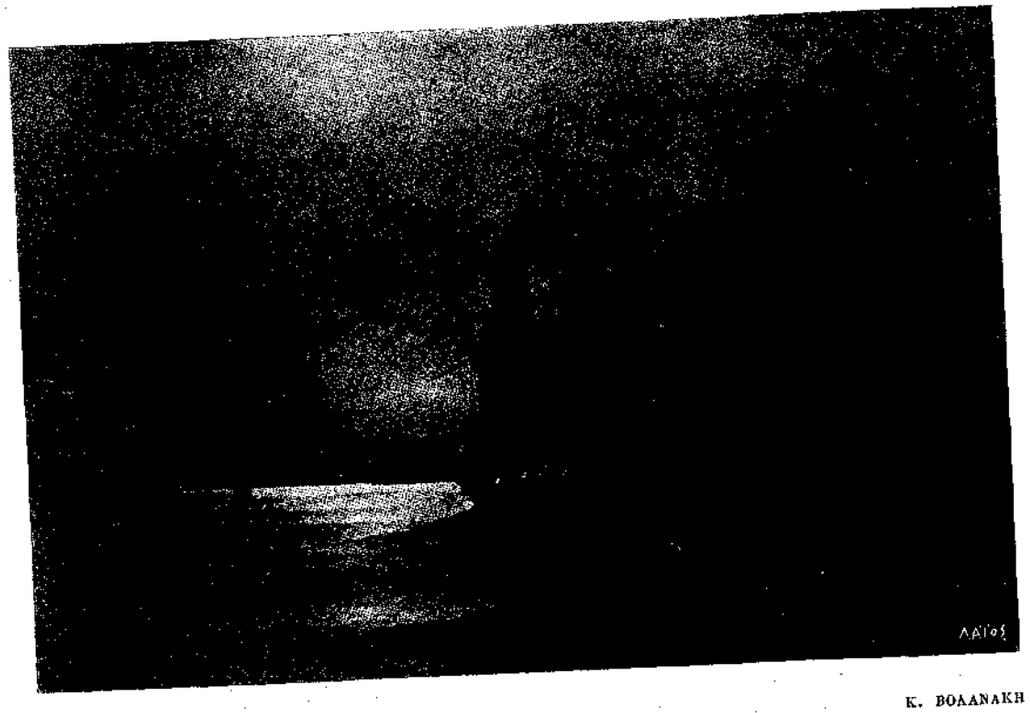

ΜΕ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Κ. ΒΟΛΑΝΑΚΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ὁσάκις ἀκούω τὴν τόσῳ συχνὴν ἔκπληξιν: «Τὸ ἐπερίμενες τέτοιο πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον;» γελῶ. Διότι ἐγὼ τὰ περιμένω ὅλα καὶ ἀπ' ὅλους. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτό, πάλιν δὲν θὰ ἐξεπλησσόμην καθόλου ὅταν εἶδα τὸν Παῦλον Νιρβάναν, τὸν πεζογράφον, νὰ ἐμφανίζεται τελευταίως μὲ μίαν ποιητικὴν συλλογήν: *Παγὰ Λαλέουσα*. Διότι ἀκριβῶς μία ποιητικὴ συλλογὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ πρώτη μου μὲ τὸν Νιρβάναν γνωριμία. Ὦ τὸ παλαιόν, τὸ χαμένον, τὸ λησμονημένον βιβλιαράκι, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐνθύμισε τόσον ζωηρὰ—καὶ τόσον συγκινητικά,—τὸ ἄλλο, τὸ νέον, τὸ τόσον ὅμοιον ἀλλὰ καὶ τόσο διάφορον, ποῦ τὸ ἔχω ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι μου!.. Ποῦ νὰ εὑρίσκεται τώρα τὸ πρῶτον; Εἰς τὸ τραπέζι μου ὄχι βέβαια. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου οὔτε. Εἶνε τόσα χρόνια ἀφότου τὸ ἔλαβα! Ἕνα καλοκαῖρι—τοῦ 1884 ἢ τοῦ 1885;—εἰς τὴν πατρίδα μου, μοῦ τὸ ἔστειλεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὡς δῶρον συναδελφικὸν ὁ ποιητὴς ὁ ἴδιος, ὁ ἄγνωστός μου, μ' ἕνα γράμμα φιλοφρονέστατον καὶ σχεδὸν καλλιγραφικόν... Ἐνθυμοῦμαι. Τὸ βιβλιαράκι ἦτο καλοτυπωμένον εἰς χαρτὶ *κρὲμ* μὲ στοιχεῖα *ἐλζεβίρ*. Καὶ εἶχε—τί ἄλλο;—στίχους γραμμένους εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἕνα ἐκτενὲς ποίημα, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν «Ἔκθεσιν τῶν Κειμηλίων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος», ἤρχιζεν οὕτω:

Ὦ, ἄφετέ με ἀσκεπὴς τὴν κεφαλὴν νὰ κλίνω...

Ἄλλο τίποτε δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἀλλ' ἐλησμόνησα τὸ κυριώτερον: Ὁ ποιητὴς δὲν ὠνομάζετο τότε Παῦλος Νιρβάνας, ἀλλὰ Πέτρος Κ. Ἀποστολίδης. Ἦτο τὸ ὄνομα ἑνὸς πειραιώτου φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς,—τὸ ἔβλεπα πρὶν συχνὰ καὶ εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν Παίδων»—καταγομένου ἀπὸ τὴν Σκόπελον καὶ γεννηθέντος. ἀπὸ μητέρα χιώτισσαν τὸ γένος Ράλλη, εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ρωσσίας τῷ 1866, ὅπου καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἐτῶν. Τὸν συμπαθῆ *χαχολισμὸν* τῆς νηπιότητός του τὸν διετήρει κάπως καὶ ὡς ἔφηβος. Ἦτο βαρύς, σωματώδης, ὀλιγόλογος, σοβαρός, μὲ τὰ πρόωρα γένεια του καὶ μὲ τὰ γυαλιά του, μὲ μίαν χονδρὴν φωνὴν *μπάσσου* καὶ μὲ τὴν ἀνδρικὴν ἐμβρίθειαν τῆς φυσιογνωμίας

Παῦλος Νιρβάνας

του. Τὸν ἐγνώρισα προσωπικῶς τὸ ἑπόμενον φθινόπωρον, μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ βιβλίου του, ὅταν, φοιτητὴς κ' ἐγὼ συνομήλικος, ἦλθα εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὰς πρώτας διακοπάς. Μοῦ ἐφάνη πολὺ πρεσβύτερός μου, καὶ τοῦ ὡμίλησα μὲ σεβασμόν... Ἡ γνωριμία μας ἔγινεν ἕνα μεσημέρι εἰς τὸ καφενεῖον ὁ «Κοραῆς» τῆς ὁδοῦ Ἱπποκράτους, ὅπου ἡ φοιτητική μας παρέα μετεκομίζετο συνήθως ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸν Ἑστιατόριον τοῦ κὺρ-Φίλιππα, ἢ τὸ γειτονικὸν τοῦ Ξύδη, διὰ νὰ πάρῃ τὸν καφέν, νὰ παίξῃ σκάκι καὶ νὰ συζητήσῃ φιλολογικά. Ἐμαζευόμεθα τότε καμμιὰ εἰκοσαριὰ «λόγιοι νέοι», μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀντώνιος Μάτεσις, ὁ Θεόδωρος Βελλιανίτης, ὁ Ἀγησίλαος Ἀρτέμης, ὁ Περικλῆς Ραυτόπουλος (ὁ κατόπιν λεηλατήσας τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον), ὁ Εὐστάθιος Βερροιώτης, ὁ μακαρίτης Νικόλαος Σταματέλλος, ὁ Γεώργιος Βαλαβάκης καὶ ἄλλοι. Εἴχαμεν ἤδη δημοσιεύσῃ τὰ πρῶτα μας ἔργα,—ἄλλος στίχους, ἄλλος διηγήματα, κ' ἐγὼ... μισὸ μυθιστόρημα,—κ' ἐφανταζόμεθα τόσῳ μεγάλα διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ὥστε χωρὶς δισταγμὸν ἀπεφασίσαμεν νὰ ἱδρύσωμεν καὶ ἰδικήν μας ἐφημερίδα, φιλολογικὴν καὶ εὐθυμογραφικήν. Οὕτως ἐξεδίδοντο μετ' ὀλίγον αἱ βραχύβιοι «Ἀθῆναι», εἰς τοὺς κυριωτέρους συνεργάτας τῶν ὁποίων συγκατελέγετο, ἀναπόσπαστον πλέον καὶ προσφιλέστατον μέλος τῆς παρέας μας, καὶ ὁ Πέτρος Κ. Ἀποστολίδης. Ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τὴν χαριτωμένην ἐκείνην «Γλωσσικὴν Αὐτοβιογραφίαν» τοῦ Παύλου Νιρβάνα, ὁ Πέτρος αὐτὸς ἐφημίζετο κ' ἐθαυμάζετο ἀπὸ τότε εἰς τὴν πατρίδα του «ὡς κάτοχος τῆς γλώσσης». Ἡμεῖς, ἐνθυμοῦμαι, τὸν ἐθαυμάζαμεν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἑλληνομάθειάν του ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς *ἰδέας* του. Ὅταν ἐφάνη τὸ πρῶτον του ἄρθρον εἰς τὰς «Ἀθήνας», μᾶς ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ συναντηθοῦν δυὸ ἀπὸ τὴν παρέαν μας, χωρὶς νὰνταλλάξουν αὐτὰ τὰ θαυμαστικά:

—Τί ὡραία *γλῶσσα* τοῦ Ἀποστολίδου!

—Μὰ καὶ τί *ἰδέα*! τί ἐμβρίθεια!!

Σιγὰ-σιγά, τὴν κολακευτικὴν ἰδέαν ποὺ ἐσχηματίσαμεν ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς, τὴν ἐσχημάτιζε καὶ ὁ κόσμος. Καὶ τὸ ὄνομα Πέτρος Κ. Ἀποστολίδης, συναντώμενον συχνὰ εἰς τὰ Ἡμερολόγια, τὰ Περιοδικὰ καὶ τὰς Ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς, εἶχε γίνῃ ἀπὸ τὰ γνωστότερα καὶ τὰ συμπαθητικώτερα τῶν νέων φιλολογικῶν ὀνομάτων. Μοιραίως ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἐφέρετο πρὸς τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν, πρὸς τὸν θρίαμβον. Εἰμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι οὐδέποτε, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ εἰκοσιπενταετοῦς του σχεδὸν φιλολογικοῦ σταδίου, ἐγνώρισε τὴν ἀποτυχίαν. Καὶ οὐδείς ποτε, οὔτε ἐπίσημος οὔτε ἀνεπίσημος, ἠμφισβήτησε τὴν ἀξίαν του, τὸ τάλαντόν του. Ὅ,τι ἔκαμνεν, ἤρεσε κ' ἐθαυμάζετο γενικῶς, ἀνεπιφυλάκτως. Μόνον τελευταίως μερικοὶ *νέοι*,—οἱ πολυθρύλητοι *ἐπαναστάται*,—ἀπεπειράθησαν, μεταξὺ τῶν ἄλλων *παλαιῶν ἀξιῶν*, νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ κατὰ τοῦ Νιρβάνα. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸ ἔκαμαν μὲ τόσην διάκρισιν, μὲ τόσην δειλίαν, καὶ τόσον γρήγορα ἐφάνησαν μετανοήσαντες! Σχετικῶς μὲ ἄλλους τῆς φιλολογικῆς γενεᾶς του ἢ τῆς ἀμέσως προηγουμένης, ὁ Παῦλος Νιρβάνας δὲν ἔπαθε τίποτε. Καὶ σήμερον ἀναγνωρίζεται μεταξὺ τῶν κορυφαίων μας λογοτεχνῶν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνεπτυγμένον κοινόν, καὶ ἀπὸ τοὺς παντὸς κόμματος λογίους καὶ κριτικούς, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ὁμοίως. Ἡ δὲ παράστασις τοῦ «Ἀρχιτέκτονος Μάρθα»—ὁ νωπός του θρίαμβος,—ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἴσως ἄλλο «φιλολογικὸν ὄνομα» εἰς τὸν τόπον μας συγκεντρῶνον τόσας ζωηρὰς συμπαθείας.

***

Ἡ πρώτη μας γνωριμία κατέληξε ταχέως εἰς φιλίαν στενήν, τὴν ὁποίαν τὸ παραμικρὸν νέφος δὲν ἐσκίασεν ἕως σήμερον. Αὐτὸ διὰ κανένα ἴσως ἀπὸ τοὺς συναδέλφους, μὲ τοὺς ὁποίους μὲ συνδέει πολυετὴς φιλία, δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ εἴπω τόσον ἄδιστάκτως. Καὶ μὲ τοὺς ἀγαπητοτέρους μου, *παρεξηγήσεις* ἢ ἀντιγνωμίαι μ' ἔκαμαν συχνὰ νὰ ἔλθω εἰς ρῆξιν ἢ εἰς ψυχρότητα. Μὲ τὸν Νιρβάναν ποτέ. Δὲν ἠξεύρω πῶς, ἐξ ἀρχῆς, εὑρισκόμεθα σύμφωνοι εἰς ὅλα. Εἶνε ὁ μόνος, μὲ τὸν ὁποῖον εἰμπορῶ νὰ συνομιλήσω ἐλεύθερα δι' ὅ,τι δήποτε, καὶ τὸ πλέον ἀκανθῶδες, καὶ νὰ συνεννοηθῶ, καὶ νὰ συζητήσω χωρὶς φόβον νὰ παρεξηγηθῶ. Σπανιώτατα μᾶς χωρίζουν ἰδέαι· ἀλλὰ καὶ τότε παρεμβαίνει εὐθὺς ἡ ἀγάπη διὰ νὰ μᾶς συνενώσῃ καὶ πάλιν. Μόνον πλησίον τοῦ Νιρβάνα αἰσθάνομαι τὴν ἄνεσιν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἂν θέλετε, ποὺ μᾶς παρέχει ἡ πλήρης, ἡ ἀληθινὴ καὶ βαθεῖα συνεννόησις. Τὸ περίεργον εἶνε, ὅτι ἐνῷ εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐργασίαν εἴμεθα οἱ ἀντίποδες, ἐνῷ πνευματικῶς ἀκολουθοῦμεν τοὺς πλέον ἀντιθέτους δρόμους, ἐνῷ τὰ ἔργα μας φανερῶνουν καθαρώτατα δύο ἀνθρώπους ἐντελῶς ἀνομοίους, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὑπέθετε κανεὶς ὅτι ἀπωθοῦνται ἀπὸ τὴν ἰσχυροτέραν ἀντιπάθειαν, ἀπεναντίας ἡ ἀμοιβαία μας ἕλξις εἶνε σταθερὰ καὶ δυνατή. Ἀλλ' ἀκόμη περιεργότερον εἶνε ὅτι τὸ ἴδιον τοῦτο ἤκουσα νὰ βεβαιώνουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι συνάδελφοί μας, ἐπίσης διαφορετικοὶ κ' ἐπίσης ἀγαπημένοι μὲ τὸν Νιρβάναν. Τὸ τόσον συχνὸν εἰς τὸν πολυτάραχον κύκλον μας: «ὤχ, ἀδελφέ! μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ συνεννοηθῇ», ποτὲ δὲν τὸ ἤκουσα διὰ τὸν Νιρβάναν ἀπὸ κανένα μας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Νιρβάνας κατέχει τὴν ἰδιότητα νὰ συνεννοῆται καὶ νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ ὅλους. Εἶνε, νομίζω, ἕνα γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος του τὸ ὅτι ὅσοι τὸν πλησιάζουν, τὸν νομίζουν ἀσφαλῶς *ἰδικόν* των, ἐνῷ κατὰ βάθος εἰμπορεῖ νὰ μὴν εἶνε κανενός. Εἶνε δὲ ἀκόμη, ἂν θέλετε, μία ἐξήγησις τῆς ἰδιοφυΐας του καὶ μία αἰτιολογία τῆς φιλολογικῆς ἐπιτυχίας του. Τὰ ἔργα του ἐν γένει ἔχουν—καὶ πῶς ἠμποροῦσε νὰ μὴν ἔχουν;—κάτι ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα του. Καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον ἀνομοίους καὶ ἀντιθέτους ἀναγνώστας, καθένας νομίζει ὅτι ἐγράφησαν ἀποκλειστικῶς δι' αὐτόν. Οὕτω τοὺς ἔχει ἐνθουσιασμένους ὅλους, ἀπὸ τῶν πρώτων λογίων μέχρι τῶν τελευταίων ρεπόρτερ.

Ὅσον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν δι' αὐτῆς κοινωνικήν,—διότι ἡ φιλολο-

γικὴ σπανίως ἐφελκύει καὶ ἄλλην, — ὁ ἰατρὸς Πέτρος Ἀποστολίδης, περισπώμενος ἀπὸ τὸν φιλόλογον Παῦλον Νιρβάναν, ὀλίγον φροντίζει. Δὲν ἐφιλοδόξησε ποτὲ οὔτε πελατείαν, οὔτε κλινικήν, οὔτε ἕδραν Πανεπιστημίου. Ἠρκέσθη νὰ εἶνε ἰατρὸς τοῦ Β. Ναυτικοῦ. Ἡ ἐπιστήμη του, τὴν ὁποίαν ἐσπούδασεν ἐν τούτοις βαθύτατα, καὶ κυρίως τὸν κλάδον τῆς ψυχιατρικῆς, δὲν τῷ προσεπόρισεν οὔτε πλούτη, καὶ ἴσως οὔτε δόξαν. Ἐκτὸς ἂν εἶνε ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε μεταξὺ τῶν συναδέλφων του, ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ὀλίγων καθαρῶς ἐπιστημονικῶν διατριβῶν, ὡς ἡ «Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια» (1905). Πλούσιος δὲν εἶνε. Ὁ πατέρας του εἶχε χάσῃ τὴν μεγάλην του περιουσίαν, καὶ ἀποθνήσκων, πρὸ δεκαετίας, δὲν τῷ ἀφῆκε σχεδὸν τίποτε. Πέρυσι ὁ Νιρβάνας, μονογενής, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ χάσῃ καὶ τὴν προσφιλῆ του μητέρα. Οὕτως, εἰς τὸ μέσον τῆς ζωῆς, ἀπέμεινε χωρὶς πατρικὴν οἰκογένειαν, πρὶν προφθάσῃ νὰ δημιουργήσῃ ἰδικήν του. Μέγα εὐτύχημα ἡ ἀπομόνωσις δι' ἕνα ἄνθρωπον τῶν γραμμάτων, δι' ἕνα φιλόσοφον! Ἀλλ' ὁ Νιρβάνας τὸ θεωρεῖ δυστύχημα. Μία ἐλαφρὰ μελαγχολία, — ἡ αἰωνία μελαγχολία τοῦ ὀρφανοῦ, — ἀναδίδεται τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὸ ὅλον του. Καὶ αὐτή, τώρα μάλιστα ποὺ ὁ καιρὸς ἐμαλάκωσε κάπως τὰ χαρακτηριστικά του καὶ ἄσπρισε μερικὰς τρίχας, τὸν κάμνει ἀκόμη συμπαθητικώτερον. Τὸν ζηλεύω. Ἂν αἱ χαραὶ τῆς οἰκογενείας τῷ εἶνε τώρα ἀπηγορευμέναι, πόσον προσιτώτεραι ὅμως τῷ εἶνε αἱ μεγάλαι χαραὶ τῆς Τέχνης, διὰ τὴν ὁποίαν ζῇ! Εἰμπορεῖ νὰ ἐργάζεται ἥσυχος, ἐλεύθερος, ἄφροντις, χωρὶς ἄλλον περισπασμὸν ἀπὸ κανένα ἀκούσιον ταξεῖδι ὑπηρεσίας εἰς καιρὸν ἀκατάλληλον, ἢ ἀπὸ καμμίαν ἀπώλειαν εἰς τὸ μικρὸν φιλικὸν χαρτοπαίγνιον. Καὶ νὰ φιλοτεχνῇ τὰς ὡραίας του σελίδας, καὶ νὰ κάμνῃ τὰς ὡραίας του ἐκδόσεις, καὶ νὰ διαβάζῃ τὰ ὡραῖα του βιβλία, καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ὡραίαν του ἀλληλογραφίαν, καὶ νὰκολουθῇ τὸν ὡραῖον του δρόμον, χωρὶς ἐμπόδιον, χωρὶς τύψιν, χωρὶς φραγμόν. Πῶς νὰ μὴ τὸν ζηλεύουν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ δυστυχεῖς, τῶν ὁπρίων τόσον συχνὰ διώκει τὸ ὄνειρον, καὶ ἀφυπνίζει τὰς τύψεις, καὶ κλείει τὸν δρόμον ἡ ἀμείλικτος Ἀνάγκη!

Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται μόνον *ὅποτε θέλουν*, καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀκόμη ἐργαζομένους καθ' ὑποχρέωσιν καὶ παραγγελίαν, ὁ Παῦλος Νιρβάνας εἶνε ὁ πλέον πολυγράφος. Ἀκούσατε τί καὶ τί ἔγραψεν ἀφότου, μετὰ τὰ πρῶτα νεανικὰ δοκίμια τοῦ Πέτρου Κ. Ἀποστολίδου, σεβαστὰ καὶ αὐτὰ τὸν ἀριθμόν, καὶ μετὰ μίαν μακρὰν ὁπωσοῦν ἐξαφάνισιν, (τὴν ἐποχὴν κάποιου δισταγμοῦ μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ φιλολογίας, καὶ τῆς ἐκλογῆς ἑνὸς προγράμματος βίου ἂν ὄχι καθαυτὸ ἐπαγγέλματος), προσέλαβε τὸ εὐτυχὲς αὐτὸ ψευδώνυμον κ' ἐνηγκαλίσθη ὁριστικῶς τὴν λογοτεχνίαν:

«Ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ τὴν Ζωὴν» (1898) ὀγκώδης τόμος μὲ ταξειδιωτικὰς ἐντυπώσεις, εἰκόνας, διηγήματα, περιγραφάς, χρονογραφήματα, καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἐξώφυλλον τοῦ Θέμου Ἀννίνου.

«Περασμένα Ξεχασμένα», σειρὰ διηγημάτων, δημοσιευθέντων εἰς τὰ «Παναθήναια», τὸν «Ἀκρίταν» κτλ. τὴν ὁποίαν καὶ ἐξακολουθεῖ.

Ἄλλη σειρὰ «Νησιώτικων Διηγημάτων» τὰ ὁποῖα δημοσιεύει κατὰ προτίμησιν εἰς τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου.

«Ἀλήθεια καὶ Ψέμα — ἱστορίες γιὰ παιδιὰ καὶ φιλοσόφους» — ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν «Νουμᾶν» καὶ ἀνετυπώθησαν πρὸ ὀλίγου εἰς βιβλίον.

«Παγὰ Λαλέουσα», πενῆντα τετράστιχα, δημοσιευθέντα εἰς τὰ «Παναθήναια» καὶ ἀνατυπωθέντα ἐπίσης εἰς βιβλίον.

«Διάλογοι τοῦ κ. Ἀσόφου μὲ τὸν Μαθητήν του» φιλοσοφικοί. Δὲν εἰξεύρω ἂν εἶνε ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐδημοσιεύθησαν κάποτε εἰς τὸ «Ἄστυ», ἢ νέα ὅλως σειρά, ἑτοιμαζομένη ὁλονὲν καὶ προωρισμένη νὰ φανῇ πρῶτα ρωσσικὰ εἰς τὴν «Ζυγαριὰν» τῆς Μόσχας, ὡς μανθάνω ἀπὸ μίαν ἀνακοίνωσιν τοῦ συγγραφέως. Ὁπωσδήποτε, ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειώσω ὅτι ὁ Νιρβάνας, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἐτῶν ὡμιλοῦσε μόνον ρωσσικά, — δὲν εἶνε περίεργον; — τώρα δὲν ἠξεύρει οὔτε λέξιν. Ἡ μετάφρασις θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν κ. Μ. Λυκιαρδόπουλον, καὶ . . . δὲν θὰ ἐπιθεωρηθῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Εἰς τὰς «Σειρὰς» αὐτάς, τὰς τελειωμένας ἢ ἡμιτελεῖς, πρέπει νὰ προστεθῇ ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» τὸν ὁποῖον πολλὰ ἄλλα δράματα θὰ διαδεχθοῦν, — καὶ πρῶτα-πρῶτα «Μαρία ἡ Πενταγιώτισσα», — καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος χρονογραφημάτων, μελετῶν, κριτικῶν ἄρθρων, (Ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε — Θέμος Ἄννινος — Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία — αὐτὰ ἀνετυπώθησαν καὶ εἰς φυλλάδια), πανηγυρικῶν λόγων,

χαιρετισμῶν, προπόσεων καὶ . . . ἐπιστολῶν.

Συγκαταλέγω καὶ τὰς ἐπιστολάς, διότι καὶ αὐταὶ ἀποτελοῦν φιλολογικὰς σελίδας. Συλλογίζομαι ὅτι μίαν ἡμέραν, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τοῦ Νιρβάνα, θὰ εἶνε ἡ Ἀλληλογραφία του. Ἐγὼ τουλάχιστον οὐδέποτε ἔλαβα γράμμα του, — καὶ ἁπλοῦν σημείωμα ἀκόμη — ποῦ νὰ μὴν εἶνε σωστὸν καλλιτέχνημα. Ὡς δεῖγμα ἤθελα νὰ δημοσιεύσω ἐδῶ τὸ θαυμάσιον ποὺ μοῦ ἔστειλεν εἰς ἀπάντησιν συλλυπητηρίου μου διὰ τὸν θάνατον τῆς μητέρας του. Ἀλλὰ τὸ ἐφύλαξα τόσον καλά, ὥστε δὲν τὸ εὑρίσκω τώρα. Εὐτυχῶς ἔχω πρόχειρον ἕνα ἄλλο του γράμμα, ποὺ μοῦ ἔστειλε τελευταίως μετὰ τὸ χρονογράφημά μου διὰ τὴν «Παγὰν Λαλέουλαν». Ἀξίζει νὰ τὸ διαβάσετε. Εἰς γλαφυρὰν σελίδα ἐγκλείεται ὁ Νιρβάνας ὁλόκληρος:

«Πειραιεύς, 30. IV. 907.

»*Ἀγαπητέ μου,*

»Σ' εὐχαριστῶ. Ὁλοψύχως σ' εὐχαριστῶ γιὰ »τὶς τιμὲς ποῦ ἀπονέμεις στὶς φτωχές μου λυ»ρικὲς σημειωσοῦλες.

»Μιὰ δική σου κριτικὴ — καὶ ἡ αὐστηρό»τερη — δικαιολογεῖ κάθε ὑπερηφάνεια.

»Μαζὶ μὲ τὰ ἐνθουσιώδη λόγια ποῦ εἶχα »τὶς ἡμέρες αὐτὲς ἀπ' τὸν Γρυπάρη καὶ τὸν »Σῖμο Μενάρδο, δυὸ ἀνθρώπους ποῦ ἐξαιρε»τικὰ σέβομαι τὴ γνώμη τους, τὸ ὡραῖο σου »χρονογράφημὰ ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἠθι»κὴν ἀπόδοσι τῆς «Παγᾶς». Ἀρκετὰ γιὰ νὰ »τὴ θεωρήσω καλοτυχισμένη.

»Καὶ πάλι σ' εὐχαριστῶ καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

»***Παῦλος Νιρβάνας***».

***

Πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα τόσον ἀτελῶς ἀπηρίθμησα, ἀνταποκρίνεται ἄλλο πλῆθος — πραγματικῶς ἀμέτρητον αὐτό, — τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσθησαν διὰ νὰ γραφοῦν ἐκεῖνα. Ὁ Νιρβάνας δὲν εἶνε ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι γράφουν ἀντλοῦντες ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὸ «ξερό» τους. Ἄλλως τε δὲν γνωρίζω νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ τέτοιοι συγγραφεῖς σήμερον. Ὁ Πιὲρ Λοττὶ ἰσχυρίζετο ὅτι ἔπαυσε νὰ διαβάζῃ ὅ,τι δήποτε, ἀφοῦ ἐδιάβασεν εἰς τὴν νεότητά του μερικὰ ἀπαραίτητα βιβλία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπεδείχθη . . . τερατολόγος. Ὅλοι ὅσοι γράφουν, χρησιμοποιοῦν, πολὺ ἢ ὀλίγον, ὡς πηγὴν καὶ ὡς κέντρον καὶ ὡς ὁδηγόν, τὰ γραπτὰ τῶν ἄλλων. Ἀλλ' ὁ Νιρβάνας εἶνε ἐξαιρετικῶς βιβλιοφάγος. Ἐκτὸς τοῦ μακαρίτου Ἐπισκοποπούλου, — δι' ἡμᾶς δὲν εἶνε μακαρίτης; — κανένα ἄλλον δὲν ἐγνώρισα εἰς τὸν κύκλον μας, ποῦ νὰ ἔχῃ μεγαλητέραν μανίαν μὲ τὰ βιβλία. Καὶ προπάντων μὲ τὰ νέα. Διότι πολὺ περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ἐγράφη ποτέ, τὸν Νιρβάναν ἐνδιαφέρει ὅ,τι γράφεται σήμερον. Ἐννοεῖ νὰ *παρακολουθῇ* βῆμα πρὸς βῆμα τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν ἡμερῶν μας. Δὲν ὑπάρχει ἰδέα, τάσις, συρμός, κίνησις, ὕφος, σχολή, τεχνοτροπία, μορφή, σύστημα, τίποτε τὸ νεοφανές, ποὺ νὰ μὴ τὸ μανθάνῃ πρῶτος καὶ νὰ μὴ τὸ ἐγκολποῦται. Ρομαντισμός, νατουραλισμός, συμβολισμός, προρραφαηλιτισμός, νιτσεϊσμός, ἰψενισμός, Δ' Ἀννούντσιο, Ἀνατὸλ Φράνς, Ρῶσκιν, Τολστόϊ Κνοὺτ Χάμσουν, Βγιέρνσων, — ὅλοι καὶ ὅλα ἐκ περιτροπῆς τὸν εὗρον πρόθυμον μαθητήν, καὶ ἔπειτα διδάσκαλον. Τὸ τάλαντόν του, — ὥριμον, μορφωμένον καὶ προσωπικὸν τώρα, — ἐσφυρηλατήθη πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν λυσσαλέαν αὐτὴν ἀνάγνωσιν παρὰ ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου. Κάποτε μοῦ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἐντυπώσεις ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ζωήν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ μέσου τῶν βιβλίων· ὅτι τίποτε γύρῳ του δὲν βλέπει, ἐὰν δὲν τὸ εἶδε πρῶτα ἕνας ἀγαπημένος του — καὶ μισητός του κάποτε — συγγραφεύς. Αὐτὸ ὅμως ποὺ λέγω, εἶνε ὑπερβολή. Μόνον διὰ νὰ πειράξῃ κανεὶς τὸν Νιρβάναν — καὶ νὰ τὸν ἀδικήσῃ — θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ σοβαρῶς. Ἀλλ' ὁ σκοπός μου δὲν εἶνε αὐτός, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὐτὴν τὴν στήλην τῶν «Παναθηναίων» ὅπου ζωγραφίζονται οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ζώντων λογίων — on doit aux vivants des égards, εἶπε καὶ ὁ Βολταῖρος, — τὴν θεωρῶ καθαρῶς πανηγυρικήν. Δὲν θὰ κάμω διὰ τὸν Νιρβάναν ὅ,τι ἔκαμε π. χ. δι' ἐμὲ ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησε τὸν τόπον κατάλληλον διὰ νὰ φιλοτεχνήσῃ ἕνα ὡραῖον λίβελλον, προλαμβάνων ἴσως τὴν περίφημον *μελέτην*, διὰ τῆς ὁποίας μὲ εἶχεν ἀπειλήσῃ ὁ κ. Ψυχάρης. Ἄλλως τε δὲν λέγω παρὰ ὅ,τι φρονῶ καὶ ὅ,τι φρονῶ διὰ τὸν Νιρβάναν εἶνε κολακευτικώτατον. Οὔτε ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅσον καὶ ἂν εἶνε βιβλιοφάγος, ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ ἐντυπώσεις ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ζωήν. Κάθε ἔργον τοῦ Νιρβάνα, ναὶ μὲν φαίνεται ὡς σοφόν, ἐσκεμμένον καὶ περίτεχνον ἀποστάλαγμα τῶν νωποτέρων του ἀναγνώσεων· ἀλλ' εἶνε ἰδικόν του· ἔχει μέσα πολὺ τὸ ἰδικόν του. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Νιρβάνας δὲν εἶνε καθαυτὸ πρωτότυπος,

ἀλλ' ἕνας θαυμάσιος διϋλιστὴς καὶ ἀφομοιωτὴς ἐντυπώσεων ξένων, μέγας ἐκμεταλλευτής, διακοσμητὴς καὶ διοργανωτὴς τῆς καταπληκτικῆς του πολυμαθείας, — μήπως καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε πρωτοτυπία, ὅταν γίνεται μὲ τὸν μεγαλοφυᾶ ἀληθῶς τρόπον ποὺ τὸ κάμνει ὁ Νιρβάνας, ὁ μοναδικός;

Εἰς τὸ ἰδιαίτερον αὐτὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ πνεύματός του, ἀποδίδω καὶ τὴν θαυμαστὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν καὶ τῶν τρόπων, ἡ ὁποία διακρίνει τὴν ἐργασίαν του. Ἀπὸ τὸ ἁπλοῦν χρονογράφημα μέχρι τῆς τραγῳδίας, τὰ πάντα ἔγραψε καὶ τὰ πάντα εἶνε ἱκανὸς νὰ γράψῃ. Διότι γνωρίζει τελείως πῶς γράφεται τὸ καθέν, καὶ κύριος ὅλων τῶν τύπων καὶ τῶν μητρῶν τῆς Τέχνης, πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης χώρας, εἰμπορεῖ νὰ δώσῃ οἱανδήποτε μορφὴν εἰς τὴν ἔμπνευσίν του. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας, εἰμπορεῖ νὰ γράφῃ καθ' οἱονδήποτε γνωστὸν τρόπον καὶ εἰς οἱανδήποτε γνωστὴν γλῶσσαν. Ἔξαφνα εἰς τὴν ἰδίαν σελίδα, ἑλληνίζει ἐναλλὰξ ὡς Βερναρδάκης, ὡς Γαβριηλίδης ἢ ὡς Ψυχάρης· χαριτολογεῖ ὡς Ἀνατὸλ Φράνς, ὡς Ἀρδουὲν ἢ ὡς Ροΐδης· ποιητικίζει ὡς Δ' Ἀννούτσιο, ὡς Μάτερλιγκ ἢ ὡς Χρηστομάνος· περιγράφει ὡς Λοττί, ὡς Φλωμπὲρ ἢ ὡς Μητσάκης· διηγεῖται ὡς Πὼλ Ἀδάμ, ὡς Μωπασσὰν ἢ ὡς Παπαδιαμάντης· φιλοσοφεῖ ὡς Νίτσε, ὡς Σοπεγχάουερ ἢ ὡς Τολστόϊ. Καὶ ὅμως, ὁ πολυειδὴς αὐτός, ὁ πολύγλωσσος καὶ ὁ πολύτροπος, εἰς τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν στοιχίζει νὰ διατυπώσῃ μίαν του σκέψιν εἰς ἓν τετράστιχον χαϊνικὸν ἢ εἰς ἕνα δρᾶμα ἰψενικόν, — εἰς τὴν καθαρεύουσαν, τὴν μικτὴν ἢ τὴν δημοτικήν,— εἶνε πάντοτε ὁ ἴδιος, ὁ Νιρβάνας.

Κάθε φορὰν ποὺ διαβάζω ἓν ἔργον του, συλλογίζομαι: «Αὐτὸ εἶνε ἀριστούργημα. Δὲν θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ». Ἀλλὰ τὸ λησμονῶ, μόλις διαβάσω ἓν ἄλλο του. Καὶ τώρα, αὐτὴν τὴν κρίσιμον στιγμήν, βλέπω ἀπροσδοκήτως ὅτι ἀπὸ ὅλην του τὴν πολύτομον ἐργασίαν δὲν ἐνθυμοῦμαι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν «Ἀρχιτέκτονα Μάρθαν», τὸ ἔργον ποὺ ἐγνώρισα τελευταῖον. Εἰς μάτην προσπαθῶ νὰναπολήσω μίαν πλαστικὴν μορφήν, μίαν σκηνήν, μίαν εἰκόνα, μίαν ἰδέαν, μίαν φράσιν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Μοῦ ἔρχονται μόνον μερικαὶ λέξεις, ὡς *ἀσφοδέλων, προσανατολίζομαι, λατινικὰ (ἰστία), λιτανεῖαι (λευκαὶ) νοσταλγικὸς* κτλ. Καὶ ὅμως τὰ ἐδιάβασα ὅλα, ἀκόμη καὶ τὰ «Νησιώτικα Διηγήματα» τὰ ὁποῖα εἶνε ἠθογραφίαι. Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ θαῦμα: Τὸ ἔργον τοῦ Νιρβάνα, καὶ λησμονημένον, μὲ κατέχει ἀκόμη ὁλόκληρον, μὲ κυριεύει. Αἰσθάνομαι ὅλην του τὴν ἐπίδρασιν, τὴν μαγείαν, τὴν γοητείαν. Ἡ ὕλη ἐξατμίζεται, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα μένει. Εἶνε ὡς τὸ γλυκὺ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον μᾶς εὐφραίνει καθ' ὕπνους, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ἅμα ἐξυπνήσωμεν, δὲν ἐνθυμούμεθα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην του. Ὁ Νιρβάνας εἶνε Μάγος, κυριολεκτικῶς. Ἀνάβει κάθε τόσον ἐμπρός μας ἓν πυροτέχνημα, τὸ ὁποῖον μᾶς θαμβώνει μὲ τὰ φανταστικά του σχήματα καὶ τὰ ἔκπαγλα χρώματά του. Μέσα εἰς τὴν λάμψιν του, διακρίνομεν πανεύμορφα παλάτια, ναοὺς χρυσομαρμάρους, μὲ κίονας καὶ ἀγάλματα, ἀνθρώπους ὑπερφυεῖς, μέσα εἰς τοπία θαυμάσια, ὅπου τὰ δένδρα εἶνε ἀπὸ σμαράγδους καὶ τὰ ρυάκια ἀπὸ ἀδάμαντας. Τίποτε δὲν ὑπάρχει πραγματικὸν εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὀπτασίαν, ἀπὸ τὰ ὑλικὰ τοῦ μαγικοῦ πυροτεχνήματος. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸ θαῦμα τῶν Φακιρῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀπὸ ἕνα σπόρον, εἰς μίαν ὥραν, παρουσιάζουν ἐμπρός σου ὁλόκληρον δάσος. Τὰ ἔργα τοῦ Νιρβάνα ὁμοιάζουν μὲ τὴν *Φλόρα μιράμπιλις*, τὴν θαυμασίαν χλωρίδα τῶν Φακιρῶν.

Ὁ Νιρβάνας εἶνε Μάγος. Ἐξ ἐνστίκτου, καὶ τῶν ἐφημερίδων ἀκόμη ἡ κριτικὴ τῷ χαρίζει πάντοτε αὐτὸ τὸ ἐπίθετον. Καὶ ἡμεῖς ἀκόμη, εἰς τὸν στενόν μας κύκλον, ὅταν χαϊδευτικὰ καὶ φιλικὰ ἀστειευόμενοι, τὸν λέγωμεν *ὁ Ἀγύρτης*, ἐννοοῦμεν σοβαρώτατα *ὁ Μάγος*. Οὐδέποτε ὁ ἔπαινος, τοῦ ὁποίου γίνεται τόση κατάχρησις, ἀπεδόθη καταλληλότερα καὶ δικαιότερα. Εἶνε ἀκριβῶς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Νιρβάνα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΩΝΗ ΚΥΡΙΟΥ

Εἶνε πολὺς καιρὸς ὅπου ἡ ψυχολογία καταγίνεται εἰς τὴν διευκρίνισιν μερικῶν ψυχικῶν φαινομένων τῶν ὁποίων ἐνῷ αἰσθανόμεθα τὴν ἐπιρροὴν ἀδυνατοῦμεν ἐν τούτοις νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν προέλευσιν. Καὶ ὅμως πλεῖστα ὅσα ζητήματα θίγοντα τὴν ἐσωτερικήν μας ὑπόστασιν, ἤρχισαν νὰ διανοίγωνται ἐνώπιον μας κατὰ τρόπον ὁπωσδήποτε ἱκανοποιητικόν. Ὁ παρακολουθῶν τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ἔχει νὰ συναποκομίσῃ ὁλόκληρον πλοῦτον γνώσεων καὶ συγχρόνως τὴν ψυχικὴν ἀνακούφισιν τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται κάθε φιλέρευνον πνεῦμα.

Ἐκ τῶν συχνῶν περιπάτων μου ἀνὰ τὴν ψυχολογικὴν ἐπιστήμην θὰ σᾶς διηγηθῶ ἕνα πολὺ περίεργον γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται ὁ Αὔγουστος Μπενεζὲκ εἰς τὴν γαλλικὴν «Ψυχολογικὴν καὶ Παθολογικὴν Ἐπιθεώρησιν» πραγματευόμενον τὰ τῆς ἐσωτερικῆς φωνῆς, ἣν πολλάκις ἀκούομεν καὶ τὴν ὁποίαν ἡ θρησκεία μας ἀποκαλεῖ «Φωνὴν Κυρίου».

Μετὰ τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς μελέτης τοῦ Μπινὲ-Σαγκλὲ περὶ τοῦ προφήτου Σαμουήλ, θεωρηθέντος ἐκφύλου ἐγκεφαλικῶς, λέγει ὁ Μπενεζέκ, περιῆλθον εἰς γνῶσιν μου τὰ ἑπόμενα γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ἄνδρα ὑγιέστατον καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸν νοῦν, νέον ἰσχυροτάτης κράσεως καὶ εὐφυέστατον ὅστις ἐν τούτοις ἤκουσε τὴν «φωνὴν τοῦ Κυρίου» ἀπαράλλακτα ὅπως ὁ προφήτης Σαμουήλ.

Ὁ Ἄλφα αὐτὸς ἦτο ἀπὸ διετίας φοιτητὴς εἰς τὴν École Normale Supérieure. Διαμαρτυρόμενος τὸ θρησκευμα, παρεδέχετο τὰ χριστιανικὰ δόγματα ἀλλ' ἡ καρδία του ἔμενε ψυχρά. Ἐσπούδαζε μὲ πάθος τὰς ἐπιστήμας.

Μίαν Κυριακὴν ὁ Ἄλφα ὅλως τυχαίως παρευρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν διαμαρτυρομένων εἰς τὸ Μπατινιόλ. Ὁ ἱερεὺς εἰδοποίησεν ὅτι τὸ βράδυ θὰ ἐγίνετο συγκέντρωσις εἰς τὸν οἶκον τῶν εὐαγγελιστῶν τῆς ὁδοῦ Ριβολί, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ γνωστὸς ἱεραπόστολος ἀφιχθεὶς ἐκ Ζαμπέζας. Ὁ Ἄλφα δὲν ἔδωκε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, τόσον μᾶλλον ὅπου τοιούτου εἴδους ἀποστολαὶ δὲν διήγειρον ποτὲ τὸ ἐνδιαφέρον του. Συνεπῶς δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτήν. Ἐν τούτοις τὸ βράδυ εἰς τὰς ὀκτώ, ἀντὶ νὰ τραπῇ τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ σχολεῖον, ἀπροβουλεύτως εὑρέθη ἔξωθι τοῦ οἴκου τῶν εὐαγγελιστῶν. Ἡ θέα τῶν φώτων ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τὴν πρωϊνὴν εἰδοποίησιν. Εἰσέρχεται. Ὁ ἱεραπόστολος ὡμίλησε καὶ ἐζήτησε 15 ἄνδρας διὰ τὸν Ζαμπέζαν.

Ὁ Ἄλφα ἐξερχόμενος δὲν ἔχει συναίσθησιν ὅτι πρόκειται νὰ κληθῇ διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην νύκτα κατὰ τὸν ταραγμένον ὕπνον του εἰς τὸ σχολεῖον, συντελεῖται ἐν αὐτῷ ἔργον παράδοξον, προωρισμένον νὰ τὸν μεταμορφώσῃ ψυχικῶς καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὴν πορείαν τῆς ζωῆς του. Τρὶς ἀκούει φωνὴν καλοῦσαν αὐτὸν καὶ ἐπαναλαμβάνουσαν τρίς, «Τίνες θὰ ἦσαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι»; Καὶ ἡ ἰδία φωνὴ ἀποκρίνεται, προφέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ Ἄλφα.

Τὴν τρίτην φορὰν ἐξυπνᾷ καὶ ἀκούει εὐκρινῶς προφερομένην τὴν φράσιν εἰς τὰ ὦτα του.

Ὁ Ἄλφα ἐδῶ, ἤκουσε τὴν «Φωνὴν τοῦ Κυρίου». Προσεφέρθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ζαμπέζαν. Ταυτοχρόνως ἔφθασεν ἄλλη ἔκκλησις ἐπείγουσα ἀπὸ ἄλλον οἶκον ἱεραποστόλων, δηλοῦσα ὅτι εἶχον ἀνάγκην ἑνὸς ἐντριβοῦς εἰς τὰς διδακτικὰς μεθόδους. Τῇ συνεναίσει τοῦ ἐκ Ζαμπέζας ἱεραποστόλου ὁ Ἄλφα ἤλλαξε γνώμην καὶ μετέβη νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ἐκείνην. Ἐδῶ ἐπίσης διέκρινε τὴν «Φωνὴν τοῦ Κυρίου».

Ὁ Ἄλφα, ἐξακολουθεῖ ὁ Μπενεζέκ, διηγήθη ἐπὶ παρουσίᾳ μου τὰ γεγονότα ταῦτα. Ἀπὸ ἓξ ἐτῶν ἤδη διατελεῖ ἱεραπόστολος ἐκ τῶν ἐπιλέκτων. Οὐδέποτε ἀμφέβαλεν ὅτι ἤκουσε πράγματι τὴν «Φωνὴν τοῦ Κυρίου». Οὐδέποτε μετενόησε διὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν.

Ἂς δοκιμάσωμεν τὴν ψυχολογικὴν ἐξήγησιν τοῦ συνόλου τῶν φαινομένων αὐτῶν. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ὑποσυνειδήτου (sous-conscient) εἶναι καταφανής. Ἡ εἰδοποίησις περὶ τῆς ρηθείσης συγκεντρώσεως δὲν ἀφομοιοῦται μὲ τὴν ἐνσυνείδητον προσωπικότητα τοῦ Ἄλφα ἀλλὰ εἰσδύει εἰς τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς του καὶ τὸν ὠθεῖ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὴν ἄλλως τε εἰς αὐτὸν ἀσυνείθιστον διεύθυνσιν πρὸς τὸν οἶκον τῶν εὐαγγελιστῶν. Ἡ θέα τῶν φώτων τοῦ ναϊδίου κάμνει ὥστε νὰ περάσῃ ἡ ἀνάμνησις τῆς εἰδοποιήσεως ἀπὸ τὴν ὑπολανθάνουσαν εἰς τὴν ἐναργῆ συνείδησιν.

Ὅταν ἐξεφωνοῦντο οἱ λόγοι, δὲν συνετελέ-

Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΜΑΡΙΑ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

σθη εἰς τὸν Ἄλφα κλονισμὸς ἐσωτερικὸς ἐνσυνείδητος. Ἡ ἀπευθυνθεῖσα ἔκκλησις δὲν ἔγεινε δεκτή. Δὲν τὴν ἔκαμεν ἰδικήν του. Τὸ ἐγώ του δὲν προσανατολίζεται πρὸς νέαν ζωήν.

Παρ' αὐτῷ, ζῶντι εἰς σφαῖραν πνευματικήν, κατεχομένῳ ὑπὸ κοινωνικῶν μεριμνῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν, ἡ ἔντονος θρησκευτικὴ ζωὴ δὲν ἀνέβλυσεν ἀκόμη ἀπὸ τὰς μυστηριώδεις πηγάς της.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν ὕπνον, ὅταν αἱ ἀνάγκαι τῆς προσαρμόσεως εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον δὲν ἐνεργοῦν καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἀπωθοῦν τὸν ἀπέραντον πλοῦτον συναισθημάτων τὸν κρυπτόμενον ὄπισθεν τῆς ἐναργοῦς συνειδήσεως, γίνεται εἰς τὸν Ἄλφα ἀπροσδόκητος ἀποκάλυψις ἀνυπόπτων αὐτοδυνάμεων. Ἡ ἔκκλησις, ἣν ἤκουσε, γίνεται δεκτὴ ὑπὸ τῆς ψυχικῆς ἀτομικότητος ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν αἱ μὴ ἀφυπνισμέναι τάσεις δὲν ἀποσβύνονται ἐντελῶς, ἀλλὰ διατελοῦν ὑπολανθάνουσαι. Αἱ θρησκευτικαὶ αὐταὶ τάσεις μὴ εὑρίσκουσαι πλέον ἐμπόδιον, ἀνέρχονται εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Ὁμιλοῦν κατὰ ἴδιον τρόπον καὶ ἐκδηλόνουν, ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν παρακροάσεων τῆς ἀκοῆς, τὸν κρίσιμον κλονισμόν, ὃν ἡ «Φωνὴ τοῦ Κυρίου» προεκάλεσεν εἰς τὰ σκοτεινὰ βάθη τοῦ ὑποσυνειδήτου.

Ὁ Ἄλφα ἦτον ἄλλοτε ἑνότης νοερά, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅμως γίνεται ἑνότης θρησκευτική, καὶ ἡ δρᾶσις του τοῦ λοιποῦ προσανατολίζεται πρὸς νέον ἰδεῶδες.

Ἡ ψυχικὴ ἀνατροπὴ εἰσέδυσεν εἰς αὐτὰ τὰ βάθη τῆς ἰδιοσυστάσεώς του. Τάσεις, κλίσεις, ἰδέαι νέαι ἀνέδυσαν καὶ κατέλαβον τὴν πρώτην γραμμήν. Τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς ἕλξεως ἤλλαξε. Πρὶν ἐπόθει πρὸ παντὸς τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων. Ἀπὸ τοῦδε, ἂν καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἐπιστήμην, βλέπει ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας δὲν ὑπωπτεύετο καὶ λησμονεῖ ἑαυτὸν διὰ νὰ ἐργασθῇ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀναμόρφωσιν λαῶν ἀπολιτίστων.

Πρέπει ὅμως ἐδῶ νὰ διακρίνωμεν τὸ παθολογικὸν στίγμα ἑνὸς ἐκφύλου; Βεβαίως ὄχι, καθόσον εὑρισκόμεθα ἀπέναντι τῆς κανονικῆς ἐκδηλώσεως παντὸς ὅ,τι εὐγενέστερον ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἄλλως τε ἡ ψυχολογικὴ ἑρμηνεία ἀρκεῖται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν περιγραφὴν τῶν φαινομένων αὐτῶν, τὴν ἐν τῷ χρόνῳ αἰσθη-

τὴν ἐξέλιξίν των. Ἀλλὰ προκύπτουν καὶ ἄλλα ζητήματα τὰ ὁποῖα ἡ ψυχολογία ἀφίνει ἐν ἐπιγνώσει εἰς ἄλλας ἐπιστήμας νὰ ἐξετάσουν, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἀποσιωπηθοῦν διότι δὲν τὰ ἐξετάζει.

Ὁ φιλόθρησκος καὶ ἰδίᾳ ὁ χριστιανός, εἰς τὸ σύνολον τῶν γεγονότων τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ἱστορίας, εἴς τινας φωτεινὰς συνειδήσεις ὡς ἡ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἀκόμη, ὄπισθεν τῶν κανονικῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, διαβλέπει τὴν διαρκῆ δρᾶσιν μιᾶς ἠθικῆς προσωπικότητος, ἥτις ὁμιλεῖ εἰς αὐτὸν διὰ διαφόρων μέσων, εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἡ ἐναργὴς θρησκευτικὴ συνείδησις ὀφείλει παντὶ σθένει νὰ ἐννοῇ. Ὑπολείπονται εἰς αὐτὸν πολλά, τῶν ὁποίων ἔχει ἰσχυρὸν τὸ αἴσθημα, τὰ ἀνεξήγητα καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ἐξηγηθοῦν.

Ἡ ψυχολογία ὑποχρεωμένη, ὡς εἶναι, νὰ μεταφέρῃ εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν εἰς πάντας, πᾶν ὅ,τι μελετᾷ, παραλείπει ὅ,τι βαθύτατον ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνου, ὅστις ἔχει τὴν πεῖραν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Μόνος ὁ φιλόθρησκος ἔχει τὴν ἀποκάλυψιν ἐντὸς τῆς παθαινομένης ψυχῆς του.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ο ΘΡΥΛΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ

Τὸ ἐρημητήριον τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος ἦτο πλησίον τῆς μεγάλης δάσεως τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον καὶ εἰς τὸ μέρος ὅπου βραδύτερον ἀνηγέρθη σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του τὸ κοινόβιον ποὺ ὑψίσταται καὶ σήμερον ἀκόμη. Κόπται καλόγηροι κατοικοῦν τὸ ἐρειπωμένον μοναστῆρι καὶ καλλιεργοῦν μερικοὺς ἀγροὺς ποὺ ποτίζονται ἀπὸ ἕνα μικρὸ ρυάκι τοῦ ὁποίου ἡ πηγὴ εἶνε εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἐρήμου παραπλεύρως εἰς μίαν παλαιὰν ἐκκλησοῦλαν ἀφιερωμένην 's τὴν Ἁγίαν Ὀντίνην. Τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς ἁγίας εἶνε ἀναμφισβητήτως λατινικὸν καὶ ὁ θρῦλος της, ποὺ οἱ μοναχοὶ συνδέουν μὲ τὸν θρῦλον τοῦ ἁγίου Ἰλαρίωνος, ἀρχίζει σχεδὸν τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων.

Πρὶν κατηχηθῇ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὁ ἅγιος Ἰλαρίων ὠνομάζετο Ἔρως. Εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν πολὺ συχνὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐδίδετο εἰς τοὺς σκλάβους. Ἡ παράδοσις σιωπᾷ ὡς πρὸς τὴν οἰκογένειαν του καὶ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς νεότητος του. Τὸ μόνον ποὺ μᾶς λέγει εἶνε ὅτι ὁ ἅγιος Ἰλαρίων εἶχε σπουδάσει ὅλας τὰς βεβήλους ἐπιστήμας καὶ ὅτι εἶχε παρακολουθήσει τὰ μαθήματα τῶν τελευταίων νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων καὶ ἰδίως τῆς ἐνδόξου Ὑπατίας ἡ ὁποία ἐκρεουργήθη ἀπὸ τοὺς χριστιανούς.

Ἡ αὐστηρὰ αὐτὴ παρθένος ἔκαμε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἰλαρίωνα, τόσην, ποὺ νὰ μὴ τὴν λησμονήσῃ ποτὲ εἰς τὴν ζωήν του. Ἄλλως τε αἱ νέαι ἰδέαι προσηρμόζοντο εὐκολώτερα εἰς τὰς παλαιὰς θρησκευτικὰς δοξασίας. Μὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος τὴν συνήθη εἰς τοὺς χριστιανοὺς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἡ ὀρθοδοξία ἀκόμα δὲν εἶχε θεσπίσει τοὺς ἀδυσωπήτους κανόνας της, ὁ Ἰλαρίων ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ Ὑπατία μολονότι δὲν ἦτο χριστιανή, εἶχε σώσει τὴν ψυχήν της. Ἔλεγεν ὅτι ἀπὸ τὰ σοβαρὰ διδάγματα, ποὺ ἡ ὡραία καὶ ἐνάρετος αὐτὴ κόρη ἐγνώριζε νὰ ἀντλῇ ἀπὸ τοὺς ἕλληνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, εἶχεν προετοιμασθῆ διὰ τὰς ἀσκητικὰς ἀρετάς. Διετήρει μάλιστα καὶ πολλὰ ἄλλα ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως του διότι, εἰς τὸ ἐρημικό του κελὶ ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ, παραπλεύρως τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἑνὸς κρανίου νεκροῦ ἐφύλαττε τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ.

***

Μίαν ἡμέραν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς μοναχικῆς του ζωῆς, ὁ Ἰλαρίων περιπατῶντας σιγὰ-σιγὰ ἔφθασε πλησίον μιᾶς πηγῆς, ποὺ ἀργότερα ὠνομάσθη πηγὴ τῆς Ἁγίας Ὀντίνης. Ἐξαπλώθη κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν μιᾶς φοινικιᾶς, καὶ τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ τὸν ἀπεκοίμισε. Δὲν εἶχεν ὅμως καὶ τελείως ἀποκοιμηθῆ διότι τοῦ ἐφάνη ὅτι εἶδεν ἐμπρός του μίαν γραῖαν ποὺ κρατοῦσε εἰς τὴν ἀγκαλιά της ἕνα παιδί. Ἡ γραῖα ἦτο ἡ γυναῖκα ποὺ εἶχε προσηλυτίσει τὸν Ἰλαρίωνα εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἡ ὁποία κατοικοῦσεν εἰς ἕνα μοναστῆρι ποὺ εἶχεν ἱδρύσει εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Νείλου πρὸς τὴν ἔρημον. Τὴν ἐσέβοντο καὶ τὴν ἐτίμων αὐτὴν τὴν γραῖαν ὡς ἁγίαν.

Εἶνε δὲ ἡ ἰδία ποὺ ἡ ἐκκλησία ἑορτάζει ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαρία ἢ Αἰγυπτία. Ἔνευσε εἰς τὸν Ἱλαρίωνα νὰ σηκωθῇ καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ παιδὶ καὶ αὐτὸς τὸ ἐπῆρε εἰς τὴν ἀγκαλιά του. Ἦτο ἕνα χαριτωμένο κοριτσάκι καὶ προσήλωνεν ἐπάνω του τὰ μεγάλα ὁλόμαυρα μάτια του, βαθειὰ σὰν τὴν νύχτα καὶ φωτεινὰ ὅπως τ' ἀστέρια.

— Πρέπει, λέγει ἡ ἁγία, αὐτὸ τὸ κοριτσάκι ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Χριστόν. Ἐδῶ τὸ ὀνομάζουν Ὀντίνην, ἀλλ' ἐγὼ θέλω νὰ τοῦ δώσω τὸ ἰδικό μου ὄνομα Μαρία. Θὰ ὁρκισθῇς λοιπὸν δι' αὐτὴν ὅτι ἀπαρνεῖται τὸν κόσμον κ' ἔτσι θὰ ξεφύγῃ τὴν παγίδα τοῦ Σατανᾶ.

Ὁ Ἱλαρίων ὡρκίσθη. Ἡ ἁγία τότε ἔκοψε δύο καλάμια, ἔκαμε μὲ αὐτὰ ἕνα σταυρὸν καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν γῆν ἐρράντισε μὲ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς τὰ ὁλόμαυρα μαλλιὰ τῆς κόρης.

Ἔπειτα ὅλα αὐτὰ ἐξηφανίσθησαν ὡς ὀπτασία καὶ ὁ Ἱλαρίων εὑρέθη καὶ πάλιν μόνος πλησίον τῆς πηγῆς ποὺ τὸ κελάρυσμα της ἦτο γλυκὺ σὰν τραγοῦδι καὶ τὰ νερά της ἐχόρευαν ἐπάνω εἰς τὰ ὁλόλευκα χαλίκια καὶ ἀνάμεσα στὰ καλάμια μὲ τὴς λευκὲς ἀναλαμπές των.

***

Ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια ἔκτοτε. Ὁ Ἱλαρίων ἐγήραζε εἰς τὴν ἐρημιά του σκεπτόμενος τὴν αἰωνίαν ζωὴν καὶ μελετῶντας μαζὶ μὲ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰ βέβηλα βιβλία τῶν φιλοσόφων χωρὶς νὰ φαντάζεται καὶ τὸν κίνδυνον ποὺ ἐνεκλείετο ἐντὸς αὐτῶν. Ἠσθάνετο ἄρρητον ἡδονὴν ν' ἀναπολῇ τὰ μαθήματα τῆς Ὑπατίας καὶ τὰς εὐφυεῖς ἀλληγορίας ποὺ αὐτὴ ἀνεκάλυπτε εἰς τὰ ἔργα καὶ τοὺς θρύλους τῶν ποιητῶν, μετατρέπουσα τοιουτοτρόπως τοὺς πλέον παραδόξους μύθους εἰς σοφὰς παραβολὰς βαθυτάτης νοήσεως καὶ ὑψηλοτάτης ἠθικῆς. Ἡ φεγγοβολοῦσα γαλήνη της διεσκέδαζε τὰς καταιγίδας τῆς ψυχῆς. Ἡ ταραγμένες καρδιὲς ἐπραΰνοντο μόλις ἠτένιζον τὴν ἤρεμον καλλονήν της καὶ ἤκουον τὰ αὐστηρὰ ἀλλὰ γλυκύτατα λόγια της.

Ἐμπρός της ἠσθάνετο κανεὶς ὅτι τὰ πάθη ἔγιναν διὰ νὰ δαμάζωνται. Ἡ κόρη τοῦ ἡλίου, ἡ Κίρκη ἡ μάγισσα, ποὺ μεταμορφώνει τοὺς ἀνθρώπους εἰς ζῷα, εἶνε ἡ ὕπουλος καὶ ἐπίφοβος δύναμις ποὺ ὑποδουλώνει τὰς ψυχὰς διὰ τῶν μαγικῶν θελγήτρων τῆς ἡδονῆς. Τὰ ἀνθρώπινα πάθη εἶνε ἢ ἀκαταγώνιστες σειρῆνες τῶν ὁποίων τὰ μελῳδικὰ τραγούδια ἀντηχοῦν ὅπως ἡ θωπεῖες τῶν κυμάτων. Ἂν ὁ ἀσύνετος ταξειδιώτης πλησιάσῃ διὰ νὰ τ' ἀκούσῃ, ἡ βάρκα του θρυμματίζεται ἐπάνω στοὺς βράχους τῆς ζωῆς. Καὶ τότε ἀντὶ τῶν ὀνειροπολημένων ἐναγκαλισμῶν, αἰσθάνεται τὰ νύχια τῶν πουλιῶν νὰ βυθίζωνται εἰς τὴν σάρκα του. Αὐτὸ ποὺ μακριὰ τοῦ ἐφαίνετο ὡς ἄνθη δροσερὰ ἐπάνω σὲ ὄχθη μαγική, δὲν ἦταν ἀπὸ πλησίον τίποτε ἄλλο παρὰ αἱματωμένα ράκη καὶ κόκκαλα σκορπισμένα.

Μέσα εἰς τὴν αἰωνίαν κονίστραν τοῦ κόσμου ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ παλαίσῃ ἐναντίον ὅλων τῶν ἐπικινδύνων ροπῶν καὶ ν' ἀπωθήσῃ μακράν του τὴν ταπεινωτικὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἐπιθυμίας. Εὐτυχὴς ἐκεῖνος ποὺ ἐξέρχεται νικητὴς μὲ τὸ μέτωπον στεφανωμένον ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπον αὐτὴν πάλην τῆς ζωῆς. Εὐτυχεῖς οἱ μάρτυρες ποὺ κατέκτησαν τὴν χρυσῆν δάφνην κάτω ἀπὸ τὰ δόντια τῶν λεόντων! Ἀλλὰ ποῖος εἰμπορεῖ νὰ εἶνε βέβαιος περὶ τῆς νίκης; Ἀλλοίμονον. Ἂς μᾶς φυλάττῃ ὁ Κύριος ἀπὸ κάθε πειρασμόν. Ἐκεῖνος ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀδυναμίαν του, τὸ ἀσφαλέστερον εἶνε ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἔρημον. Ἂν τὸ δεξί σου μάτι σὲ σκανδαλίζῃ, βγάλε το. Καλίτερον εἶνε νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς μονόφθαλμος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παρὰ νὰ κατεβῇ μὲ τὰ δυό του μάτια εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Οἱ ἀσκηταὶ περνοῦσαν εὐχαρίστην ζωήν. Πότε ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ πότε ἐβυθίζοντο εἰς μελέτας εὐλαβεῖς. Μερικὲς ἄγριες ρίζες καὶ μερικοὶ χουρμάδες ἤρκουν διὰ τὴν τροφήν των. Διὰ νὰ ποτίσῃ τὸν μικρόν του κῆπον ποὺ ἦτο ὁλόγυρα ἀπὸ τὴν καλύβαν του ὁ Ἱλαρίων ἔφερνε τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ ρυάκι ποὺ ἐκελάρυζεν ὀλίγον μακρύτερα ἀπὸ τὸ κελί του μέσα 'ς τὸ χλοερώτερο μέρος τῆς ὀάσεως. Λεπτότατα ὁλογάλανα λουλούδια ἐστόλιζαν τὴν ὄχθην τοῦ ρυακίου καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὸν ἀέρα ἀπὸ εὐωδίαν. Ἀπὸ τοὺς καλαμιῶνας τοῦ ρυακίου ἀνεδίδετο μία γλυκυτάτη μουσική. Ἔπειτα ὁ εὔθυμος θόρυβος τῶν στροβιλιζομένων πιδάκων ποὺ ἀνελύοντο εἰς χονδρὰς σταγόνας ἐπάνω εἰς τὴν ὑγρὰν χλόην. Πιὸ κάτω τὰ κινούμενα μαργαριτάρια ἐπάνω 'ς τὰ πλατειὰ φύλλα τῶν νουφάρων ἔθελγον τὸ βλέμμα. Ἀλλοῦ πάλιν ὅπου ἡ κοίτη ἦτο βαθυτέρα, τὸ νερὸ κάτω ἀπὸ τοὺς ἡμιγύρτους κλάδους τῶν δένδρων ἐλάμβανε μίαν μελανὴν διαφάνειαν ποὺ ὡμοίαζε μὲ βλέμμα ἀνθρώπινον. Ὁ Ἱλαρίων τότε ἠσθάνετο κάποιαν ταραχὴν ἐνώπιον τῆς οἰκειότητος αὐτοῦ τοῦ βλέμματος καὶ ἀπεμακρύνετο πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν τόλ-

Ἀφύπνισις ὑπὸ Π. Μαθιοπούλου

μην καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ. Δὲν ὑπάρχουν ἄραγε ὑπὸ τὴν ἀπειρίαν τῶν μορφῶν τῆς ζωῆς τῆς φύσεως ψυχαὶ διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς ἰδικάς μας ἀλλὰ ποὺ ἔχουν ὅπως ἡμεῖς μίαν διάνοιαν ποὺ τὰς φωτίζει, γεμάτην ἀπὸ θλίψεις καὶ χαρὲς καὶ πάθη ποὺ τὰς παρασύρουν εἰς τὸ χάος, καὶ ἀπὸ δύναμιν διὰ ν' ἀνθίστανται εἰς τῶν θλίψεων καὶ τῆς χαρᾶς τὴν φοράν;

***

Κάποτε ὁ Ἱλαρίων ἠκολούθησε τὸ ρεῦμα τοῦ ρυακίου μέχρι τῆς πηγῆς του. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρειά. Ὁ μεσημβρινὸς ἥλιος εἶχε κάψει τὰ φύλλα τῶν θάμνων. Ὁ λίβας εἶχε ἀποξηράνει τὴν χλόην. Τὸ κελάρυσμα τοῦ ρυακίου ὡμοίαζε μὲ παράπονον, καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ὑψηλὰ δένδρα ἀντὶ τῆς εὐθύμου μουσικῆς δὲν ἠκούετο πλέον παρὰ μία πένθιμη ἁρμονία μισοπνιγμένων λυγμῶν. Ἄχ, πόσες φορὲς δὲν κλαίουν τὰ πράγματα ποὺ μᾶς τριγυρίζουν, κ' ἐμεῖς βυθισμένοι εἰς τὸν ἄθλιον ἐγωϊσμόν μας δὲν ἀκούομε τὸ κλάμα των;

Ὁ Ἱλαρίων ἐνθυμεῖτο ὅτι εἶχεν ἀκούσει νὰ διηγοῦνται ὅτι ὁ ἅγιος Ἀντώνιος διερχόμενος τὴν ἔρημον συνήντησε Κενταύρους ποὺ τοῦ ἔδειχναν τὸν δρόμον του καὶ Σατύρους ποὺ τὸν ἐπλησίαζαν φοβισμένα καὶ ἥσυχα καὶ τοῦ προσέφεραν βότανα ζητοῦντες τὴν εὐλογίαν του. Καὶ ὅμως διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ πόνος εἶνε δοκιμασία. Ἀλλ' ἡ φύσις διατί πάσχει; Τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας εἶνε ὅπως καὶ ἡμεῖς. Διατί λοιπὸν νὰ εἶνε καταραμένον; Αὐτὴ ἡ παρατεταμένη κραυγὴ τῆς ἀγωνίας τῶν ζώντων πλασμάτων ποὺ ἀλληλοτρώγονται, ἀνέρχεται πάντοτε ἀνωφελῶς μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Δημιουργοῦ; Καὶ ἡ κραυγὴ αὐτὴ εἶνε ὁ ὕμνος ποὺ ἁρμόζει εἰς τὸ φιλοδίκαιον του καὶ τὴν καλοσύνην του; Ἡ ὑπερτάτη τελειότης δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐδημιούργησε τὸ κακόν. Ἐὰν ὅλαι αἱ ὑπάρξεις πονοῦν ὅπως ἡμεῖς, εἶνε τεκμήριον ὅτι συμμετέσχον εἰς τὴν πτῶσιν μας. Ἀλλὰ τότε διατί νὰ μὴ ἔχουν καὶ αὐταὶ τὴν θέσιν των εἰς τὸν γενικὸν λυτρωμόν;

Ὁ Ἱλαρίων ἐκάθησε πλησίον τῆς κρήνης μὲ τὴν κεφαλὴν βυθισμένην ἐντὸς τῶν χειρῶν του. Ἤκουσε τότε μίαν κρυσταλλίνην φωνὴν νὰ τοῦ λέγῃ.

— Ἔρωτα, εἶσαι κουρασμένος. Θέλεις νὰ πιῇς νερὸ ἀπὸ τὴν πηγήν μου;

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ποὺ εἶχεν ὅταν ἦτο νέος ἀκόμα, ὁ Ἱλαρίων ἐσκίρτησε καὶ ὕψωσε τὴν κεφαλήν του. Εἶδεν ἐμπρός του μίαν ὡραίαν καὶ νεαρὰν κόρην, ὡς ῥόδον εἰς τὴν ἑσπερινὴν ἀντανάκλασιν καὶ στεφανωμένην μὲ ἄνθη νυμφαίας. Ὠχρὲς ἀναλαμ-

Προσωπογραφία τῆς Δδος Γόζη ὑπὸ Θαλείας Φλωρᾶ

πὲς ἀνεδίδοντο ἀπὸ τὰ ὁλόμαυρα μάτια της. Ἀνεγνώρισεν ἀμέσως αὐτὸ τὸ βλέμμα. Τὸ εἶχεν ἰδῆ καὶ ἄλλοτε διὰ μίαν φορὰν ὅταν ἦτο νέος ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἦτο παιδάκι.

— Ποία εἶσαι; ἠρώτησε.

— Νεράϊδα μὲ λένε καὶ μὲ γνωρίζεις καλὰ ἀφοῦ ἐσὺ μοῦ ἔδωκες τὴν ψυχήν. Ἀλλοίμονον ὅμως, τί τὴν ἔκαμα αὐτὴν τὴν ψυχήν;

Ἐχαμήλωσε τὰ μάτια καὶ κάτω ἀπὸ τὶς μακρὲς βλεφαρίδες της ἐκυλίσθηκαν ἐπάνω εἰς τὴν κρήνην δύο δάκρυα. Τότε ἥνωσε τὴς δύο παλάμες της εἰς σχῆμα ποτηρίου, ἐπῆρε νερὸ ἀπὸ τὸν βρύσην καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰλαρίωνα νὰ πιῇ. Τὸ νερὸ ἐχύνετο ἀπὸ τὰ δάκτυλά της σὰν φωτεινὰ μαργαριτάρια 'ς τὸν δύοντα ἥλιον. Ἐπλησίασε τὰ χέρια της εἰς τὰ χείλη τοῦ ἀσκητοῦ, ὁ ὁποῖος χωρὶς ἀμφιβολίαν ἔπιεν ἀπλήστως διότι ἠσθάνθη ν' ἀνεβαίνῃ ἐπάνω 'ς τὸ μέτωπο του μία ἄγνωστη μέθη. Τίποτε πλέον δὲν ἐσκέπτετο, παρὰ μόνον τὴν ἔβλεπεν ἀκίνητος καὶ ἐκστατικός.

— Διατί μ' ἐγκατέλειψες; τοῦ ἔλεγε. Δὲν ἤμουν παιδί σου; ἐφοβήθηκα ὅταν εἶδα νὰ κατεβαίνουν τὰ ἄφθονα νερά. Ἤμουν μέσα σ' τὴν βάρκα ποὺ ἐκεῖνος ἐπῆρε τὰ κουπιὰ καὶ μ' ἔσπρωχνε ἐπάνω εἰς τοὺς ὑφάλους.

— Ποῖος; Γιὰ ποῖον ὁμιλεῖς;

— Γιὰ ἐκεῖνον ποὺ μοῦ ἐπῆρε τὴν ψυχὴν ποὺ ἐσὺ μοῦ ἔδωσες.

Ὁ Ἰλαρίων ἠσθάνθη ἕνα μαῦρο σύννεφο νὰ σκεπάζῃ τὰ μάτια του.

Ἐκείνη ἐξηκολούθησε.

— Ἐφώναξα βοήθεια. Ἤσουν λοιπὸν τόσον μακριὰ ποὺ νὰ μὴ μ' ἀκούσῃς; Ἐκεῖνος τότε μὲ ἐκύταξε μὲ ὀργὴν καὶ μὲ ἠρώτησεν ἂν ἔχω νὰ πληρώσω τὸν ναῦλο μου. Ἐκοκκίνισα χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσω. Τότε ἐπήδησε σ' τὴν ἀκροποταμιὰ καὶ μὲ τὸ πόδι του ἔσπρωξε τὴν βάρκα. Ἐγὼ ἔκλεισα τὰ μάτια μου καὶ τὸ ῥεῦμα μ' ἔρριψε σ' τὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ὁ θεὸς ἂς τὸν συγχωρήσῃ ὅπως κἐγὼ τὸν ἐσυγχώρησα.

— Εἶσαι πρόθυμος 'ς τὸ συγχωρεῖν, λέγει ὁ Ἰλαρίων μὲ φωνὴν ὑπόκωφον. Ὅταν μία γυναῖκα ἀπατηθῇ τόσον θλιβερῶς, ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἡ καρδιά της νὰ σκληρυνθῇ.

Καὶ ἐκείνη ἀπήντησεν ἥσυχα-ἥσυχα.

— Τὸν ἀγαποῦσα.

Ὁ Ἰλαρίων ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ὕστερα τοῦ ἐφάνη πῶς ἕνα φεῖδι ὥρμησεν ἐπάνω του καὶ τοῦ κατεξέσχισε τὴν καρδιά. Ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἡ ὀπτασία ἐξηφανίσθη ἀλλὰ τὸ δάγκαμα τοῦ φειδιοῦ τὸ ἠσθάνετο πάντοτε.

* * *

Ἡ νύχτα εἶχεν ἁπλωθῆ τριγύρω του. Ὁλόμονος πλησίον τῆς πηγῆς ἤκουε τὴν κλαυθμηρὰν φωνὴν τοῦ νεροῦ ποὺ τοῦ ἐφαίνετο σὰν κραυγὴ ψυχῆς ξεσχισμένης. Ἔστρεψεν ἀμέσως τρέχοντας εἰς τὴν καλύβα του. Ὅταν περνοῦσε σιμὰ 'ς τὸ ρυάκι ὅπου τ' ἀστέρια ἐκαθρεφτίζοντο, ἐνόμιζεν ὅτι βλέπει ἕνα ἀπὸ τὰ βλέμματα ἐκεῖνα ποὺ τοῦ εἶχαν κάψει τὴν καρδιά. Ἐνόησεν ὅτι μεταξὺ τῆς πηγῆς καὶ τῆς νέας ἐκείνης κόρης ὑπῆρχεν κἄποια μυστηριώδης σχέσις. Ἀσφαλῶς ἡ Ὀντίνη ἦτο νεράϊδα. Ἀλλὰ διατί τὸν εἶχε φωνάξει μὲ τὸ ὄνομα Ἔρως ποὺ χρόνια τώρα τὸ εἶχεν ἀφήσει; Αὐτὸ τὸ ὄνομα ποὺ εἶνε τὸ σύμβολον τῆς ἐπιθυμίας, τὸ εἶχεν ἐγκαταλείψει ὅταν ἀπεσύρθη καὶ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια. Πῶς λοιπὸν αὐτὴ τὸ ἔμαθεν ἂν δὲν εἶνε συνεργία τοῦ σατανᾶ; Ἄχ, ὀλέθριον πλάσμα δημιουργηθὲν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἁγίων, τί μὲ θέλεις; Ἐπροσπάθησε νὰ προσευχηθῇ ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Μέσα 'ς τὴν ψυχήν του ἔνοιωθε νὰ βράζῃ ἡ ὀργὴ ἐναντίον τῆς κόρης, ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐναντίον τοῦ Σατανᾶ ποὺ ἤρχετο νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην του τὴν ἀσκητικήν.

Εἶδε καλὰ πλέον ὅτι ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν του καὶ ἔλεγε.

— Ἐπίστευα τὸν ἑαυτόν μου πολὺ δυνατὸν καὶ μακρὰν ἀπὸ τὴς τρικυμίες τοῦ βίου. Ἔβλεπα μὲ οἶκτον ὅλους αὐτοὺς ποὺ ἐβασανίζοντο μέσα 'ς τὸ πέλαγος τῆς ζωῆς καὶ τώρα;

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μονολογῶν ἐξηκολούθησε.

— Λοιπὸν τώρα τί; Τὸ κακὸν ὄνειρον ποὺ σὰν ἐφιάλτης ἐπίεζε τὸ στῆθος μου ἐξηφανίσθη. Εἶμαι ἥσυχος πλέον καὶ ἡ ψυχή μου γεμάτη ἀπὸ γαλήνην. Μοῦ ἀνέφερε τὸ παλαιόν μου ὄνομα Ἔρως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν εἶνε ἰδικόν μου πλέον. Ὦ ναί, ἤθελε ν' ἀναζωογονήσῃ τὴν παλαιάν μου φλόγα τὴν σβυσμένην, ἀλλ' ἐγὼ πρὸ πολλοῦ ἔπνιξα μέσα μου κάθε πόθον. Τί μὲ μέλει ἐμένα διὰ τὴν ψυχὴν μιᾶς νεράϊδας, ἀφοῦ ἔχω τὴν ἰδικήν μου ψυχὴν νὰ σώσω; Ἂν αὐτὴ ἔχασε τὴν ψυχήν της ἂς τὴν ζητήσῃ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τῆς τὴν ἐπῆρε καὶ ἂς κάμῃ ὅ,τι θέλει. Ποῖος τὴν ἐμποδίζει διὰ τὴν σωτηρίαν της ν' ἀποσυρθῇ καὶ αὐτὴ εἰς μοναστῆρι; Καὶ τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς τί μ' ἐνδιαφέρει; Οὔτε τὴν σκέπτομαι κἂν καὶ μάλιστα κοκκινίζω ἀπὸ ἐντροπήν, σὰν ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι ἔστω καὶ διὰ μίαν στιγμὴν

Προσωπογραφία ὑπὸ Κλεονίκης Ἀσπριώτη

ἄφησα τὴν σκέψιν μου νὰ τὴν ταλανίσῃ ἡ ἀνάμνησις της.

Εἰσῆλθε μέσα 'ς τὸ κελί του καὶ προσεπάθει ν' ἀναπολήσῃ τὴν φυσιογνωμίαν τῆς Ὑπατίας. Ἐνθυμεῖτο τὴν σεμνὴν καλλονήν της ποὺ ἐπλημμυροῦσε τὴς ψυχὲς μὲ μίαν θείαν γαλήνην. Ἡ εὐμορφιά της ἦτο μία λίμνη ἥσυχη καὶ γαλανὴ ὁποῦ μέσα της ἐκαθρεφτίζετο ὁ οὐρανός. Ἀλλ' ἡ ἄλλη, ἡ Νεράϊδα; Ἀλλοίμονον. Τὸ βλέμμα της ὑγρὸν καὶ σκοτεινὸν ποὺ δύσκολα ἐπίσης τὸ λησμονεῖ κανείς, ἦτο σὰν κρατῆρας ἡφαιστείου. Μόλις τὸ ἀντίκρυσα, αἰσθάνθηκα ἀμέσως τὸν ἴλιγγον τῆς ἀβύσσου. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἰδοὺ ὅπου ἐσώθηκα. Ἀναμφιβόλως κἄποιος ἀγαθὸς ἄγγελος ἀγρυπνοῦσε 'ς τὸ πλευρό μου...

Ἔξαφνα ὅμως ἐτινάχθη ἐπάνω καὶ ἐφώναξε·

— Σὺ ἐδῶ; Ὦ Θεέ μου! Τί θέλεις ἐσὺ ἐδῶ;

Ἡ θύρα τῆς καλύβας εἶχεν ἀνοιχθῆ καὶ αὐτὴ ἐστέκετο ὀρθία εἰς τὸ κατῶφλι, ὁλόλευκη σὰν μία ἀκτίνα φεγγαριοῦ. Ἀπὸ τὰ μεγάλα ὁλόμαυρα μάτια της ἀνεδίδοντο ἀστραπές. Τὸν ἐκύταξε καὶ εἶπε.

— Ἔρως, ἰδού με. Κρύψε με, προστάτευσε με, σῶσε με.

Καὶ ἐρρίφθη 'ς τὴν ἀγκαλιά του.

— Ἂς φύγωμε γλίγωρα, ὦ Ἔρως, διότι μᾶς κυνηγοῦν. Ἔτρεξα χωρὶς νὰ κυτάξω πίσω μου. Θαρρῶ πῶς ἀκούω πάντοτε τὰ βήματά των.

Ὁ Ἰλαρίων ἐπερπατοῦσε μὲ αὐτὴν παρὰ τὸν Νεῖλον μέσα εἰς τὴν ἔρημον. Ἡ Νεράϊδα τοῦ ὡμίλει ἀσθμαίνουσα καὶ πυρέσσουσα. Τοῦ διηγεῖτο τὴν ζωήν της, τὴς περασμένες θλίψεις, τὴς τωρινὲς ἀγωνίες της, τοὺς τρόμους καὶ τοὺς κινδύνους της. Ἤθελαν νὰ τὴν ἁλυσοδέσουν καὶ νὰ τὴν κρατήσουν αἰχμάλωτον. Τὴν κατεδίκαζαν εἰς αἰωνίαν σιωπήν. Ἀλλὰ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ νερὸ τῶν πηγῶν νὰ μὴ ῥέῃ καὶ νὰ μὴ κελαρύζῃ; Καὶ ἡ φωνή της κομμένη κάθε στιγμὴν ἀπὸ τοὺς λυγμούς, ὡμοίαζε μὲ τὴν μελῳδίαν ρυακίου. Καὶ ὁ Ἰλαρίων ἀντὶ νὰ τὴν ἀκούῃ τὴν ἔβλεπε μόνον καὶ εὕρισκεν ὅτι ἡ κόρη αὐτὴ τῆς ἐρήμου βέβαια δὲν εἶχεν ἄδικον. Ἠσθάνετο μόνον ὅτι ἦτο δυστυχὴς καὶ τῆς ἔλεγε·

— Μὴ φοβᾶσαι, κἐγὼ δὲν θὰ σ' ἀφήσω νὰ σὲ βλάψῃ κανείς.

Καὶ ἐκείνη ἀπήντησε·

— Ὅλοι εἶνε ἐναντίον μου, ὅλοι. Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Τί κακὸν ἔκαμα; Ὅλοι μὲ κατηγοροῦν καὶ μὲ καταρῶνται ἀλλὰ σύ, ὦ Ἔρωτα, τοὺς πιστεύεις αὐτούς;

— Ὄχι, ἐγὼ δὲν πιστεύω κανένα, διότι εἶσαι τόσον εὔμορφη ποὺ εἶνε ἀδύνατον νὰ εἶσαι

Προσωπογραφία ὑπὸ Κλεονίκης Ἀσπριώτη

κακή. Ὅσοι σὲ βλέπουν μαγεύονται. Εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ἀστραπὲς καὶ βροντές. Τὸ βλέμμα σου καταιγίδες σκορπᾷ. Νά, γιατὶ κάτω ἀπὸ κάθε σου βῆμα σέρνεις τὰ πάθη καὶ τὰ μίση. Τὸ ξέρω, σφάλμα σου δὲν εἶνε αὐτό, ἀλλ' αὐτὴ εἶνε ἡ μοῖρα σου. Ἂν εἰσήρχεσο εἰς τὸν παράδεισον, οἱ ἄγγελοι πρὸς χάριν σου θὰ ἐγίνοντο κομμάτια μεταξύ των.

Καὶ μέσα του ἔλεγε.

— Ὦ, μήπως δὲν τὸ αἰσθάνομαι ὅτι κ' ἐμένα θὰ μὲ φονεύσῃς;

Τὴν ἐπεβίβασε μέσα 'ς τὴν βάρκα ποὺ ἔσχιζε τὰ χρυσᾶ νερὰ τοῦ Νείλου.

Ἡ Νεράϊδα τοῦ εἶπε.

— Σ' εὐχαριστῶ, ὦ Ἔρως. Τώρα θὰ χάσουν πλέον τὰ ἴχνη μου. Σ' εὐχαριστῶ, ἔτσι ἐσώθηκα.

Καὶ τοῦ ἔσφιξε σπασμωδικῶς τὰ δυό του χέρια.

Ἐκάθισε σιμά του. Εἶμαι κουρασμένη, τοῦ λέγει, καὶ ἀφοῦ ἐστήριξε τὸ ὡραῖον της κεφάλι ἐπάνω 'ς τὸ στῆθος του ἀπεκοιμήθη. Ὁ Ἰλαρίων ἐφ' ὅσον ἡ κόρη ἀνεπαύετο ἐπάνω του, ᾐσθάνετο τὴς φλέβες του νὰ φρικιοῦν ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ εὐδαιμονίαν. Τὴν ἔβλεπε κοιμωμένην καὶ ἤθελε νὰ τὴν ρουφήξῃ. Ἐκείνη ὠνειρεύετο. Ὁ ὕπνος της ἦτο ταραγμένος. Καὶ ὁ ἀσκητὴς τὴν ἔβλεπε καὶ ἐσκέπτετο. Τί νὰ ὀνειρεύεται ἄραγε. Ἄχ, πόσον ἐπεθύμει νὰ ἐγνώριζεν εἰς ποῖον χάος ἐπλανῶντο τὰ ὄνειρα της καὶ τί ἐσκέπτετο. Ἴσως ἐκεῖνον ποὺ ἀγαποῦσε. Πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη νὰ τὴν φονεύσῃ 'ς τὸν ὕπνο της χωρὶς νὰ τὴν κάμῃ νὰ ὑποφέρῃ, καὶ ὕστερα νὰ πεθάνῃ πλησίον της. Νὰ πιῇ τὴν ψυχήν της εἰς τὴν τελευταίαν της ἐκπνοὴν διὰ νὰ εἶνε βέβαιος ὅτι ποτὲ πλέον δὲν θ' ἀνήκῃ εἰς ἄλλον.

Τὸ μονότονο τραγοῦδι τῶν κωπηλατῶν ἀνεμιγνύετο μὲ τὸ πλατάγισμα τῶν κουπιῶν ἐπάνω 'ς τὸ νερό. Ὁ οὐρανὸς ἦτο ἔναστρος καὶ ὁ Ἰλαρίων ἔβλεπε τὸν Γαλαξίαν ποὺ λέγουν πῶς εἶνε ὁ δρόμος τῶν ψυχῶν. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, λένε πάλιν, ὅτι κατῆλθον ἡ ψυχὲς ἅμα ὁ πόθος τὴς ἐκάλεσεν εἰς τὴν γῆν. Ἡ μέθη τῆς ζωῆς ἐβάρυνε τὰ φτερά των κ' ἔτσι αἰχμαλωτίσθησαν μέσα 'ς τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος. Ἀλλ' ἐκεῖνες ποὺ ἀγαπήθηκαν ἐπάνω 'ς τὸν οὐρανὸ πάντοτε συναντῶνται καὶ ἀναγνωρίζονται κ' ἐδῶ κάτω. Διατί ὅμως μερικὲς φορὲς νὰ συναντῶνται πολὺ ἀργά; Ἐὰν ἠδύναντο μὲ μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἐπιθυμίας νὰ πετάξουν εἰς τὰ ὕψη, πρὸς τὴν αἰωνίαν γαλανὴν των πατρίδα, αἰωνίως μόνες ἡ μία 'ς τὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἄλλης, κἐγὼ τώρα θὰ ἔφευγα 'ς τὰ ὕψη μαζὶ μὲ τὴν Οντίνη, μακρὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, ὀπίσω καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἀστέρια καὶ ἀπὸ τὰ βλέμματα τοῦ θεοῦ ἀκόμα.

Ἡ κόρη μὲ τὴς πρῶτες λάμψες τῆς χαραυγῆς ἐξύπνησεν. Ὁ Ἰλαρίων ἀνέπνευσε ὁλόκληρον τὸ ἄρωμα ποὺ ἀνεδίδετο ἀπὸ τὸ βλέμμα της γεμᾶτο ἀπὸ ὑγρότητα καὶ χαμόγελο. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτιζαν τὸ κοινόβιον ποὺ εἶχεν ἱδρύσει ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Νείλου Μαρία ἡ Αἰγυπτία. Ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν βάρκαν καὶ ἐστάθησαν ἐμπρὸς 'ς τὴν θύραν τοῦ κοινοβίου ἡ ὁποία ἠνοίχθη αὐτομάτως. Ἡ γηραιὰ ἡγουμένισσα ἐπαρουσιάσθηκε τριγυρισμένη ἀπὸ τὴς λευκοφορεμένες καλόγρῃες.

— Σ' ἐπρόσμενα παιδί μου, εἶπεν ἡ ἡγουμένισσα εἰς τὸν Ἰλαρίωνα. Νὰ ἤξερες πόσον εἶμαι εὐχαριστημένη ἀπὸ σένα. Ἔσωσες μίαν ψυχήν.

Καὶ παίρνοντας τὴν Νεράϊδαν ἀπὸ τὸ χέρι τῆς λέγει.

— Ἔλα μαζί μου, Μαρία, καὶ κάθισε μαζὶ μὲ τὴς ἄλλες ἀδελφές σου.

Τὰ ὁλόλευκα φάσματα ἐτριγύρισαν τὴν νεαρὰν κόρην. Ὁ Ἰλαρίων ἠθέλησε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ, ἀλλ' ἡ ἡγουμένισσα τοῦ ἀνέκοψε τὴν κίνησιν λέγοντας.

— Δὲν εἰμπορεῖς νὰ διαβῆς τὸ κατῶφλι τοῦ ἀσύλου τῶν παρθένων. Γύρισε 'ς τὸ κελί σου καὶ 'ς τὴν ἐρημία σου. Τώρα νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν θεὸν ποὺ σὲ ὡδήγησεν ἕως ἐδῶ καὶ παρακάλεσε τον νὰ εἶνε πάντοτε μαζί σου!

***

Ὅταν ἡ θύρα τοῦ κοινοβίου ἐκλείσθη ὄπισθέν του ὁ Ἰλαρίων ᾐσθάνθη τὰ γόνατα του νὰ τρέμουν. Ἤκουε τὸ αἷμα του νὰ χτυπᾷ μέσα 'ς τὴς ἀρτηρίες του καὶ ἔνοιωθεν ἕνα χέρι νὰ σφίγγῃ τὴν καρδιά του. Ἐνόησεν ὅτι τὸ πᾶν εἶχε τελειώσει καὶ δὲν θὰ ἐπανέβλεπε ποτὲ πλέον εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον τὴν ὡραίαν κόρην. Ἀλλὰ μήπως ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ τὴν ἐπανεύρισκεν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τὸν οὐράνιον; Ἐγονάτισεν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν διὰ νὰ φιλήσῃ τὸ χῶμα ποὺ εἶχαν πατήσει τὰ πόδια της, καὶ τὰ δάκρυά του θερμὰ καὶ χονδρὰ ἔβρεξαν τὰ χέρια του.

Ἐπέστρεψε μόνος ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον ποὺ μαζὶ πρὸ ὀλίγου εἶχαν περάσει. Εἰς τὴν διάβασίν του οἱ δαίμονες τὸν ἐπερίπαιζαν γελῶντες. Ὅταν ἔφθασε πλησίον τῆς πηγῆς τοῦ ἐφάνη ὅτι ἤκουσε μίαν παραπονεμένην φωνὴν νὰ τοῦ λέγῃ.

— Ἄχ, δυστυχισμένε, τί ἔκαμες;

Εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὸ κελί του καὶ ἐγονάτισεν ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον. Ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς τὸν ἔβλεπε μ' ἕνα βλέμμα ὠργισμένον ὡς νὰ τοῦ ἔλεγε.

— Εἰς τὴν λατρείαν μου ἠθέλησες ν' ἀναμίξῃς τὴν λατρείαν τῆς αἰωνίας ἐχθρᾶς μου, τῆς βασιλίσσης τοῦ φθαρτοῦ κόσμου, τῆς Ζωῆς ποὺ κατεδίκασα, τῆς Φύσεως ποὺ καταράσθηκα. Βλέπεις ὅμως τί σοῦ ἔκαμεν ἡ μεγάλη σου Ἴσις, ἡ μάγισσα αὐτὴ ποὺ σ' ἐγοήτευσε μὲ τὰ τραγούδια της; Ἐγὼ δέχομαι ὅ τι μοῦ ἀνήκει, τὴν προσφορὰν ποὺ ἄλλοτε μοῦ ἀφιέρωσες. Ἦτο τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ποὺ ἐπανεῦρον καὶ τὸ συναποφέρω μέσα εἰς τὴν ἀγκάλην μου. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαγοράσῃς τὴν ψυχήν της, χρειάζεται ἡ θυσία τοῦ αἵματος. Γίνου ἐσὺ τὸ θῦμα. Σκόρπισε τὴν θλῖψιν σου ὡς σπονδὴν διὰ τὴν αἰωνίαν της σωτηρίαν καὶ πρόσφερε τὴν καρδίαν σου ὡς ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀπολυτρώσεως.

Ὁ λευκὸς καὶ ὁ μαῦρος ἄγγελος του ἔστεκαν εἰς τὴς δύο πλευρὲς τῆς καλύβας του. Ὁ πρῶτος ἔλεγε.

— Διατί παραπονεῖσαι; Διστάζεις νὰ θυσιασθῇς διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της; Ἐὰν κανεὶς σοῦ ἔλεγε: Θέλεις μὲ τὸν σιωπηλόν σου πόνον νὰ τὴν σώσῃς, χωρὶς αὐτὴ νὰ ὑποπτευθῇ τίποτε; Βεβαίως θὰ τὸ ἐδέχεσο. Διατί λοιπὸν παραπονεῖσαι τώρα; Ἢ μήπως λυπεῖσαι διότι ἐσώθη χωρὶς κ' ἐσὺ νὰ τὸ θέλῃς;

Καὶ ὁ ἄλλος ὁ μαῦρος ἄγγελος ἤρχισε νὰ τοῦ λέγῃ, μόλις ἐσιώπησεν ὁ πρῶτος.

— Ἐκτύπησεν εἰς τὴν θύραν σου καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν σου. Διατί ἐσὺ νὰ τὴν ἐμπιστευθῇς εἰς ξένα χέρια; Ἰδοὺ λοιπὸν ποὺ ἐβυθίσθης καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν σιωπήν. Μία φωτεινὴ ἀκτῖνα ἐφώτισε τὴν νύκτα τῆς ζωῆς σου κ' ἐσὺ τὴν ἄφησες νὰ σοῦ φύγῃ διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτὲ τὴν ἐνθύμησίν της. Δυστυχισμένε ἄνθρωπε, ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ἄφησε μέσα εἰς τὴν καρδιά σου τώρα θλίψεις ποὺ εἶνε ὅμοιες μὲ τὴν τύψιν τοῦ συνειδότος.

Ὁ Ἰλαρίων ἐσηκώθη κατόπιν καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν του ἐντὸς τῶν χειρῶν του μονολογῶν.

— Καὶ νὰ μὴ μοῦ ἐπιτρέψουν οὔτε νὰ τὴν ἀποχαιρετήσω κἄν. Μὲ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν ζωήν της διὰ παντὸς διότι ἤθελαν νὰ τὴν σώσουν. Ἀλλὰ μήπως ἐγὼ ἤθελα τὴν καταστροφήν της; Δὲν εἶμαι ὁ κακός της δαίμονας, ὄχι δὲν εἶμαι. Ἐγὼ ἁπλούστατα ἤθελα νὰ τῆς ἀνοίξω τὴν θύραν τοῦ ἰδεώδους, νὰ τὴν κάμω νὰ ἀναπνεύσῃ τὸν ἀέρα τῶν μεγάλων ἰδανικῶν, νὰ τὴν ἀνυψώσω εἰς τὸν ἰδικόν μου οὐρανόν! Ἀλλὰ διατί δὲν τὸ ἔκαμα; Μία λέξις μόνον ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ διαιωνίσω τὴς ὥρες αὐτῆς τῆς θλιμμένης νύχτας. Καὶ ὅμως αὐτὴν τὴν λέξιν δὲν τὴν ἐπρόφεραν τὰ χείλη μου. Ἐκρατοῦσα μέσα εἰς τὰ χέρια μου τὸ ὄνειρόν μου ποὺ ἄφησα καί μου ἔφυγε. Ἄχ, εἶμαι τόσον δυστυχὴς τώρα. Διατί λοιπὸν νὰ ζήσω; Τί νὰ τὴν κάμω μιὰ τέτοια ζωή; Ἂν κινδυνεύῃ, δὲν εἶμαι πλησίον της. Ἂν μὲ καλῇ εἰς βοήθειαν, δὲν τὴν ἀκούω. Τὸ βλέμμα της δὲν θὰ συναντήσῃ ποτὲ τὸ ἰδικόν μου. Θεέ μου, Θεέ μου, λυπήσου με!

Ἡ προσευχή του εἰσηκούσθη. Τὰ μάτια του ἔκλεισαν καὶ τὸ κεφάλι του ἐβυθίσθη εἰς τὸν αἰώνιον ὕπνον.

— Ἐνικήθη, λέγει ὁ μαῦρος ἄγγελος, εἶνε ἰδικός μας.

Ὁ λευκὸς ἄγγελος ὅμως, ἀφοῦ ἐνέτεινε τὴν ἀκοήν του ὀλίγες στιγμές, εἶπε:

— Σιωπή, προσεύχονται δι' αὐτόν, ἐσώθη.

[Διασκευὴ Πέτρου Ζητουνιάτη] LOUIS MENARD

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Δὲν θέλω νὰ ὑπομνήσω οὔτε τὸν βίον του ὁ ὁποῖος ἐδῶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, οὔτε τὸ Ἔργον του τὸ μουσικὸν (ἓν «σκολιὸν» ἢ ᾆσμα παρασυμπόσιον), μοναδικὸν καὶ ἀπολεσθέν, ἀλλὰ μόνον κάποιας γενικὰς γραμμὰς ἀπὸ τὰς δοξασίας αὐτοῦ ὡς μουσικοῦ.

Ἀπὸ τὰ μουσικὰ «Προβλήματα»[1] πολλὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀκουστικήν· ἄλλα ἀφορῶσιν εἰς τὴν φωνὴν ἢ εἰς τὰ μουσικὰ ὄργανα· ἡ φιλοσοφία ἢ ἡ αἰσθητικὴ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῶν γενικωτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων.

«Διατί, ἐρωτᾷ ὁ Ἀριστοτέλης, μᾶς εὐχαριστεῖ περισσότερον ἡ μονῳδία ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ αὐλὸν ἢ ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ λύραν; Ἢ διότι πᾶν τὸ ἡδὺ ἀναμιγνυόμενον μὲ ἡδὺ ἀποβαίνει ἡδύτερον; Ὁ δὲ αὐλὸς εἶνε ἡδύτερος τῆς λύρας . . .».

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ἀκόμη καὶ τόρα ἐνίοτε. Ὁ αὐλὸς ὁ ἀναγγέλλων τὴν εἴσοδον τοῦ Ὀρφέως εἰς τὰ Ἠλύσια Πεδία εἶνε ἡδύτερος τῆς λύρας ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνοδεύεται εἰς τὸν οὐδὸν τοῦ Ἅδου. Τὰ πνευστὰ ὄργανα τῶν ἀρχαίων εἶχον ἀπέναντι τῶν ὀργάνων των τῶν ἐγχόρδων τὰ ὁποῖα ἐκρούοντο μόνον διὰ τῶν δακτύλων (pincés), ἕνα μέγιστον πλεονέκτημα· ἠδύναντο νὰ συνδέουν τοὺς ἤχους καὶ νὰ τραγουδοῦν. Ἀλλὰ τὴν σήμερον αἱ χορδαὶ τραγουδοῦν. Ὅταν τὸ τετράχορδον παίζῃ τοὺς ἰδίους ἤχους μὲ τὴν φωνὴν μελῳδοῦσαν ἢ καὶ ἀποκρίνεται εἰς αὐτήν, ἡ φωνή του τοὐλάχιστον ἁμιλλᾶται κατὰ τὴν ἡδύτητα μὲ τὴν τοῦ αὐλοῦ καὶ μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν τὴν ξηρότητα καὶ τὸ αἰώνιον pizzicato τῆς λύρας ἢ τῆς ἀρχαίας κιθάρας.

Καθορίζων τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαίων, ὁ συγγραφεὺς τῶν μουσικῶν «Προβλημάτων» πολλάκις καθώρισε τὸ ἰδικόν μας ἰδεῶδες, ὁτὲ μὲν κατ' ἀναλογίαν καὶ ἄλλοτε κατ' ἀντιλογίαν.

« Ἆσμα συνοδευόμενον ἀπὸ πολλοὺς αὐλητὰς ἢ ἀπὸ πολλὰς λύρας δὲν εἶναι εὐχάριστον, διότι συγκαλύπτεται καὶ ἐξαφανίζεται ἡ φωνή». Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅσον ᾀφορᾷ ἡμᾶς. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας δὲν φαίνονται νὰ λυποῦνται διὰ τὴν ἔκλειψιν ταύτην, καὶ ἡ ὀρχήστρα ἢ ἡ συμφωνία ἐπαρκεῖ πρὸς τέρψιν των.

[1] Ὅσα περὶ Ἁρμονίαν.

Ἀλλὰ ὁ Ἀριστοτέλης διετύπωσεν ἄλλους κανόνας οἱ ὁποῖοι ἀκόμη μᾶς διέπουν.

« Διατί ἀφοῦ ἡ ἀνθρώπινος φωνὴ εἶνε τερπνή, τέρπει ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐλὸν ἢ λύραν ὅταν τὸ ᾆσμα στερῆται λόγων καθὼς τὸ ᾆσμα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τερετίζουν; Ἢ μήπως ἡ φωνὴ μόλις παύσῃ μιμουμένη διὰ τοῦ λόγου, δὲν τέρπει πλέον ὁμοίως»;

Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε, καὶ ὁ λόγος ἀποτελεῖ ἐν μέρει τὸ θέλγητρον τῆς φωνῆς κἂν ᾀδούσης· δι' αὐτὸ τόσα μελοδράματα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἰταλικά, τὰ ὁποῖα ἡ φωνὴ ἐτραγουδοῦσεν ἀκατάπαυστα ἀλλὰ χωρὶς νὰ λέγῃ τίποτε, ἀπωλέσθησαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς μουσικῆς, εἰς τὰ μελοδράματα τοῦ Βάγνερ, ἡ φωνὴ φαίνεται περιττή, ἂν μὴ καὶ ἀποτροπαία, ὅταν ἡ ὀρχήστρα ἡ ὁποία ἄλλως τε ὁμιλεῖ ἀντ αὐτῆς, ἐμποδίζει ν' ἀκούσωμεν τί αὐτὴ λέγει.

« Διατί εἶνε τερπνότερον ν' ἀκούωμεν ᾀδόμενα μέλη τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν ἤδη ἢ μέλη ἐντελῶς ἄγνωστα; Μήπως διότι ὅταν γνωρίζωμεν τὰ ᾀδόμενα δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εὐκολώτερον τὸν ᾆδοντα ὡς κάποιον ὁ ὁποῖος βαδίζει πρὸς ὡρισμένον τέρμα»;

— Δι' αὐτὸ ἀναμφιβόλως. Ἀλλὰ καὶ διότι «εἶνε γλυκὺ νὰ ἐμβαθύνῃ τις εἰς τὰς κεκτημένας γνώσεις»· καὶ νὰ αἰσθάνεται πάλιν, θὰ ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ ὁ φιλόσοφος, τὰς συγκινήσεις τὰς ὁποίας ᾐσθάνθη ἤδη ἅπαξ.

«Ἄρχων, λέγει ὁ χορὸς τῶν γερόντων πρὸς τὸν Περδικὰν ἐπανερχόμενον, εἶνε γλυκύτερον νὰ ἐπανευρίσκωμεν ὅ τι ἤδη ἀγαπῶμεν ἢ ν' ἀσπαζώμεθα ἓν νεογνόν». Εἰς ἀπὸ τοὺς θεμελιωδεστέρους νόμους τῆς μουσικῆς στηρίζεται εἰς αὐτὸ τὸ γλυκὺ συναίσθημα. Ὡς ὁ ἥρως τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, ἡ μουσικὴ εἶνε «δύναμις ἡ ὁποία βαίνει πρὸς τὰ πρόσω». Ἀλλὰ εἶνε ἐπίσης καὶ δύναμις ἡ ὁποία ἐπανέρχεται. Εἶνε τοιαύτη σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς μουσικῆς καὶ ὑπὸ τὰς πλείστας τῶν μορφῶν. Fuga, romance μὲ πολλὰς στροφάς, σονάτα, συμφωνία, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ leitmotiv τοῦ Βάγνερ, δὲν ὑπάρχει ἓν ἀπὸ τὰ τυπικὰ αὐτὰ εἴδη, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ τηρῇ ἔστω καὶ λεληθότως, ὑπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀναπτύξεων καὶ τῶν μεταμορφώσεων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπῳδοῦ, τῆς ἐπαναλήψεως καὶ τῆς ἐπιστροφῆς.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης μουσικὸς εἶνε ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ, ἡ ἠθικὴ ἀξία τῆς μουσικῆς. Ἀπὸ συμφώνου μετὰ τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν συμπατριωτῶν του δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ μουσικὴ ὑφίσταται αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν καὶ δι' ἑαυτήν. «Διατί ἀπὸ ὅσα αἰσθανόμεθα, μόνον αἱ ἀκουστικαὶ ἀντιλήψεις ἀσκοῦσιν ἠθικὴν ἐπίδρασιν; Διότι ἡ μελῳδία, καὶ ἂν ἔτι στερῆται λόγων, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἤθους· ἀλλ' ὅμως ὄχι καὶ τὸ χρῶμα, οὔτε ἡ ὀσμή, οὔτε ὁ χυμός».

Ὁ ἔρως πρὸς τὴν μουσικὴν παραφέρει ἐνταῦθα τὸν συγγραφέα τῶν «Προβλημάτων» καὶ τὸν καθιστᾷ ἄδικον. Καλὰ ἐπὶ τέλους διὰ τὰς ὀσμὰς καὶ διὰ τοὺς χυμούς, διὰ τὰς δύο αὐτὰς αἰσθήσεις αἱ ὁποῖαι δὲν παρήγαγον καμμίαν τέχνην. Ἀλλὰ τὰ χρώματα ἔχουσι, καθὼς καὶ οἱ ἦχοι, τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἀξίαν, τὴν ἠθικὴν αὐτῶν δύναμιν. Εἷς πίναξ εἶνε ἐφάμιλλος μιᾶς συμφωνίας καὶ τὸ «ἦθος» τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἢ τοῦ Ῥαφαὴλ εἶνε ἐφάμιλλον τοῦ ἤθους τοῦ Μπετόβεν ἢ τοῦ Μόζαρτ.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἀφοῦ παρεχώρησεν εἰς τὴν μουσικὴν παραπολλά, ἔπειτα παραπολλὰ ἀρνεῖται εἰς αὐτήν. Δὲν ἀναγνωρίζει ἠθικὸν κάλλος ἢ εἰς τὸν ῥυθμὸν καὶ εἰς τὴν μελῳδίαν· «εἰς τοὺς ῥυθμοὺς καὶ εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ὀξέων καὶ βαρέων φθόγγων, ὄχι εἰς τὴν σύγχρονον αὐτῶν παραγωγήν· ἀλλὰ ἡ συνήχησις (consonnance) στερεῖται ἤθους». Εἰς τὴν ἄρνησιν ταύτην τὸ νεώτερον πνεῦμα ἀπήντησε δι' ἀριστουργημάτων τὰ ὁποῖα παρήχθησαν ἐπὶ σειρὰν αἰώνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης, ὀλίγον ἀπωτέρω, φαίνεται ὡς νὰ κολάζῃ ἢ νὰ περιορίζῃ τὴν παρατήρησίν του, ἂν μὴ καὶ ν' ἀντιφάσκῃ πρὸς αὐτήν. Προσθέτει πράγματι· « Αἱ συνηχοῦσαι συγχορδίαι μᾶς εὐχαριστοῦν διότι ἡ τοιαύτη συνήχησις εἶνε συγχώνευσις στοιχείων ἀντιθέτων τὰ ὁποῖα ὅμως ἔχουν κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς ἄλληλα. Ἀλλ' ἡ ἀναλογία εἶνε ἡ τάξις ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν εἶνε φύσει γλυκεῖα· ἄλλως τε τὸ κεκραμένον εἶνε εὐχαριστότερον τοῦ ἀκράτου, ἰδίως ὅταν ὑπάρχῃ ἀκριβὴς ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἐναντίων στοιχείων». Δὲν εἶνε τρόπον τινὰ ὡς νὰ καθιερόνῃ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῶν συνηχήσεων, τῶν συμφωνιῶν; Τί λέγω! Εἶνε ἴσως ὡς νὰ προβλέπῃ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν τούτων τῶν διαφωνιῶν ἢ παραφωνιῶν· εἶνε ὡς νὰ μαντεύῃ τὸ μέλλον «ἦθος» συμπάσης τῆς ἁρμονίας καὶ τὰς ἀναλόγους ἐκείνας σχέσεις μεταξὺ τῶν ταὐτοχρόνων τόνων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ νεωτέρα μουσικὴ ἔμελλε νὰ πλουτίσῃ τὸ βασίλειόν της, ὡς ἡ ἀρχαία μουσικὴ εἶχε περιορίσει ἢ σχεδὸν εἶχε περιορίσει τὸ ἰδικόν της εἰς τὰς ἀναλόγους σχέσεις τὰς μεταξὺ τῶν διαδοχικῶν τόνων.

Ἀλλὰ λοιπὸν ποία εἶνε ἡ φύσις τῆς ἠθικῆς ταύτης δυνάμεως μὲ τὴν ὁποίαν ἡ μουσικὴ εἶνε προικισμένη; Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, εἶνε γοητεία καταπραΰνσεως· ἡ «κάθαρσις», ἡ ὁποία μακρὰν τοῦ νὰ μᾶς ταράττῃ, μᾶς καθησυχάζει, μᾶς καταπραΰνει, ἡ ὁποία «καθαίρει» τὴν ψυχήν μας καὶ τὴν χαροποιεῖ. «Τραγουδεῖ δὲ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶνε περιχαρής, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνῃ ἐξ ἀνάγκης». Ὦ! ὅσον δι' αὐτό, πλήρης μεταβολὴ ὑφίσταται τόρα. Τὴν ἀνάγκην μετεβάλαμεν περισσότερον παρ' ὅσον ἔπρεπεν εἰς φιλοτιμίαν. Τὴν θεωροῦμεν ὡς ἀρετήν. Μᾶς ἀρέσει ἤδη ἡ μουσικὴ νὰ ἐξάπτῃ τὰ πάθη μας, νὰ παροξύνῃ τὴν ὀδύνην μας, καὶ δι' αὐτὴν ἐπίσης ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῆς «τὰ πλέον ἀπεγνωσμένα εἶνε τὰ ᾄσματα τὰ ὡραιότερα»[1].

Εἴτε ὡς εὐλογίαν, εἴτε ὡς πονηρὰν ἐπήρειαν τὴν παραδεχθῶμεν, ἠμποροῦμεν νὰ συζητῶμεν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποιόν, ποτὲ ὅμως δὲν θ' ἀνακαλύψωμεν τὸ αἴτιον τῆς μυστηριώδους αὐτῆς δυνάμεως. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ὁποῖος ἴσως δὲν ἀνεμέτρησεν αὐτὴν ὁλόκληρον, ἀλλ' ὁ ὁποῖος τὴν ἀνεκήρυξε, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν κατανοήσῃ. «Διατί οἱ ρυθμοὶ καὶ τὰ μέλη, ἐνῷ εἶνε φωνή, ὁμοιάζουσι μὲ ψυχικὰς καταστάσεις, (ἔοικεν ἤθεσι); Ἢ διότι εἶνε κινήσεις ὡς αἱ πράξεις; Ἤδη δὲ ἡ μὲν ἐνέργεια ἠθικὸν καὶ ποιεῖ ἦθος. . .» Βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης παρέχει μίαν ἀπάντησιν δι' αὐτῶν, ἀλλ' ἀπαντᾷ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ ὡσὰν πλαγίως. Οὕτως ὀπίσω ἀπὸ τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ὁ Ἀριστοτέλης ἔλυσε, παραμένει ἕν, τὸ βαθύτατον πάντων, τὸ ὁποῖον ἁπλῶς διετύπωσε, καί, δι' αὐτὸν ἀκόμη, ὁ θεὸς τὸν ὁποῖον ἐλάτρευε, παρέμεινεν, ὑπὸ μίαν ἔποψιν καὶ ἐν τῇ ἐσωτάτῃ αὐτοῦ οὐσίᾳ, ὁ ἄγνωστος θεός.

[Μετάφρ. Χρ. Δαραλέξη] CAMILLE BELLAIGUE

[1] «Les plus désespérés sont les chants les plus beaux».

Ὅλα τὰ μάτια εἶνε στεγνά καὶ τὰ δικά μου βρύση
Περιβολάρης τὰ ζητεῖ, τὰ δέντρα νὰ ποτίσῃ.

Μικρὴ μικρὴ σ' ἀγάπησα, μεγάλη δὲν σ' ἐπῆρα,
ὅμως θ' ἀρθῇ ἕνας καιρός, καὶ θὰ σὲ πάρω χήρα.

Ὅταν ἀναστενάζω γώ, βουνῶν κορφὲς μαυρίζουν
Σκληρὲς καρδιὲς ραγίζονται, μάτια γλαρὰ δακρύζουν.

Ἐγὼ ἔχω μέσα στὴν καρδιὰ ὀχιὰ ποὺ μὲ πληγόνει
Μοῦ κάκιωσε ἡ ἀγάπη μου καὶ δὲν μεταζυγόνει.

ΛΑΪΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ — ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Φθινοπωρινὸν παρολήρημα.

ΑΣ ἀφίσωμεν σήμερα τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας. Κάτι τι κινεῖται καὶ ὁμιλεῖ ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κάτω εἰς τὴν γῆν, ὡς νὰ θέλῃ νὰ μᾶς πλησιάσῃ. Καὶ κάθε φορὰν ποὺ ἡ Φύσις σκύβει ἕως τὴν ψυχήν μας διὰ νὰ μᾶς εἰπῇ κάποια μουσικὰ λόγια, τίποτε ἄλλο δὲν εἶνε ἄξιον νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν μυστικὴν αὐτὴν συνεννόησιν. Τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θλῖψιν καὶ τὸν ἔρωτα.

Καὶ νά! μία ψυχὴ μεθυσμένη ἀπὸ τὸ δυνατὸν κρασὶ τοῦ φθινοπώρου παραληρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ περαστικὰ σύννεφα ποὺ διώχνει ὁ ἄνεμος:

Ἰδού ὁ Νυμφίος ἔρχεται! Ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κ' ἔρχεται ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ ἀπὸ τὴν εὐρύχωρον θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὸ μακρυνὸν δάσος. Κάθε ψυχὴ ἂς λουσθῇ εἰς τὰς πηγὰς τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ὅμοια μὲ τὴν ἀρχαίαν θεάν ἂς ἀνακτήσῃ τὴν παρθενίαν της διὰ νὰ δεχθῇ τὸν Νυμφίον. Χθὲς ἦτο ἡ Ἄνοιξις καὶ ἡ γῆ ἔστρωνε λουλούδια ὑπὸ τὰ βήματά του καὶ ἦτον ὁ Νυμφίος φαιδρός, ὡσὰν τὴν ὡραίαν ἀνατολὴν καὶ αἱ ψυχαὶ ποὺ ἦσαν γεμάται ἀπὸ χαρὰν τὸν ἀκολουθοῦσαν μὲ ὕμνους καὶ ὀρχήσεις. Καὶ ὅσαι ψυχαὶ ἦσαν θλιμμέναι ἀπὸ τὴν θλῖψιν τῶν ἀνεφίκτων πραγμάτων, ἔμεναν ὀπίσω δακρυσμέναι κ' ἐστέναζαν καὶ ἀπέθνησαν. Καὶ τώρα πάλιν εἶνε τὸ φθινόπωρον καὶ ὁ Νυμφίος ἔρχεται μελαγχολικός, διότι ὁ οὐρανὸς ἐστάλαξε τὰ δάκρυά του ἐπάνω εἰς τὰ ξανθά του μαλλιὰ καὶ τὸ δάσος ἔστρωσε τὰ πεθαμένα φύλλα κάτω ἀπὸ τὰ βήματά του. Καὶ αἱ ψυχαὶ ποὺ εἶνε γεμάται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς τὸν ἀκολουθοῦν μὲ ὕμνους καὶ ὀρχήσεις. Καὶ ζητοῦν μίαν σταγόνα θλίψεως διὰ νὰ κάμουν τὴν χαράν των γλυκυτέραν. Καὶ ὅσαι ψυχαὶ εἶνε θλιμμέναι, ἀπὸ τὴν θλῖψιν τῶν πραγμάτων ποὺ ἐχάθηκαν καὶ δὲν ἐπιστρέφουν, μένουν πάλιν ὀπίσω δακρυσμέναι καὶ στενάζουν καὶ ἀποθνήσκουν . . .

Αὐτὸ ἐπαραληροῦσε μιὰ ψυχή, κάτω ἀπὸ τὰ πρῶτα δάκρυα τοῦ φθινοπώρου. Καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἦτον μεθυσμένη, ἀπὸ τὸν μυστικὸν οἶνον, ποὺ κερνᾷ ἡ Φύσις εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς της. Πῶς μεθοῦν αἱ δυστυχισμέναι ψυχαὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν! Ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἐμεθοῦσε κάθε ἄνοιξιν καὶ κάθε φθινόπωρον. Καὶ τώρα μόλις ἐπέρασαν αἱ πρῶται θλίψεις τοῦ φθινοπώρου ἀπὸ τὸν γαλανὸν οὐρανὸν καὶ μόλις ἀκούσθηκε τὸ πένθιμον μυρολόγι τοῦ βορεινοῦ ἀνέμου, ποὺ σκορπίζει καταγῆς τὰ πεθαμένα φύλλα, ἐξαναμέθυσεν ἡ ἀθλία ψυχή. Καὶ τὸ παραλήρημά της ὁμοιάζει μὲ τὸν θρῆνον τῶν πραγμάτων ποὺ ζητοῦν τὸν θάνατον. Κ' ἐρώτησεν ἡ ἀθλία ψυχὴ τὸν ἑαυτόν της: «Ὅταν ἡ γῆ ἦτο στρωμένη μὲ ρόδα καὶ ὁ οὐρανὸς στολισμένος μὲ φῶς, διατί ἐζητοῦσες τὸν θάνατον; Καὶ τώρα ποὺ αἱ μεγάλαι μυστικαὶ θλίψεις περνοῦν ἀπὸ τὸ στερέωμα καὶ πέφτουν νεκρὰ ἕνα-ἕνα, χλωμὰ ἕνα-ἕνα, πεθαμένα τὰ φύλλα, διατί πάλιν ἐδίψασες τὴν δίψαν τοῦ θανάτου;» Καὶ ἀποκρίθηκε πάλιν ἡ ἀθλία ψυχὴ εἰς τὸν ἑαυτόν της: «Διότι δὲν εἶχα φόρεμα γάμου νὰ κολουθήσω τὸν νυμφίον ὅταν ἐπέρασε φαιδρὸς ἐπάνω εἰς τὴν ἀνθοστρωμένην γῆν καὶ διότι δὲν ἔχω πάλιν φόρεμα γάμου νὰ τὸν ἀκολουθήσω τώρα ποὺ περνᾷ θλιμμένος κάτω ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ φθινοπώρου».

Κ' ἕνας ποιητής, ποὺ ἀργοδιάβαινε τὸ βαθύ, τὸ γυμνωμένον δάσος, εἶπε μὲ τὸν ἑαυτόν του: «Τί περίεργον! Κάθε φορὰν ποὺ περνᾷ ὁ Νυμφίος, κάθε ἄνοιξιν καὶ κάθε φθινόπωρον ἡ γῆ γεμίζει μὲ ὡραίους νεκρούς!» Καὶ καθὼς ἐπερνοῦσε τὸ γυμνωμένον δάσος εἶδε δύο ἐρημικοὺς τάφους. Ὁ ἕνας ἦτο σκεπασμένος μὲ μαραμένα τριαντάφυλλα καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὰ κίτρινα φύλλα τῶν μεγάλων δένδρων. Κ' ἔσκυψεν ὁ ποιητὴς κ' ἐδιάβασεν ἐπάνω εἰς τὸ ἕνα μάρμαρον, τὸ σκεπασμένον μὲ τὰ ρόδα τῆς ἀνοίξεως: «Ἐπέθανα ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς ἀγάπης». Κ' ἔσκυψεν πάλιν ὁ ποιητὴς εἰς τὸ ἄλλο μάρμαρον τὸ σκεπασμένον μὲ τὰ φύλλα τοῦ φθινοπώρου κ' ἐδιάβασε: «Ὅποιος ἔχασε τὴν ἀγάπην του ἂς ἔλθῃ νὰ κοιμηθῇ μαζί μου». Καὶ ὁ ποιητὴς ἀναστέναξε καὶ εἶπε μὲ τὸν ἑαυτόν του: «Νὰ ἕνας τάφος ποὺ μὲ καλεῖ, διότι καμμία ἀγάπη δὲν εἶνε αἰωνία...»

Ὁ ποιητὴς ποὺ ἀργοδιάβαινε τὸ βαθύ, τὸ γυμνωμένον δάσος, ἔσχισε τὴν καρδίαν του μὲ τὸ ἴδιον του χέρι κ' ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον τὸ σκεπασμένον μὲ τὰ φύλλα τοῦ φθινοπώρου. Κ' ἐκοιμήθη, διότι καμμία ἀγάπη δὲν εἶνε αἰωνία

Ἡ μεθυσμένη ψυχὴ παραληρεῖ ἀκόμη: Μήπως ἀξίζει νὰ ἀποθάνῃ κανένας διὰ τίποτε ἄλλο!

Π. Νβ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Συντάγματος: Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς, ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα.

ΕΙΣ πράξεις τρεῖς. Ἀλλ' αἱ δύο πρῶται, σκηνικῶς, θεατρικῶς, εἶνε περιττάι. Ἡ τρίτη πρᾶξις εἶνε ὁλόκληρον τὸ δρᾶμα, καὶ εἰς αὐτὴν μόνον θὰ περιορισθῶ. Ὅ,τι συνέβη εἰς τὰς ἄλλας, τὸ μανθάνομεν, τὸ ἀκούομεν ἢ τὸ μαντεύομεν. Καὶ ἂν συνέβη τίποτε, τὸ ὁποῖον δὲν λέγεται εἰς τὴν τρίτην, αὐτὸ εἰς τὸ δρᾶμα δὲν χρησιμεύει καθόλου. Καὶ εἶνε περιττὸν νὰ τὸ γνωρίζωμεν . . Θὰντιτάξῃ κανείς: δύο ὁλόκληροι πράξεις, γραμμέναι ἀπὸ τὸν Νιρβάναν, δὲν εἶνε κρῖμα νὰ σβυσθοῦν; Δὲν λέγω ὄχι. Μία-μία, αἱ πράξεις εἶνε ὡραῖαι καὶ ἔχουν ὡραίας σκηνάς. Ἀλλ' εἰς τὸν ὀργανισμόν, ποὺ λέγεται δρᾶμα. τίποτε δὲν εἶνε ὡραῖον, ἂν δὲν εἶνε καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖον.

Ἀνοίγει λοιπὸν ἡ αὐλαία εἰς τὴν τρίτην πρᾶξιν καὶ παρουσιάζεται ὁ ἀρχιτέκτων Μάρθας. Εἶνε ἡ ἐπέτειος τοῦ γάμου του. Ἀλλ' ἡ ἑορτάσιμος ἡμέρα ἐγκαινιάζεται μὲ μίαν συμφοράν. Ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν φθάνει εἰς τὸ νησάκι τῶν Σποράδων, εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ καλλιτέχνου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἑνὸς ἔτους εἶνε ἡ ἐρωτική του φωλεά. Ὁ Μάρθας εἶχε στείλει εἰς κάποιον ἀρχιτεκτονικὸν διαγωνισμὸν ἕνα σχέδιον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐργασθῆ ἐπὶ ἔτη ὁλοψύχως, καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπερίμενε δόξαν καὶ πλοῦτον. Καὶ σήμερον τοῦ ἀναγγέλλουν ὅτι ὁ διαγωνισμὸς ἐματαιώθη... Ἀλλὰ τὴν συμφορὰν αὐτὴν θὰ τὴν ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὴν Μίναν, τὴν νεαράν του σύζυγον,—ἕνα εὐαίσθητον καὶ ὑπερρομαντικὸν πλάσμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀγαπήσει καὶ ἀπαγάγει ἀπὸ τὸ Φάληρον, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἡ πατρικὴ στέγη, ἑτοιμόρροπος, ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ καὶ νὰ τὸ συντρίψῃ. Διότι ὁ ἀπόστρατος συνταγματάρχης Βάρδας, ὁ πατὴρ τῆς Μίνας, εἶχε κατασπαταλήσει τὴν περιουσίαν του, καὶ ἡ

ἐν Φαλήρῳ οἰκία, τὸ τελευταῖον λείψανον, ἐπρόκειτο νὰ πωληθῇ. Ἡ Μίνα δὲν τὸ ἤξευρε· καὶ ἀνύποπτον, ἀρνουμένου τοῦ πατρός της νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἕνα πτωχὸν καλλιτέχνην, ὁ Μάρθας τὴν ἀπάγει, διὰ νὰ μὴ τὸ μάθῃ ποτέ.

Καὶ ἰδοὺ ἡ Μίνα. Τί φαιδρὰ καὶ τί εὐτυχὴς ποῦ ἐμφανίζεται, μὲ τὴν ἀγκαλίδα τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα εἶχε δρέψει ἀπὸ τὸν κῆπον τῆς μικρᾶς ἐπαύλεως, διὰ τὴν ἑορτήν των! Φλυαρεῖ, γελᾷ, τραγουδεῖ καὶ ἀνθοστολίζει τὸ δωμάτιον. Ὁ Μάρθας καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς,—ἀδελφὸς τῆς μητρός της, ἕνας ἀγαθώτατος τρελός, ὁ ὁποῖος ὀνειρεύεται ἑκατομμύρια ἀπὸ ὑδραυλικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἐφησυχάζει εἰς τὸ νησάκι, ἀκολουθήσας τὴν ἀνεψιάν του,— τὴν κατυχίαν, ὡς πτηνοῦ μεθυσμένου, μὲ μίαν κακὴν εἴδησιν; Ὁ Μάρθας δὲν τῆς λέγει τίποτε. Φαίνεται καὶ αὐτὸς μαζί της φαιδρός, τόσον ποὺ δὲν ἠξεύρεις ἂν τὸ προσποιῆται ἢ ἂν γίνεται τῳόντι. λησμονῶν τὴν συμφοράν. Καὶ ὅταν ἔρχωνται οἱ χωρικοὶ μὲ τὰ λαλούτάδες τοὺς ὑποδέχονται μὲ παροξυσμὸν χαρᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ Μάρθας εἶνε ἕτοιμος νὰ χορεύσῃ.

Καὶ τώρα; Τί θὰ γίνῃ ὁ Μάρθας χωρὶς ὄνειρον καὶ χωρὶς ἐλπίδα: Ἔως πότε θὰ προσποιῆται; —Ἡ Μοῖρα τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ στέλλει μίαν ἄλλην ἀγγελίαν. Μετ' ὀλίγον φθάνει ὁ στρατιώτης ἑνὸς ἀξιωματικοῦ, κομιστὴς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἡ ὁποία πατέρας τῆς Μίνας, ὁ ὁποῖος ἐκάμφθη πλέον, ἐσυγχώρησε καὶ εἶνε ἕτοιμος νὰ ἔλθῃ νὰ μείνῃ μὲ τὰ παιδιά του. — Καὶ ἀναγγέλλει ὅτι, δι' ἓν λησμονημένον μεταλλεῖον *του* εἰς τὴν Σκῦρον, πρόκειται ἐντὸς ὀλίγου νὰ πάρῃ ἓν ἑκατομμύριον!

Τρελὸς ἀπὸ τὴν χαράν του ὁ Μάρθας, κράζει ἀμέσως τὴν Μίναν, ἡ ὁποία ἦτο ἔξω μὲ τοὺς χωρικούς, καὶ τῆς ἀναγγέλλει τὴν μεγάλην εὐτυχίαν. Τί καλά! Τώρα θὰ εἶνε πλούσιοι, καὶ ἡ Μίνα θὰποκτήσῃ τὸ κόττερον, τὸ ὁποῖον τόσα χρόνια εἶνε τὸ ὄνειρόν της. Ὁ Μάρθας δὲν ἔχει καμμίαν δυσκολίαν νὰ τῆς τὸ ὑποσχεθῇ, καὶ ἀπὸ τὴν χαράν της ἡ Μίνα χαρίζει εἰς τὴν πιστήν της ὑπηρέτριαν,—ἐκείνην ποὺ τὴν εἶχε βοηθήσει εἰς τὴν ἀπαγωγὴν καὶ ἀκολουθήσει ἀπὸ τὸ Φάληρον,—τὰς τρεῖς μετοχὰς ποὺ τοὺς ἔμεναν...

Ἀλλ' ἡ ἡμέρα εἶνε περικτειώδης. Μετὰ τὸν ἄγγελον τῆς εὐτυχίας, ἰδοὺ ἄλλος ἄγγελος —αὐτὸς συμφορᾶς. Ὁ φίλος τοῦ Μάρθα, — ἕνας ποιητής, ὁ ὁποῖος ἐπεζοποιήθη μετὰ διαμονὴν ἑνὸς ἔτους εἰς τὴν Ἀγγλίαν, — φθάνει εἰς τὸ νησάκι καὶ ζητεῖ τὸν ἴδιον. Ἡ Μίνα εἶνε πάλιν ἔξω μὲ τοὺς χωρικούς. Ὁ Μάρθας τὸν ὑποδέχεται μόνος καὶ μανθάνει κάτι τρομερόν: Ὁ γέρω Βάρδας *ἀπέθανε!* Ὁ φίλος του ἦλθε νὰ τὸ ἀναγγείλῃ αὐτοπροσώπως, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔγραφε ἐπιστολήν, ἤθελε πέσει εἰς τὰ χέρια τῆς Μίνας. Καὶ ἡ Μίνα ἔπρεπε βέβαια νὰ τὸ μάθῃ μὲ τρόπον καὶ μὲ καιρόν...

— Ἡ Μίνα; ἀνακράζει ἔξαλλος ὁ Μάρθας. Ποτέ!

Ὄχι. Ἡ Μίνα δὲν θὰ μάθῃ τὸν θάνατον τοῦ πατέρα της, οὔτε σήμερα οὔτε καμμίαν ἄλλην ἡμέραν... Εἶχε νὰ τὸν ἰδῇ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπαγωγῆς της. Τὸν εἶχε λυπήσει, τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει. Καὶ ἂν ἐμάνθανε τὸν θάνατόν του, ποῖος θὰ τῆς ἔβγαζε τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν τὸν ἐσκότωσεν αὐτή; Καὶ ποία εὐτυχία θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ τῆς κατασιγάσῃ τὴν αἰωνίαν αὐτὴν τύψιν;

— Τί δυστυχία! συλλογίζεται ὁ Μάρθας, ἀποφασισμένος νὰ προσποιηθῇ μέχρι τέλους. Τοὐλάχιστον μᾶς μένει μία παρηγορία...

Ἐννοεῖ τὸν πλοῦτον, τὸ μεταλλεῖον, τὸ ἑκατομμύριον... Ἀλλ' ὁ φίλος του, αὐτὸς δὲν ἐννοεῖ τίποτε. Καὶ ὅταν ὁ Μάρθας τοῦ δείχνῃ τὴν ἐπιστολὴν ποῦ ἔλαβε πρὸ ὀλίγου, ὁ ἄγγελος τῆς συμφορᾶς τοῦ δίδει καὶ τὸ τελευταῖον κτύπημα:

Μὰ πῶς, δὲν τὸ ἤξευρε λοιπὸν ὁ Μάρθας; ὁ δυστυχὴς γέρω - Βάρδας εἶχε καταληφθῆ τελευταίως ἀπὸ προϊοῦσαν παραλυσίαν, καὶ τὸ μεταλλεῖον ἦτο ἁπλοῦν παραλήρημα... Τὸ ἑκατομμύριον, ποὺ ἦλθε πρωΐ πρωΐ νὰ τοὺς χαροποιήσῃ εἰς τὴν ἐπέτειον τοῦ γάμου του, ἦτο *μία σκληρὰ* εἰρωνεία τῆς Μοίρας!

Ὁ Μάρθας εἶνε πλέον πτῶμα. Ἡ δυστυχία — τὸ φαντάζεται τοὐλάχιστον, ξετρελαμένος ἀπὸ τἄλλεπάλληλα κτυπήματα, — τὸν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ παντοῦ. Ὅλαι αἱ θύραι τοῦ ἐκλείσθησαν. καὶ μία μόνον τοῦ μένει ἀνοικτή. Κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ αὐτήν: Εἶνε ἡ θύρα τοῦ θανάτου.

Διότι, ἕως πότε εἰμπορεῖ νὰ κρύπτῃ *τόσα δεινὰ* ἀπὸ τὴν Μίναν; Μοιραίως θὰ ἤρχετο ἡ ἡμέρα —καὶ πολὺ γρήγορα—ποὺ θὰ τὴν ἔβλεπεν ἐμπρός του θλιμμένην, δυστυχισμένην, συντετριμμένην, δακρυσμένην, ἄσχημον. Εἰς τὴν ἀντίληψιν *τοῦ Μάρθα*, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὡραιομανής, ὁ πόνος εἶνε κάτι ἄσχημον. Δὲν ἐννοεῖ νὰ βλέπῃ ἐμπρός του πονοῦντας. Θέλει νὰ σώζῃ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ὡραιότητα. Καὶ ὅταν δὲν εἰμπορῇ μὲ τὴν ἀλήθειαν, καταφεύγει εἰς τὸ ψεῦδος. Κατὰ κανόνα. κατὰ σύστημα, κρύπτει ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὅλας τὰς συμφοράς. Αὐτὸ ἔκαμε μὲ τὴν μητέρα *Κρήτην*· ἡ γραῖα δὲν τὸ ἔμαθε ποτὲ καὶ ἐξεψύχησεν εὐχομένη τὸν ἀπόντα. Αὐτὸ ἔκαμε μὲ τὸν πατέρα του, ὅταν τὸν ἀπήλπισαν οἱ ἰατροί· ὁ γέρων δὲν ὀλίγου θὰ ἐγίνετο καλά. Αὐτὸ ἔκαμεν ἐξ ἀρχῆς καὶ μὲ τὴν Μίναν: Τῆς ἔκρυπτεν ὅτι ἠμποροῦσε νὰ θολώσῃ τὴν εὐτυχίαν της καὶ τὴν εὐμορφιά της· ἀπὸ τὰ μικρότερα ὡς τὰ μεγαλήτερα. Ἀλλὰ *τώρα*, τὰ δυστυχήματα ἦσαν τόσον δυσκολόκρυπτα, ὥστε διὰ νὰ μὴ τὰ μάθῃ ποτέ, ἔπρεπε νὰ τὴν παρασύρῃ μαζί του εἰς ἕνα ὡραῖον καὶ σωτήριον θάνατον. Ἡ Μίνα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, *πιστεύουσα* εἰς τὸ ἑκατομμύριον καὶ περιμένουσα τὸν πατέρα της καὶ τὸ κόττερον, ἦτο πανευτυχής. Ἔπλεεν εἰς ἕνα ὄνειρον εὐτυχίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον —ἐφρόνει ὁ Μάρθας,—κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ *τὴν ἐξυπνήσῃ*. Καὶ ἂν ἀπέθνησκεν εἰς τὸν γλυκύν της ὕπνον, δὲν θὰ ἦτο *αἰωνίως* εὐτυχής;

Ὁ Μάρθας τὸ ἀπεφάσισεν. Ἡ παρηγορία τοῦ ἀγαθοῦ θείου Λουκᾶ, ὁ ὁποῖος *τὴν στιγμὴν ἐκείνην* τῆς ἀπελπισίας, ἔρχεται νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ τὰ ἑκατομμύριά του,—ἔνοια σας! ἐγὼ θὰ σᾶς σώσω! εἰς ἐμὲ στηριχθῆτε! — ἡ τελευταία αὐτὴ εἰρωνεία, δὲν εἶνε βέβαια ἱκανὴ νὰ τὸν *μεταπείσῃ*... Ὅταν ἔρχεται πάλιν ἡ Μίνα, ὁ φίλος των ἀναγκάζεται νὰ τὴν διαβεβαιώσῃ ὅτι ὁ πατέρας της εἶνε καλά, ὅτι ἔρχεται γοήγορα, καί... ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν του νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Τὸ *ἀνδρόγυνον* μένει μόνον. Οἱ χωρικοὶ ἔξω φαγοποτοῦν καὶ ἀλαλάζουν. Ὁ Μάρθας, μὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς σαμπάνιας, τὴν ὁποίαν ἄνοιξαν διὰ τὸν φίλον των, μεθᾷ τὴν Μίναν, μεθᾷ καὶ αὐτός .. Τὴν βάζει νὰ τοῦ παίξῃ εἰς τὸ πιάνο τὸ ἀγαπημένο των κομμάτι καὶ νὰ κάμουν τοὺς ἐρωτευμένους... Ἔπειτα τῆς λέγει ψεύματα, ὅτι εἶχε παραγγείλει τὸ κόττερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν—τῆς τὸ ἔκρυπτεν ὡς τώρα διὰ νὰ τῆς κάμῃ ἔκπληξιν, —καὶ ὅτι τώρα νά, ἔρχεται εἰς τὸ νησάκι... Καὶ τῆς προτείνει νὰ ὑπάγουν ἀμέσως μὲ τὴν βάρκαν, διὰ νὰ τὸ προϋπαντήσουν...

Ἡ Μίνα μεθυσμένη ἀπὸ τὴν χαρὰν καὶ ἀπὸ τὴν σαμπάνιαν, δέχεται. Ἀδιάφορον ἂν ἐσηκώθη ἄερας, σιροκάδα δυνατή... Ποῖος θὰ εἶνε 'στὸ τιμόνι;... Ἄλλως τε ἡ θάλασσα εἶνε ἡ μανία τῆς Μίνας. Ποτὲ ἡ ὁρμή της δὲν τοὺς ἐτρόμαξε, καὶ πολλάκις ἐβρῆκαν οἱ δυό τους μὲ τὸ πανί, καὶ μὲ χειρότερον ἀκόμη καιρόν... Ἐμπρός!

Καὶ φεύγουν, ἐνῷ ὁ ἄνεμος μυκᾶται.

Εἰς τὴν σκηνὴν μένουν ἡ ὑπηρέτρια, ὁ θεῖος Λουκᾶς, καὶ ὁ φίλος τοῦ Μάρθα, ὁ ὁποῖος μίαν στιγμὴν

ἐπιστρέφει. Καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρον, ὅπως εἰς τὸ Ρόσμερσχολμ τοῦ Ἴψεν, παρακολουθοῦν μὲ φρίκην καὶ μὲ ἀγωνίαν τὸ θαλάσσιον δρᾶμα: Ὁ Μάρθας καὶ ἡ Μίνα ἐμβαίνουν εἰς τὴν βάρκαν, ἀνοίγουν τὸ πανὶ καὶ ξεκινοῦν... Ἀλλὰ κραυγαὶ τρόμου ἀκούονται ἀπὸ *τὴν παραλίαν: Ὁ Μάρθας κάμνει στραβοτιμονιές!...* πηγαίνει ἐπάνω 'στὸν καιρό!..Τρέλα!..Θὰ χαθοῦν, καλέ, θὰ πνιγοῦν!..Νά, ἡ βάρκα ἀναποδογυρίσθηκε!.. Δὲν φαίνεται πλέον τίποτε! . Πάει!

Καὶ ὅπως εἰς τὸ Ρόσμερσχολμ, ἡ ὑπηρέτρια πίπτει θρηνοῦσα γοερῶς τὴν ἀγαπημένην της κυρίαν. Αὐλαία.

* * *

Ἡ εὐτυχὴς σύμπτωσις, ὅτι εἰς τὸ ἴδιον αὐτὸ τεῦχος τῶν «Παναθηναίων» δημοσιεύω ἕνα χαρακτηρισμὸν τοῦ Νιρβάνα καὶ τοῦ ἔργου του, μὲ ἀπαλλάσσει τοῦ *κόπου νὰ κρίνω διὰ μακρῶν τὸν* «Ἀρχιτέκτονα Μάρθαν». Δύο λέξεις θὰ ἦσαν τώρα πλέον ἀρκεταί: Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθα» εἶνε τὸ νιρβανικώτερον ἔργον τοῦ Νιρβάνα.

Ὡς βλέπετε καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν, *τὸ δρᾶμα αὐτό*, — ἀφίνω κατὰ μέρος τὴν σκηνικήν του ἀτεχνίαν καὶ τὰς δύο περιττάς του πράξεις,— δὲν ἀντέχει εἰς κανένὸς εἴδους ἀνάλυσιν. Ὅπως νὰ τὸ πάρετε, ὅπως νὰ τὸ ἐξετάσετε, λογικῶς θὰ τὸ εὕρετε κατασκεύασμα ἐντελῶς αὐθαίρετον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶνε νὰ μᾶς καταστήσῃ πρὸς στιγμὴν πιστευτὴν καὶ δικαιολογημένην τὴν ὑπέροχον σκηνὴν τῆς μέθης καὶ τοῦ ὡραίου θανάτου. Νὰ μᾶς δώσῃ μίαν τραγικὴν ἐντύπωσιν, προπαρασκευαζομένην διὰ παντὸς τρόπου. Ἔξαφνα, ὁ Ἀρχιτέκτων Μάρθας, ὁ ἥρως, τὸ κύριον πρόσωπον, δὲν εἶνε ἄνθρωπος ἀντιγραμμένος ἀπὸ τὴν ζωήν. Τὸν ἔπλασεν ὁ συγγραφεὺς ὅπως ἤθελε. Εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, τὸ σύστημά του φαίνεται παράλογον, ἀνόητον, παιδαριώδες, καὶ τὰ δυστυχήματά του ἀσήμαντα καὶ φαντασιώδη. Δὲν *πείθει μὲ κανένα τρόπον*. Εὑρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, εἰς ἰδανικὸν χῶρον ὅπου μὲ κόπον, διὰ τῆς βίας, τὸν κρατεῖ ὁ συγγραφεύς. Ἦ εἶνε ἕνας τρελός, ἕνας ἀσθενής, κινῶν τὸν οἶκτον, ἀφοῦ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμόν. Ὁ δὲ θάνατός του, ὁ καταπληκτικός, ὄχι μόνον ὡς ἀπόφασις δὲν εἶνε ποσῶς δικαιολογημένος, ἀλλ' ἴσως οὔτε ὡς ἐκτέλεσις. Διότι, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ κανείς, ὅτι δὲν θὰ ἐρρίπτοντο ἀμέσως δέκα ἄνθρωποι εἰς τὴν θάλασσαν νὰ σώσουν τοὺς πνιγομένους ὑπὸ τὰ ὄμματά των;

Ἀλλ' εἰς τὸ θέατρον, τὴν στιγμὴν τῆς ζωηρᾶς αὐτῆς συγκινήσεως, κανεὶς δὲν συλλαμβάνει ὁμοίαν ἀπορίαν, καὶ καθ' ὅλην ἐπίσης τὴν διάρκειαν τοῦ δράματος, ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ ἀπιθανότης παραβλέπονται. Ὁ Νιρβάνας, καὶ ὄχι *τὸ δρᾶμα, κρατεῖ τοὺς θεατὰς ὑπὸ* τὴν γοητείαν του. Καὶ ἕνα ἔργον, τὸ ὁποῖον οἱ βέβηλοι, οἱ ψυχροὶ ἀνατόμοι, οἱ ἀσεβεῖς σχολιασταί, θὰ τό εὕρισκαν ψεύτικον, κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ἀληθινοῦ.

Ἀλλὰ τὰ ἔργα τῆς Τέχνης, τὰ ποιήματα, δὲν κρίνονται μὲ τὴν Ἄλγεβραν. Μία ἐξίσωσις εἰμπορεῖ νὰ δίδῃ ἐξαγόμενον μηδέν· ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι δὲν παρίστανται μαθηματικῶς καὶ δὲν χωροῦν εἰς καμμίαν ἐξίσωσιν. Ποῖος εἰμπορεῖ νἀρνηθῇ ὅτι ὁ Μάρθας αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀντιλαμβάνεται ἔτσι τὴν ζωήν, διότι ἔτσι τὸν ἔπλασεν ὁ συγγραφεύς, δὲν εἶνε ὡραῖος; Ἐπίτηδες σᾶς διηγήθην τὴν ὑπόθεσιν διὰ μακρῶν. Καὶ ἂν δὲν εἴδατε εἰς τὸ θέατρον το ἔργον,— ἑρμηνευόμενον τελείως ἀπὸ τὸν κ. Βο*νασέραν καὶ ἀπὸ τὴν Δδα Κοτοπούλη*,—εἶμαι βέβαιος ὅτι σᾶς ἤρεσε καὶ σᾶς συνεκίνησε. Αὐτὸ ἐπάθαμεν καὶ ἡμεῖς ὅλοι: ἐμαγεύθημεν. Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» δὲν εἶνε ἕνα κομμάτι ζωῆς, πραγματικῆς ἢ ἐξιδανικευμένης, ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ζωήν. Εἶνε κάτι αὐθαίρετον καὶ συνθηματικόν. Ἀλλὰ ὡραῖον, πολὺ ὡραῖον, ἀπὸ τὸ σχέδιον μέχρι τῆς τελευταίας λεπτομερείας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. Νέα ἔργα ἐδόθησαν τὰ ἑξῆς: Ἡ «Χίμαιρα» τοῦ κ. Α. Νέη εἰς τὸ Ἀθήναιον. Οἱ «Βασιλεῖς ἐν Ἐξορίᾳ» τοῦ κ. Δημητρακοπούλου εἰς τὸ θέατρον τῆς Νεαπόλεως. Ἡ «Κασσιανὴ» τοῦ κ. Α. Κυριακοῦ εἰς τὸ Σύνταγμα. Καὶ ὁ «Ἄνθρωπος τῆς Ἡμέρας» τοῦ κ. Τ. Μωραϊτίνη εἰς τὴν Νέαν Σκηνήν. Διὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν θὰ γράψωμεν εἰς τὸ προσεχές.

Γρ. Ξ.

ΣΚΑΝΔΙΝΑΥΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΙΝΑΙ πολὺ φυσικὸν ὅτι ἕκαστον ἔθνος, ἔχον ἐμπνευσμένους ποιητὰς καὶ μεγαλοφυεῖς καλλιτέχνας, φιλοδοξεῖ νὰ ἐξάρῃ τὰ ἀριστουργήματα τῆς φαντασίας αὐτῶν διὰ τοῦ ἐπιδεικτικωτέρου τρόπου ἐνώπιον τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Οὕτω διὰ μὲν τὰ *ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν* τοῦ χρωστῆρος καὶ τῆς σμίλης διοργανοῦνται ἑκάστοτε εἰδικαὶ ἐκθέσεις, διὰ δὲ τὰ προϊόντα τοῦ καλάμου μεγάλων ποιητῶν καὶ τῆς ἐμπνεύσεως δαιμονίων μουσουργῶν καθιερώθησαν αἱ πανηγυρικαὶ παραστάσεις. Τὸ *σύνθημα* τῆς διοργανώσεως τοιούτων παραστάσεων ἐδόθη ἐπιτυχῶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπὸ τὸ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἄδοξον Μπαϋρόϋτ, τὸ ὁποῖον ἡ φιλόκαλος καὶ μεγαλεπήβολος ἐρημῖτις τῆς Villa Wahnfried κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ εἰς διεθνῆ καλλιτεχνικὸν βωμόν, ὅπου συρρέουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὡς πρὸς ἱερὸν προσκύνημα οἱ ἐκ πεποιθήσεως θαυμασταὶ καὶ οἱ ἐκ μιμητικῶν ἐνστίκτων θιασῶται τῶν ἀρισιουργημάτων τοῦ ρηξικελεύθου τῆς Γερμανίας μουσουργοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ διεύθυνσις τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου τοῦ *Μονάχου* διοργανοῖ κατ' ἔτος τὰς περιφήμους πανηγυρικὰς παραστάσεις (Festspiele) τῶν ἔργων τοῦ Μόζαρτ καὶ τοῦ Βάγνερ, αἱ ὁποῖαι συγκεντρώνουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὰς πολυθελγήτρους παρισαρείους Ἀθήνας, *ὅλους τοὺς λάτρας* τῆς τέχνης, οἵτινες ἐρχόμενοι κυρίως ὅπως ἐπιδιώξωσι procul negotiis μικρὰν ἀναψυχὴν εἰς κἀνὲν ἀπὸ τὰ γραφικὰ τοπία παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν βαυαρικῶν λιμνῶν, ἐπωφελοῦνται εὐχαρίστως τῶν παρεχομένων ἐν Μονάχῳ καλλιτεχνικῶν ἀπολαύσεων.

Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων διδασκόμενοι οἱ Νορβηγοὶ σκέπτονται νὰ καθιερώσουν καὶ αὐτοὶ ἕνα ἐτήσιον κύκλον πανηγυρικῶν παραστάσεων τῶν τελειοτέρων ἔργων τῆς νεαρᾶς μὲν τὴν ὕπαρξιν, πολιᾶς δὲ *τὴν οὐσίαν σκανδιναυικῆς* φιλολογίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μέχρι τοῦδε εἶχεν ἤδη ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια, ὅπως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χειμερινῆς περιόδου ἀναβιβάζωνται τακτικῶς ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ *Ἐθνικοῦ Θεάτρου τῆς Χριστιανίας τὰ δραματικὰ* ἔργα τῆς μεγαλοφυοῦς δυάδος, ἥτις νέους ἀπεκάλυψεν δρίζοντας τῆς δραματικῆς τέχνης, ἀλλ' αἱ παραστάσεις αὗται δὲν ἐγίνοντο συστηματικῶς, οὐδὲ ἀπέβλεπον εἰς τὴν προσέλκυσιν διεθνοῦς κόσμου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Νορβηγίας. Ἀπό τινος ὅμως, πρωτοστατούσης τῆς δημοσιογραφίας, ἤρχισε νὰ καταβάλλεται μεγίστη προσπάθεια, ὅπως αἱ παραστάσεις αὗται λάβωσιν ἐπισημότερον καὶ κάπως διεθνῆ χαρακτῆρα, καθιερωθῇ δὲ μία ὡρισμένη τοῦ ἔτους ἐποχή, καθ' ἣν νὰ ἀναβιβάζωνται ἐπὶ τὸ πανηγυρικώτερον τὰ ἐκλεκτότερα ἔργα τοῦ Ibsen, τοῦ Björnson καὶ τοῦ Strindberg. Ὡς καταλληλότερα πρὸς τοῦτο ἐποχὴ ὑποδεικνύονται οἱ θερινοὶ μῆνες, ἰδίᾳ ὁ Αὔγουστος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἑκατοντάδες *καὶ χιλιάδες ξένων διασχίζουν τὰ ὑγρὰ κέλευθα* τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Βορειογερμανικῆς θαλάσσης, ἐπι-

ζητοῦντες ἀναψυχὴν εἰς τὰ διὰ τῶν μαγευτικῶν *φιόρδ* ἀριστοτεχνικῶς ὑπὸ τῆς φύσεως ποικιλμένα παράλια τῆς ρομαντικῆς χερσονήσου τοῦ Βορρᾶ.

Ἡ «Morgenbladet» εἰς ἓν τῶν τελευταίων φύλλων μετὰ μακρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ προτεινομένου σχεδίου συνιστᾷ τὴν ταχίστην πραγματοποίησιν αὐτοῦ, διότι, λέγει, «ἐν περιπτώσει ἀναβολῆς εἶναι κίνδυνος μὴ μᾶς προλάβουν οἱ Γερμανοί», προτείνει δὲ αἱ παραστάσεις αὗται νὰ μὴ ἐκτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ὡς γίνεται μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ νὰ προσκαλοῦνται ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ ἐξέχοντες ἐκτελεσταὶ τῶν δυσκόλων χαρακτήρων τοῦ σκανδιναυικοῦ δραματολογίου. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μία τοιαύτη καλλιτεχνικὴ ἐπιχείρησις θὰ προσελκύσῃ πολὺν κόσμον εἰς τὴν νορβηγικὴν πρωτεύουσαν καὶ θὰ στεφθῇ ὑπὸ τελείας ἐπιτυχίας, ἐὰν ἀφειδῶς διατεθῶσι τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικὰ μέσα. Τὸ μόνον ἴσως μειονέκτημα θὰ εἶναι ὅτι τὰ ἔργα θὰ *διδάσκωνται*, ἢ μᾶλλον θὰ *ἐκτελοῦνται*—διότι τὰ φιλολογικὰ προϊόντα τοῦ Βορρᾶ δὲν ἀποβλέπουν πολὺ πολὺ εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν ἄμεμπτον καὶ ἀπαισίως πιστὴν ἀπεικόνισιν μερικῶν μελανῶν σκηνῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου—εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ πρωτοτύπου, ἥτις δὲν εἶναι βεβαίως προσιτὴ εἰς τὸν διεθνῆ κόσμον. Ἀλλ' οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποβλέπουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ καλλιτεχνικῶς μορφωμένον κοινὸν τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον ἔχει τόσον ἐξοικειωθῆ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Ibsen καὶ τοῦ Björnson, ὥστε δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς γλώσσης τοῦ πρωτοτύπου. Τοῦτο ἀποδεικνύει τοὐλάχιστον ἢ πρό τινων ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου δοθεῖσα παράστασις τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Björnson «Γεωγραφία καὶ Ἔρως», εἰς ἣν πλεῖστοι παρίσταντο ξένοι. Πλήρης ἦτο ἡ ἐπιτυχία τῆς παραστάσεως ταύτης, δοθείσης ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πεντηκονταετοῦς φιλολογικῆς δράσεως τοῦ μεγάλου νορβηγοῦ ποιητοῦ.

Πράγματι πεντήκοντα ὅλα ἔτη συμπληροῦνται ἐφέτος ἀπὸ τῆς πρώτης δημοσιεύσεως τοῦ φιλολογικοῦ πρωτολείου τοῦ Björnstjerne Björnson «Synnöve Solbakken», ἐπὶ τῇ σπανίᾳ δὲ ταύτῃ ἐπετηρίδι δὲν εἶναι ἴσως ἄκαιρος ἡ ἀναγραφὴ ἑνὸς χαριτωμένου ἐπεισοδίου, χαρακτηριστικοῦ τῶν πρώτων ψυχικῶν συγκινήσεων τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ συγγραφέως. Ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ χειρογράφου ἐπεθύμει ὁ Björnson νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸ εἴς τινα τῶν φίλων του, ἵνα δοκιμάσῃ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν θὰ προξένει τὸ ἔργον δημοσιευόμενον. Οὐδεὶς ὅμως εἶχε τὴν αὐταπάρνησιν νὰ ὑποβληθῇ ἐν μέσῳ θέρει εἰς τὴν θυσίαν, ἣν ἀπῄτει ὁ ἄσημος τότε συγγραφεύς. Ἐπὶ τέλους εὑρέθη εἷς γενναῖος φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς, ὁ Kahrs, ὅστις ἐδέχθη τὴν πρότασιν ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ὁ Björnson τῷ προσφέρῃ ὡς ἀποζημίωσιν τὴν διὰ μίαν τοιαύτην δοκιμασίαν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα καπνοῦ καὶ τὸ ἀνάλογον punsch. Οἱ δύο φίλοι μετέβησαν εἰς τὸ πενιχρὸν δωμάτιον τοῦ Björnson, ὅστις ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ, ἐν ᾧ ὁ νεαρὸς ἀσκληπιάδης ἐκδυθεὶς ἐξηπλώθη νωχελῶς ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ ποιητοῦ καπνίζων μακαρίως τὴν σεβαστήν του πίπαν. Ὁ Björnson σκοπίμως διέκοπτεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ἀνάγνωσιν, ἀναμένων ματαίως κάνένα παρήγορον λόγον, κάνὲν ἐπιφώνημα ἐπιδοκιμασίας ἢ θαυμασμοῦ ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ ἐξηπλωμένου αὐστηροῦ τεχνοκρίτου. Ἡ μόνη του παρηγορία ἦσαν αἱ βραδέως ἀνυψούμεναι τολύπαι τοῦ καπνοῦ, αἱ ὁποῖαι τὸν ἔπειθον τοὐλάχιστον ὅτι ὁ Kahrs δὲν εἶχεν ἀποκοιμηθῆ. Μετ' ὀλίγην ὥραν ἡ ἀνάγνωσις ἐτελείωσε... Ὁ Björnson ἐκράτει τὴν ἀναπνοήν του ἀναμένων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν καταδικαστικὴν ἐτυμηγορίαν... Ὁ ἰατρὸς ἠγέρθη σιγὰ σιγά, ἐρρόφησε μὲ στωϊκὴν ἀπάθειαν τὸ ὑπολειπόμενον punsch καὶ μὲ μεγάλην αὐτοπεποίθησιν ἐξέφερε τὴν κρίσιν του· «Μά τὸν Διάβολον, εἶπε, εἶναι τὸ ὡραιότερον διήγημα ποὺ ἤκουσα ὡς τώρα».

Ὁ Kahrs δὲν εἶχεν ἄδικον! Ἐν τούτοις ὁ μέγας ποιητής, διὰ τὸν ὁποῖον σεμνύνεται σήμερον ἡ Νορβηγία, ἐδέησε νὰ ὑποστῇ ἀρκετοὺς ἐξευτελισμούς, ἕως οὗ εὕρῃ ἐκδότην διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κρηπὶς τῆς μελλούσης δόξης του καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδας ἀντιτύπων εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἐν Χριστιανίᾳ ΒΟΡΕΙΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἡ παράστασις τοῦ «Ἀρχιτέκτονος Μάρθα» τοῦ κ. Νιρβάνα εἰς τὸ θέατρον τοῦ Συντάγματος ἦτο μία μεγάλη ἐπιτυχία. Εἶναι τὸ πρῶτον δραματικὸν ἔργον τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτου μας. Τὸ κοινὸν τὸ ὑπεδέχθη μὲ ἀληθινὴν στοργήν. Ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν ἐκάλεσε τὸν ποιητὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὁ ἐνθουσιασμός του ἔμεινε ἀμείωτος μέχρι τέλους.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐπίσης ἐδόθη ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» προσελκύσας πολὺν κόσμον. Οἱ συνάδελφοι καὶ φίλοι του Πειραιεῖς προσέφεραν εἰς τὸν ποιητὴν ἀργυρᾶν ἀναμνηστικὴν πλάκα.

Τὰ «Παναθήναια» δημοσιεύουν ἀπὸ σήμερον ἐν συνεχείᾳ τὸ ποιητικώτατον ἔργον τοῦ κ. Νιρβάνα.

ΕΙΣ τὸ θέατρον τοῦ Συντάγματος ἐδόθη ἐπίσης πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸ μονόπρακτον δρᾶμα τοῦ φίλου συνεργάτου μας κ. Γ. Τσοκοπούλου *Ἡ Βασίλισσα Σαββᾶ*. Τὸ ἔργον εἶχε δοθῆ πρό μηνῶν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἤρεσε πολύ. Τώρα εἰς τὸ θέατρον τοῦ Συντάγματος ἡ ἰδία ἐπιτυχία. Ὁ κ. Τσοκόπουλος ἐκλήθη ἐπανειλημμένως εἰς τὴν σκηνήν.

Ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ἐμορφιᾶς καὶ τῆς ἀξίας τοῦ δράματος αὐτοῦ εἶνε ὁ περίτεχνος, ὁ ὡραῖος διάλογος. Περὶ τῆς *Βασιλίσσης Σαββᾶ* ἔγραψε εἰς τὴν θεατρικὴν στήλην ὁ κ. Ξενόπουλος κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν.

Ο Μυστρᾶς, ἡ πολύτιμος, ἡ μοναδικὴ μεσαιωνικὴ πόλις εἰς τὸν κόσμον, διαφυλάττεται καὶ συντηρεῖται ἀπὸ πάσης εἰς τὸ μέλλον φθορᾶς. Τὰ μνημεῖα ὁλοκλήρου τῆς βυζαντινῆς πόλεως ὑποστηρίζονται, τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν ἀναστηλώνονται δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ βυζαντιολόγου κ. Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου.

Ἤδη ἐργασία σύντονος ἐκτελεῖται πρὸς διάσωσιν ἄλλου ὡραιοτάτου βυζαντινοῦ μνημείου, — τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον, περικλεῖον εἰς τοὺς τοίχους του θαυμάσια μωσαϊκά, εἶναι μουσεῖον μοναδικὸν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἀξίζει μὲ πᾶσαν δαπάνην, μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ συντηρηθῇ. Χρῆμα πολὺ ἐξωδεύθη πρὸς διάσωσίν του, ἀλλ' ἤδη μὲ ὀλίγην πλέον δαπάνην θὰ στερεωθῇ, θὰ διαφυλαχθῇ ἀπὸ παντὸς ἐνδεχομένου κινδύνου καὶ θ' ἀσφαλισθῇ ἀπὸ πάσης βλάβης ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ πάλιν ἀναλαμβάνει τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ναοῦ. Διὰ σιδηρῶν ὀρθοστατῶν καὶ συσφιγκτήρων ὁ κεκλιμένος Ν. τοῖχος θέλει στερεῶς συνδεθῇ μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους τῶν ἀκλονήτων βάθρων τοῦ τρούλλου. Ἤδη ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἔχωμεν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε φόβον διὰ τὸ πολύτιμον μνημεῖον.

Τὰς ἐργασίας διευθύνει καὶ ἐποπτεύει ὁ κ. Ἀδαμαντίου. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του δ' ἐκανονίσθησαν αἱ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ γίνωνται εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὥστε καὶ τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο ἔργον νὰ μὴ διακοπῇ. Ἁπλαῖ ἐργασίαι ὑποστηρίξεως θὰ ἐκτελοῦνται, πρὸς τὸ παρόν, ἕως ὅτου μεταβαίνων καὶ πάλιν ὁ κ. Ἀδαμαντίου συνεχίσῃ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀναστηλώσεως τῶν πολυτιμοτέρων μνημείων τῆς βυζαντινῆς πόλεως.

Διὰ τοῦτο, — ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ συντόνως τὸ ἔργον τοῦ Μυστρᾶ, — εἰς τὸν ναὸν τοῦ Δαφνίου θὰ γείνωσιν τώρα αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι ἐργασίαι ὑποστηρίξεως. Νὰ ἀσφαλισθῇ τελείως τὸ μνημεῖον. Ἀργότερα, ὅταν σωθῇ ὁ Μυστρᾶς, τὸ Γεράκι, θὰ ἐκτελεσθῶσιν πολλαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Δαφνί: οἱ τοῖχοι τοῦ παλαιοῦ περιβόλου θὰ ὑποστηριχθοῦν, τὰ βάναυσα περὶ τὸν ναὸν μεταγενέστερα κτίρια θὰ κατεδαφισθοῦν καὶ πᾶσα ἄλλη ἐργασία εὐπρεπείας θὰ γείνῃ, ὥστε τὸ περικαλλὲς μνημεῖον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν ἀρχαϊκὴν μορφήν.

Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας τῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἀναστηλώσεως τῶν βυζαντινῶν μνημείων προσελήφθη ἀρχιτέκτων εἰδικὸς καὶ ἔμπειρος περὶ τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὁ Τήνιος κ. Γεώργιος Εὐγένειος. Ἡ συνεργασία τοῦ κ. Ἀδαμαντίου μετὰ τοῦ κ. Εὐγενείου θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν μνημείων, καὶ θὰ συναπαρτίσῃ ἓν ἁρμονικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι, καὶ τεχνικῶς καὶ ἀρχαιολογικῶς, ἄρτιον εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν μνημείων καὶ τὴν ἀναδημιουργίαν τῶν παλαιῶν ζυθμῶν.

ΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ πρὸς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκ Θεσσαλίας ὅτι ὁ ἐκεῖ Ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλος ἀνασκάπτων πύργον μέγαν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν ἢ πρώτων βυζαντιακῶν χρόνων κείμενον ὑπὲρ τὰς Ἀλυκὰς Βόλου ὀλίγα μέτρα μακρὰν τοῦ νοτίου τείχους τῶν ἀρχαίων Παγασῶν εὗρε πλῆθος ἐπιτυμβίων στηλῶν περὶ τὰς 250 μέχρι τοῦδε. Ἐκ τούτων αἱ πλεῖσται ἔφερον γραπτὰς παραστάσεις πολυχρώμους ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἀπ' εὐθείας, ἐξ ὧν καλῆς διατηρήσεως εἶναι δέκα περίπου μὲ σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἐν αἷς μία παριστᾷ ἄρτι γεννήσασαν γυναῖκα ἀποθνήσκουσαν ἐντὸς δωματίου καὶ ἐνώπιον τῶν οἰκείων της, ἀρίστης διατηρήσεως καὶ καλῆς τέχνης· ἄλλαι 30 διατηροῦσιν ὁπωσδήποτε εὐδιακρίτους παραστάσεις. — Τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι σπουδαιοτάτης ἀξίας, διότι κυμαίνονται μεταξὺ 300 π. Χ. καὶ 100 μ. Χ. ἀποτελοῦσι δὲ τὰ μόνα δείγματα τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς. Εἰδικὸς ζωγράφος ἐστάλη ἐκεῖ πρὸς ἀντιγραφὴν αὐτῶν.

ΚΑΤΑ τὸ 1892 ἀπεβίωσεν ἐν Πάτραις ὁ πατριώτης Λ. Ῥηγόπουλος ὅστις ἄφησε τὸ *λεύκωμά* του εἰς τὸν δῆμον. Εἰς τὸ λεύκωμα τοῦτο ὁ ἀείμνηστος πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας, καὶ ἕλλην τὴν ἀρχικὴν καταγωγήν, Φραγκίσκος Κρίσπης ἔχει γράψει ἐνθουσιώδεις λέξεις, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ὀκτωβρίου 1859, κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν διέλευσίν του, τὰς ὁποίας μεταφράζομεν ἐδῶ: «Ἰὸς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ σᾶς ἐπανίδω κάὶ νὰ σᾶς ἐναγκαλισθῶ ὅταν αἱ πατρίδες μας ἀπαλλαγῶσι τοῦ δεσποτισμοῦ ὅστις τὰς πιέζει, δέξου σὲ παρακαλῶ τὸν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν τοῦ φίλου σου. Εἴθε ὁ θεὸς τοῦ ἐλέους νὰ εὐδοκήσῃ ὥστε ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἰταλία νὰ ἀποκτήσουν τὴν ὁλομέλειάν των, καὶ ὡς φυσικαὶ σύμμαχοι νὰ ἀναλάβουν τὴν πρωτοβουλίαν ἐκείνην ἥτις ἐμπρέπει εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ εἰς τὰς παραδόσεις των. Χαῖρε λοιπὸν καὶ εὔχομαι αἰσιωτέρους οἰωνοὺς καὶ διὰ σᾶς καὶ διὰ τὰ ἀδελφὰ ἔθνη, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἀφιερώσαμεν τὸν βίον μας!»

Το Ἑλληνικὸν Τμῆμα τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Βορδὼ περιγράφεται ἀπὸ τὰ γαλλικὰ φύλλα πολὺ ἐνδιαφέρον. Διάφορα ἀποτυπώματα ἔργων τῶν Μουσείων μας, ἔπειτα ἀναπαραστάσεις τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἡ ἐποχὴ τοῦ 21 ἀποτελοῦν ἕνα ὡραῖον σύνολον. Ἔρχεται ἡ σημερινὴ ἐποχὴ μὲ τὰ χίλια εἴδη τῆς πολεμικῆς καὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας μας ἡ ὁποία συμπληρώνει τὴν εἰκόνα. Ἐκτὸς τῶν εἰδῶν τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ ναυτικόν, πολλὰ ἄλλα ἑλληνικῆς τέχνης, βιοτεχνίας καὶ βιομηχανίας στολίζουν ἀνταξίως τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος τὸ τμῆμα τῆς Ἑλλάδος.

ΟΛΙΓΑΙ χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ ἀπὸ τὸν *Φιγαρὸ* διὰ τὴν μνηστὴν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου: Εἶναι 25 ἐτῶν, μελαχροινή, ὑψηλή. Μεγολοπρέπεια καὶ χάρις· βλέμμα γεμᾶτο καλωσύνην. Ἡ ἐπιμελημένη ἀνατροφή της ἀνέπτυξε ἐξ ἴσου τὸν νοῦν καὶ τὰ αἰσθήματα. Συμπαθὴς πρὸς τοὺς ταπεινούς, πρὸς τὴν δυστυχίαν. Μορφωμένη τελείως χωρὶς νὰ ἦναι καὶ σχολαστική. Ὁμιλεῖ ἐκτὸς τῆς μητρικῆς της γλώσσης ἀγγλικά, γερμανικά, ἰταλικά. Ἀγαπᾷ τὴν φιλολογίαν, ἰδιαιτέρως ὅμως τὴν μουσικήν.

ΙΔΟΥ μία εἰκὼν τῶν Ἀμερικανῶν ἀπὸ τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Ἀμερικὴ καὶ Ἀμερικανοί:

«Ὁ Ἀμερικανὸς τὸ θεωρεῖ καταισχύνην, ἀνάξιον ἐλευθέρου πολίτου νὰ ἐξαρτᾷ τὴν ὕπαρξίν του ἐκ τῆς εὐνοίας καὶ συμπαθείας τῶν ἄλλων. Τὸ ἔμφυτον τῆς ἐλευθερίας τὸν παρορμᾷ πρὸς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν, διὰ νὰ εἶναι δὲ ἀνεξάρτητος ὀφείλει νὰ εἶναι ἱκανός. Εὐχαριστεῖται νὰ ζῇ διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας καὶ ὑπερηφανεύεται διότι ἐργάζεται καὶ κερδίζει ὄχι κερδοσκοπῶν ἐπὶ τῆς εὐνοίας τῶν ἄλλων, ἀλλὰ βασιζόμενος ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἱκανότητος. Τὸ ἀτομικὸν δόγμα ἑπομένως: «ἕκαστος δι' ἑαυτὸν καὶ ὁ Θεὸς δι' ὅλους μας», τὸ ὁποῖον ἴσως φαίνεται ἐγωϊστικὸν εἰς τοὺς μὴ ἐμβαθύνοντας εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν χαρακτῆρα, εἶναι φυσικὴ ἀπόρροια τῆς ὀρθῆς ἀντιλήψεως τῶν καθηκόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰσότης. Ὁ Ἀμερικανὸς ἑκατομμυριοῦχος ἐργοστασιάρχης κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας εἰς τὸ ἐργοστάσιόν του φέρει τὴν ἰδίαν ἐμπροσθέλλαν τῆς «δουλειᾶς», τὴν ὁποίαν φοροῦν καὶ οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἐργάται του, καὶ περιέρχεται τὰ διάφορα τμήματα τοῦ βασιλείου του — διότι τὰ μεγάλα ἐργοστάσια τῆς Ἀμερικῆς εἶναι βασίλεια καὶ οἱ ἰδιοκτῆται των βασιλεῖς τοῦ χάλυβος, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ σιδήρου, τοῦ πετρελαίου κλπ. κλπ. — οἰκείως συνδιαλεγόμενος μὲ τοὺς ἐργάτας του καὶ συναδελφικῶς πολλάκις βοηθῶν αὐτούς.

»Οἱ Ἀμερικανοὶ βασιλεῖς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας εἶναι ἄνθρωποι αὐτοδημιούργητοι. Ἐξ ἁπλῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν ἔγειναν διευθυνταί, ἰδιοκτῆται ἐργοστασίων, ἑκατομμυριοῦχοι. Οἱ διάδοχοί των θ' ἀναφανοῦν πάλιν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Θ' ἀνακύψουν ἐκ τῶν τάξεων τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν καὶ θ' ἀνέλθουν εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ἱεραρχικῆς κλίμακος διὰ τῆς προσωπικῆς των ἱκανότητος. Οὐδεὶς περιοριστικὸς ὅρος ὑπάρχει εἰς τὴν ἐργασίαν, οὐδεμία πίεσις, οὐδεμία προκατάληψις εὐνοίας ἢ δυσμενείας. Ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἐργάζονται ἐξ ἴσου τραχέως, ὅπως ἐκδηλώσουν ἐμπράκτως τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν των καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των καὶ ἀναδειχθοῦν εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Οἱ Κροῖσοι τῆς ἐποχῆς μας: ὁ Ροκφέλλερ, ὁ Ἄστορ, ὁ Καρνέγης καὶ ὅλη ἡ περίλαμπρος πλειὰς τῶν Ἀμερικανῶν ἑκατομμυριούχων, οἱ διαθέτοντες σήμερον τὸν ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου των

ἀποκτηθέντα πλοῦτον ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν συμπολιτῶν των διὰ τῆς ἱδρύσεως πανεπιστημίων, λαϊκῶν ἀναγνωστηρίων, τεχνικῶν σχολῶν καὶ τόσων ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ἦσαν ἄγνωστοι καὶ ἄσημοι ἡμερομίσθιοι ἐργάται τῶν μεγάλων ἐργοστασιαρχῶν καὶ βιομηχάνων τοῦ παρελθόντος.

»Ἀνεδείχθησαν διὰ τῆς ἀτομικῆς των ἱκανότητος καὶ διεδέχθησαν εἰς τὴν βασιλείαν τοὺς πρώην βασιλεῖς τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ χρήματος, ὅπως πάλιν αὐτοὺς θὰ διαδεχθοῦν ὄχι κατ' ἀνάγκην οἱ υἱοί των, ἀλλ' οἱ ἱκανώτεροι ἐκ τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων των. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ τοῦτο : εἰς τὴν Ἀμερικὴν αἱ προγονικαὶ περγαμηναὶ δὲν ἔχουν τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐπιβολήν, τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐὰν ὁ υἱὸς τοῦ ἑκατομμυριούχου ἀποδειχθῇ ἀνάξιος νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ δὲν ἀποδείξῃ ἀναμφισβητήτως ὅτι ἔχει μεγάλα προσόντα ἰδιοφυΐας, δὲν ἔχει μέλλον. Κοινωνικῶς εἶναι χρεωκοπημένος. Διότι κατὰ τὰς ἰδέας τῶν Ἀμερικανῶν ἕκαστον μέλος τῆς κοινωνίας πρέπει ν' ἀφίνεται ἐλεύθερον νὰ διευθύνῃ τὰ τοῦ οἴκου του, ὅπως αὐτὸ νομίζει καταλληλότερον, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐχθρικῆς κατακρίσεως ἢ πατρικῆς ἐπεμβάσεως. Ὅλοι πρέπει νὰ εἶναι ἴσοι, ἀνεξάρτητοι, κύριοι τῆς τύχης των».

ΑΠΕΘΑΝΕΝ 68 ἐτῶν ὁ Σουλὺ-Προυντόμ, ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς σκέψεως, κατέχων ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν σύγχρονον γαλλικὴν ποίησιν. Τεχνίτης τοῦ στίχου, ἔθιξε τὰς λεπτοτέρας χορδὰς τῆς ποιήσεως μὲ πνεῦμα φιλοσόφου καὶ αἴσθημα λεπτὸν καὶ βαθύ. Εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐζήτησε νέας ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ἀμφιβολίαν, ποὺ ἦλθε νὰ τὴν ἐπιτείνῃ ἡ ὕψις τῶν πραγμάτων ἢ αὐστηρά, ἐτραγούδησε μὲ στίχους ὡραίους καὶ μουσικούς. Εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ στίχου ἀπέβλεπε πολύ. Αἱ συλλαβαί, λέγει κάπου, εἰς τὴν *Ποιητικήν του Διαθήκην*, μὲ τὴν ἀμοιβαίαν ἁρμονίαν των σχηματίζουν ἐκ τῶν δύο ἡμιστιχίων δύο φράσεις μουσικάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἓν ὅλον ποὺ κανένα μουσικὸν ὄργανον δὲν ἠμπορεῖ μόνον του ν' ἀποδώσῃ. Τὴν στιχουργίαν ὀνομάζει ἐνορχήστρωσιν.

Ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς ἔγραφεν ὅτι ὁ Προυντὸμ συγγενεύει μὲ τοὺς φιλοσόφους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος διὰ τῆς ἰδέας τὴν ὁποίαν διαρκῶς ἐκφράζει, ὅτι τὸ πρῶτον καθῆκον, ἡ πρώτη ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς τὸ νὰ ἦναι ὠφέλιμος· ὅτι ὁμιλεῖ ἐντόνως διὰ τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς ἑαυτόν· καὶ ὅτι τότε ὁ στῖχος του εἶναι ἀκριβής, αὐστηρὸς καὶ κάπως διδακτικός.

ΜΙΑ δόξα μουσικὴ τῆς Νορβηγίας κατέβη εἰς τὸν τάφον. Γέρων πλέον καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα ὁ Ἐδουάρδος Γκρὴγκ ἀφῆκε τὸν κόσμον καταλείπων μίαν μεγάλην μουσικὴν κληρονομίαν. Ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Γκρὴγκ εἶνε ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Νορβηγίας. Ἡ ψυχὴ τῆς πατρίδος του ὑπνώττει μέσα εἰς ὅλας τους τὰς συνθέσεις. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἁπλοῦν αὐτὸ λαϊκὸν τραγοῦδι ἐδημιούργησε κάτι παγκόσμιον, ποὺ ἀπευθύνεται εἰς κάθε ψυχὴν καὶ συγκινεῖ ὅλους. Ἀπὸ τοὺς ἁπλοῦς τόνους τῆς λαϊκῆς μούσης ἐξήρθη εἰς τὸ μεγάλο καὶ ὑπέροχον ἔργον του, τὸ ὁποῖον θὰ ζήσῃ πάντοτε διὰ νὰ λικνίζῃ τὸν πόνον μας.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται εἰς τεύχη μηνιαῖα διπλᾶ.

Ἀναγκαζόμεθα νὰ διακόψωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ *Βιβλίου τῆς Αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ* χάρις εἰς τὸ ἀνθρωπίνως ἀδύνατον συνεννοήσεως μὲ τὸν συγγραφέα κ. Χρηστομάνον.

Ἀντ' αὐτοῦ ἀρχίζομεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο τὸ τρίπρακτον δρᾶμα *Ὁ Ἀρχιτέκτων Μάρθας* τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτου μας κ. Νιρβάνα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τόσον θερμὴν ὑποδοχὴν εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν. Τὸ ἔργον θὰ τελειώσῃ τὴν 30 Σεπτεμβρίου ὁπότε θὰ κυκλοφορήσῃ καὶ εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον.

Ἠγγέλθησαν ἐπισήμως ἀπὸ τὸ Παρίσι οἱ ἀρραβῶνες τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν πριγκήπισσαν Μαρίαν Ρολάνδου Βοναπάρτη.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον συνεστήθη ἐπιτροπὴ πρὸς διάσωσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν κειμηλίων τῆς νήσου.

Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Κεραμεικοῦ εὑρέθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τὸ ἥμισυ τοῦ κορμοῦ μαρμαρίνου ἀγάλματος ἀνδρὸς καθημένου, μὲ ἱμάτιον περσικόν, Ὁ κορμὸς μαζὶ μὲ ἄλλα εὑρήματα μετεφέρθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Αἱ παραστάσεις τῆς Δοῦζε εἰς τὴν Ἀμερικὴν προκαλοῦν τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅλων. Ἀληθινὴ ἀποθέωσις τῆς Ἰταλίδος καλλιτέχνιδος

Ὁ μεγάλος γερμανὸς φιλόσοφος Χάρτμανν ἀφῆκε ἀποθνήσκων ἀνέκδοτον ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκδοθῇ εἰς ὀκτὼ τόμους. Εἶναι ἡ περίληψις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Χάρτμανν.

Ἡ Σουηδία ἔδωκε δικαίωμα ψήφου εἰς τὰς γυναῖκας.

Κατὰ τὸν ἰατρὸν Κόστ δὲ Λαγγράβ τὰ 95 % τῶν φθισικῶν θεραπεύονται μὲ τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν καλὴν τροφήν, τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ψύξεως, τὸ μουρουνόλαδο κλπ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Διηγήματα τῆς Ξενητειᾶς ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη. Ἀθήνα, τυπογρ. Δ. Γ. Εὐστρατίου δρ. 1.

Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμύθι ὑπὸ Κίμωνος Μιχαηλίδη, διηγήματα. Ἀθῆναι δρ. 3.

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» οἱ ἀποστέλλοντες δρ. - φρ. 1 λαμβάνουν τὸ βιβλίον ἐλεύθερον ταχυδρ. τελῶν.

Δόξα καὶ Ζωὴ ὑπὸ Βαρλέντη, διηγήματα. Ἀθήνα τυπογραφεῖο ἡ «Νομική», δρ. 2.

Οἱ Μπόξερ ὁ κ. Σπ. Βάσης ὑπὸ Γεωργίου Κ. Ροντάκη. Ἀθήνα.

Ἔλεγχος τῆς συγγραφῆς καὶ μεταφράσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου **Milasch** ὑπὸ Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου. Ἀθῆναι 1907 τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

La Mort du Palikare conte par Costi Palamas trad. Jean d' Argos. Athènes éd. Monde Hellénique».

Inassouvis par Lélia Georgesco. Paris 1907 ed. Sansot & Co fr. 3.50

A la Gloire du Nord par R. d' Hugheer, poème Impr. E. Ramon, Armentières.

Cretan Kernol by S. Xanthoudides, reprinted from the Annual of the British school at Athens.